

T.C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLÂM TARİHİ ve SANATLARI ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HZ. PEYGAMBER'İN HANIMLARINDAN
ÜMMÜ HABİBE'NİN HAYATI, KİŞİLİĞİ
ve
İSLÂM TARİHİ'NDEKİ YERİ

Danışman
Prof. Dr. Adnan DEMİRCAN

Hazırlayan
Emine PEKÖZ

ŞANLIURFA
2012

T.C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Enstitünüz İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalına bağlı İslam Tarihi Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisiyim. Hazırlamış olduğum “**Hz. Peygamber’in Hanımlarından Ümmü Habibe’nin Hayatı, Kişiliği ve İslam Tarihi’ndeki Yeri**” konulu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara uygun olarak toplanıp sunulduğunu, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi beyan ederim.

26/07/2012

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı

Emine PEKÖZ

İmzası

YAZIŞMA ADRESİ:

Iğdır Üniv. İlahiyat Fak.

Karaağaç Kampüsü

Merkez/IĞDIR

Tlf. Kod. (0 543 240 90 43)

ONAY SAYFASI

Prof. Dr. Adnan DEMİRCAN danışmanlığında Emine PEKÖZ'ün hazırladığı “Hz. Peygamber’in Hanımlarından Ümmü Habîbe’nin Hayatı, Kişiliği ve İslâm Tarihi’ndeki Yeri” konulu bu çalışma 19/07/2012 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından İslâm Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman : Prof. Dr. Adnan DEMİRCAN

İmza:

Üye : Prof. Dr. Hikmet AKDEMİR

İmza:

Üye : Prof. Dr. Kasım ŞULUL

İmza:

Bu Tezin İslâm Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı’nda Yapıldığını ve Enstitümüz Kurallarına Göre Düzenlendiğini Onaylarım.

Prof. Dr. Recep ÇİĞDEM

Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan alıntılarının, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’ndaki hükümlere tabidir.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	3
KISALTMALAR	5
GİRİŞ	6
ÜMEYYEOĞULLARI HÂŞİMOĞULLARI İLİŞKİSİ	6
I. BÖLÜM.....	9
HZ. PEYGAMBER İLE EVLENMEDEN ÖNCE ÜMMÜ HABİBE	9
A. Doğumu	9
B. İsmi ve Künyesi	9
1. Ebû Süfyân.....	11
2. Hind bt. Utbe b. Ebî Rabia.....	14
3. Muâviye b. Ebî Süfyân	16
4. Ümmü Habîbe'nin Diğer Kardeşleri.....	18
D. Ubeydullah b. Cahş İle Evliliği.....	20
E. Müslüman Oluşu.....	21
F. Habeşistan'a Hicreti.....	24
G. Eşi Ubeydullah b. Cahş'ın İrtidat Etmesi ve Vefatı.....	30
II. BÖLÜM.....	35
HZ. PEYGAMBER İLE EVLİLİĞİNDEN RESULULLAH'IN VEFATINA KADAR ÜMMÜ HABİBE.....	35
A. Hz. Peygamber ile Evliliği.....	35
1. Düğün Merasimi	36
2. Ebû Süfyân'ın, Kızı Ümmü Habîbe'nin Evlendiğini Öğrenmesi	38
3. Ümmü Habîbe'nin Nikâh Vekili ve Nikâh Akdi	40
4. Nikâh Yeri ve Nikâh Yılı.....	43
5. Ümmü Habîbe'ye Verilen Mehir ve Diğer Hediyeler	45
6. Ümmü Habîbe'nin Düğün Yemeği.....	50
B. Medine'ye Hicreti	51
C. Hz. Peygamber'le Medine'de Geçirdiği Hayat.....	55
1. Odası	55
2. Hz. Peygamber'le İlişkisi.....	57
3. Ümmü Habîbe'nin, Hz. Peygamber'in Diğer Eşleriyle İlişkisi	58
D. Babası Ebû Süfyân'ın Medine'ye Gelişi	60
E. Mekke'nin Fethi Sırasında Ebû Süfyân'a Tanınan Himaye Hakkı	63
III. BÖLÜM.....	65
HZ. PEYGAMBER'İN VEFATINDAN SONRA ÜMMÜ HABİBE.....	65
A. Dört Halife Döneminde Ümmü Habîbe.....	65
B. Vefatı	67
IV. BÖLÜM.....	69
ÜMMÜ HABİBE'NİN KİŞİLİĞİ VE İSLÂM TARİHİNDEKİ YERİ.....	69
A. Kişiliği	69
B. Şemâili	71
C. Ebeliği.....	71
D. Ümmü Habîbe'nin Nikâhının Gıyabî Olarak Kıyılması.....	72
E. Rivayet Ettiği Hadisler	73
SONUÇ.....	78

BİBLİYOGRAFYA	81
ÖZET	86
SUMMARY.....	87

ÖNSÖZ

Bu çalışmada, İslâm'ın ilk yıllarında Müslüman olan Ümmü Habîbe'nin, gerek İslâm'a girmeden önce önemli bir statüye sahip olarak geçirdiği günler, gerekse İslâm'a girdikten sonra, bir kadın olarak mevcut düzene karşı duruş örneği sergileyen İslâm anlayışıyla farklı bir biçimde şekillenen hayatı üzerinde durmaya çalıştık. Ümmü Habîbe'nin Hz. Peygamber'in eşlerinden biri olarak yaşadığı hayat tecrübesi ve İslâm Tarihi'ndeki yeri tezimizin konusunu oluşturdu.

Câhiliye döneminde ailenin birey üzerindeki etkisi göz önüne alınacak olunursa, Ümmü Habîbe'nin, Mekke'nin önde gelen aristokrat ailelerinden birine mensup olmakla birlikte, kabilesinin İslâm'a karşı genel tutumunun aksine, Mekke döneminde Müslüman olarak, Habeşistan'a hicret eden sayısı az kadınlardan biri olması, Ümmü Habîbe'nin hayatını ayrıntılarıyla incelemeye değer kılmaktadır. Öyle ki Ümmü Habîbe'nin hayatı; İslâm'dan önce zengin ve saygın bir aile çevresinde, refah seviyesi yüksek bir hayat yaşarken, İslâm'a girdikten sonra pek çok sıkıntılara ve dışlanmaya maruz kalan bu gibi Müslümanların hayatlarına dair bir örnek teşkil etmesi bakımından önemlidir. Özellikle Ümmü Habîbe'nin, Mekke'nin önde gelen müşrik liderlerinden Ebû Süfyân'ın kızı ve Habeşistan'a hicret ettikten sonra kocası irtidat eden bir kadın olarak İslâm'da sebat göstermesi, o dönemde birçok insanın kaçındığı bir davranış olması yönüyle Ümmü Habîbe'nin az rastlanan cesur bir seçimde bulunduğunu göstermektedir. Daha sonra Hz. Peygamber'le evlenerek ümmühâtü'l-mü'minin arasına girmesi ve Hz. Peygamber'in en çok hadis rivayet eden üçüncü hanımı olması, onun hayatının ayrıntılı ve bilimsel olarak ele alınmasını önemli kılar fikrindeyiz.

Bir monografi çalışması olarak tezimizin konusu Ümmü Habîbe'nin hayatı çerçevesinde şekillenmiş olmakla beraber, bu çalışmadan hareketle Mekke'nin önde gelen ailelerinin İslâm'ın ortaya çıkışından sonra içine düştüğü tedirginliklere ve birinci dereceden akraba oldukları halde Müslüman ve müşriklerin birbirlerine karşı tavırlarına dolaylı olarak yer vermeye çalıştık. Böylece o dönemin ikiye bölünmüş haldeki toplum yaşantısının, konumuzun ana karakteri Ümmü Habîbe üzerindeki etkilerinin daha iyi anlaşılacağını düşündük.

Ümmü Habîbe'nin Müslüman olmadan önce Mekke'deki yaşantısı ve ilk evliliği, İslâm'a girdikten sonra Habeşistan'a hicreti ve orada yaşadığı sıkıntıların ardından Hz. Peygamber'le gerçekleşen evliliği ve Medine'de geçirdiği günler ulaşılabilen bütün kaynaklardan faydalanılarak ve akademik bir monografi çalışmasının gerektirdiği şartlar dikkate alınarak incelenmeye çalışıldı.

Çalışmamız bir giriş ve dört bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Ümeyyeoğulları-Hâşimoğulları ilişkisine değinerek, Hz. Peygamber ile Ümmü Habîbe'nin mensup olduğu bu iki kabilenin İslâm öncesi ve sonrası münasebetlerinin Ümmü Habîbe'nin hayatına olan dolaylı etkilerine ışık tutacağını düşündük. Birinci bölümde doğumu, ismi, nesebi, ilk evliliği, Müslüman oluşu, Habeşistan hicreti ve eşi Ubeydullah'ın irtidat etmesi gibi, Ümmü Habîbe'nin Hz. Peygamber'le evlenmeden önce geçirdiği merhaleler konu edilmiştir. İkinci bölümde Hz. Peygamber'le evliliği, Habeşistan'dan dönüşü ve Medine'de geçirdiği hayat ele alınmıştır. Üçüncü bölümde Ümmü Habîbe'nin Hz. Peygamber'in vefatından sonraki yaşantısı ve vefatı, dördüncü bölümde ise Ümmü Habîbe'nin kişiliği ve İslâm'a katkıları aktarılmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmanın konusunun belirlenmesinde ve yürütülmesinde yardımcı olan danışman hocam Prof. Dr. Adnan DEMİRCAN'a, çalışmamızı okuyarak katkıda bulunan değerli hocalarım Prof. Dr. Hikmet AKDEMİR ve Prof. Dr. Kasım ŞULUL'a, çalışmamız esnasında gereken ortamı sağlamamızda yardımcı olarak bizi motive eden Yrd. Doç. Dr. Abdullah POŞ hocama ve fikirlerinden istifade ettiğim arkadaşlarım Arş. Gör. Rümeyza SEVEN, Arş. Gör. Şükran ANUŞTEKİN ve Yasemin SARI'ya teşekkür ederim.

Emine PEKÖZ

Şanlıurfa-2012

KISALTMALAR

a.s.	: Aleyhisselam
b.	: (ibn) oğlu
Bil.	: Bilimler
Bk., bk.	: Bakınız
bt.	: (bint) kızı
çev.	: Çeviren
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
gr.	: Gram
h.	: Hicrî
haz.	: Hazırlayan
Hz.	: Hazreti
İFAV	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Araştırma Vakfı
Neş.	: Neşriyat
Red.	: Redaktör
s.	: Sayfa
ter.	: Tercüme
TDV	: Türk Diyanet Vakfı
thk.	: Tahkik
tsh.	: Tashih
t.y.	: Tarih yok
Üniv.	: Üniversite
yay.	: Yayınları
y.y.	: Yayınevi yok

GİRİŞ

ÜMEYYEOĞULLARI HÂŞİMOĞULLARI İLİŞKİSİ

Adını Ümeyye b. Abdüşems'ten alan Benî Ümeyye kabilesi, Câhiliye döneminde Mekke idaresinde önemli bir yere sahipti. Şehrin ve Kâbe'nin idaresiyle ilgili olarak kabileler arasında dağıtılan görevlerin en önemlilerinden olan başkumandanlık vazifesi bu kabile tarafından yürütülüyordu. Hac için Mekke'ye gelen Araplar'a su ve yiyecek temini görevleri ise Hz. Peygamber'in kabilesi Benî Hâşim'in uhdesinde bulunuyordu. Hâşimîler ile Hâşim'in kardeşi Abdüşems'in oğlu Ümeyye'ye nisbet edilen Emevîler arasında bir rekabet mevcuttu. Hâşimîler'in yürüttükleri bu görevler onlara Arap toplumu üzerinde önemli bir manevî nüfuz sağlamıştı. Emevîler ise maddî nüfuzu temsil ediyorlardı. Daha sonra bu iki kabile arasındaki rekabet İslâmî dönemde farklı bir boyut kazandı.¹

Hâşimoğulları ve Ümeyyeoğulları arasında, bu iki kabileye isimlerini veren Hâşim ve Ümeyye ile baş gösteren çekişmeler, İslâm döneminde de devam etmiş, Abbâsîler'in ilk dönemine kadar sürmüştür. Şu da var ki, bu iki aile arasında iyi ilişkiler de cereyan etmiştir. İki kabile arasındaki evlilikler buna en güzel örnektir.² Özellikle İslâm tarihine bakıldığında bunun en iyi sonuç veren örneği, Hâşimoğulları'na mensup Hz. Peygamber ile Ümeyyeoğulları'ndan Ümmü Habîbe'nin evliliğidir. Hz. Peygamber, Ebû Süfyân'a gösterdiği ekonomik kolaylıklara ilaveten, onun kızı Ümmü Habîbe ile evlenmek suretiyle uzlaşma yolunda bir adım daha ileriye gitmiştir. Eğer Ümmü Habîbe, Ümeyyeoğulları'nın kendilerine denk kabul edemeyeceği bir kabileden bir Müslümanla evlenseydi, Ümeyyeoğulları'nın Hz. Peygamber'e olan mevcut kinlerini daha da artırabilirdi. Çünkü Ümeyyeoğulları o zamanlar İslâm'ın insanları eşit kabul ettiğinin henüz bilincinde değildi.

Bunun yanında evlilik, kabileler arasında yakınlık ve sevgi doğuruyor, birbirine yaklaşıtıyordu. Bu nedenle hükümdarlar ve kabile başkanları kendilerine destek ve siyasî yapılanmada dayanabilecekleri önemli bir unsur olması için hanımlarını nüfuzlu veya büyük kabilelerden seçmeye özen göstermişlerdir. Hz. Peygamber'i bir

¹ Yiğit, İsmail, "Emevîler", DİA, İstanbul 1995, XI, 87-88.

² Sarıçam, İbrahim, *Emevî-Hâşimî İlişkileri*, TDV Yay., Ankara 2011, s. IX.

melik veya kabile reisi gibi mütalaa etmek söz konusu olmamakla beraber, Müslümanların lideri olması dolayısıyla diğer bazı hanımlarını seçerken siyasî sebepleri göz önüne aldığı gibi, Ebû Süfyân'ın kızıyla evlenirken de Ümeyyeoğulları ile uzlaşma düşüncesiyle hareket ettiği söylenebilir.³

Ayrıca Câhiliye döneminde her iki kabile beraberce Kureyş ordusu içinde ortak düşmanlarına karşı savaşmışlar, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer dönemlerinde İslâm ordusu içinde birlikte hareket etmişlerdir. Fakat şu da var ki, İslâm'ın Mekke döneminde, Mekke'nin fethine kadar Medine döneminde Ümeyyeoğulları'nın İslâm'a muhalif tavır takınması, Bedir'de pek çok Ümeyyeli'nin Hâşimîler tarafından öldürülmesi, Ümeyyeoğulları'nın bunun intikamı olarak Hz. Hamza'yı şehit etmesi, Ebû Süfyân'ın Uhud ve Hendek savaşlarında müşrik ordusunun komutanlığını üstlenmesi, Hz. Ali-Muâviye mücadelesi, Emevîler döneminde bazı Hâşimîler'in isyanı ve öldürülmeleri, Emevîler'in Hâşimîler'in bir kolu olan Abbâsîler tarafından yıkılması ve Ümeyyeoğulları'nı katletmeleri iki kabile arasında süregelen mücadelenin en açık örnekleridir.⁴

Ümeyyeoğulları içinde Hz. Osman gibi ilk Müslümanlar arasında yer alanlar bulunmakla birlikte bunların sayıları azdı. Ümeyye ailesinin ileri gelenleri, Hz. Peygamber'in İslâm'a açık davetinin ilk günlerinden itibaren halkın Müslüman olmasını engellemeye çalıştılar. Bu hususta diğer müşrik liderlerle birlikte hareket ettiler; hatta şehirdeki nüfuzları sebebiyle bu hareketin elebaşı oldular. Nitekim Hz. Peygamber'in Medine'ye hicretinden sonra Müslümanlarla müşrikler arasında cereyan eden savaşlarda müşriklerin kumandanlığını Emevî liderleri yapmışlardı. Bedir Gazvesi'nde Abdüşemsoğulları'ndan Utbe b. Rebia, Uhud ve Hendek gazvelerinde ise Emevîler'den Ebû Süfyân bu görevi yürütmüştü. Mekke'nin fethine kadar Müslüman olmamakta direnen Ümeyyeoğulları'nın büyük çoğunluğu, fetih esnasında başta reisleri Ebû Süfyân olmak üzere diğer müşriklerle birlikte İslâmiyet'i kabul etti.⁵

Dolayısıyla Ümeyyeoğulları ailesinin İslâm'ı kabulde bu kadar gecikmesinin temelinde, onların müşrik Mekke toplumunda ulaşmış oldukları mevki ile Hz. Peygamber'in eskiden beri mücadele halinde oldukları Hâşimoğulları'ndan

³ Sarıçam, s. 193–194.

⁴ Sarıçam, s. IX-X.

⁵ Yiğit, s. 88.

gelmesinin de büyük rolü vardı.⁶ Bu nedenle o dönem Ümeyyeoğulları'nın reisi konumunda bulunan Ümmü Habîbe'nin babası Ebû Süfyân, ancak Mekke'nin fethedildiği gün Müslüman olmuş, o zamana kadar ise Mekke müşriklerinin özellikle Bedir Savaşı'ndan sonra gelişen İslâm'a karşı mücadelelerinde ilk isim olma vasfını taşımıştır. Ümeyyeoğulları'na mensup diğer üyeler ve başta Hz. Peygamber'in amcası Hz. Hamza'nın öldürülmesini azmettiren karısı Hind bt. Utbe, müşriklerin İslâm'a karşı yürüttükleri davada Ebû Süfyân'ın yanında yer almışlardır. Ancak İslâm'a muhalif faaliyetlerin başrolünde bulunan bir aileye mensub olan Ümmü Habîbe, ailesine rağmen ilk Müslümanlardandır.

⁶ Aycan, İrfan-Sarıçam İbrahim, *Emeviler*, TDV Yay., Ankara 2005, s. 1-2.

I. BÖLÜM

HZ. PEYGAMBER İLE EVLENMEDEN ÖNCE ÜMMÜ HABİBE

A. Doğumu

Kaynaklarda Ümmü Habîbe'nin nübüvvetten on yedi yıl önce⁷ doğduğuna dair bir bilgiye rastlansa da doğum yeri belirtilmemiştir. Bu da Mekke'de idareci olarak varlığını sürdüren yerleşik bir aileye mensup olmasından ötürü Ümmü Habîbe'nin Mekke'den başka bir şehirde dünyaya gelmiş olmasının çok fazla imkân dâhilinde olmamasından kaynaklanıyor olabilir. Dolayısıyla Ümmü Habîbe'nin doğum yeri olarak Mekke'yi kabul edebiliriz. Ayrıca çağdaş bir çalışmada onun 597 yılına doğru, Mekke'de doğduğu söylenir.⁸

B. İsmi ve Künyesi

Kaynaklarda Ümmü Habîbe'nin nesebi Remle bt. Ebû Süfyân b. Harb⁹ b. Ümeyye b. Abdüşems¹⁰ b. Abdümenâf¹¹ b. Kusay¹² el-Kureşî el-Ümevî¹³ olarak geçer. Asıl ismi Remle¹⁴ olarak bilinmekle birlikte Hind olduğunu söyleyenler de vardır. Ancak Remle ismi daha isabetli kabul edilir.¹⁵ Ümmü Habîbe, ilk eşi Ubeydullah b. Cahş ile olan evliliğinden doğan kızı Habîbe'ye nispetle Ümmü Habîbe adıyla künyelenmiştir¹⁶ ve daha çok bu künyeyle tanınmaktadır.¹⁷

⁷ İbn Hacer, *el-İsâbe*, VI, 84.

⁸ Çağatay, Neşet, *Başlangıçtan Abbasîlere Kadar İslâm Tarihi*, T.T.K. Basımevi, Ankara 1993, s. 283.

⁹ İbn İshâk, Muhammed b. İshâk b. Yesâr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, thk. Ahmed Ferid ez-Zeydî, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2004, s. 703.

¹⁰ İbn Sa'd, X, 94.

¹¹ Halife b. Hayyât, Ebu Amr eş-Şeybânî, *Kitâbu't-Tabakât*, thk. Süheyl Zekkâr, Vezâratü's-Sakafe, Dimeşk 1966, II, 863.

¹² İbn Asâkir, LXIX, 136, 142.

¹³ et-Taberî, Muhibbuddin Ahmed b. Abdullah (694-?) *es-Simtü's-Semîn fi Menâkıb-ı Ümmehâti'l Mü'minin*, thk. Muhammed Ali Kutub, Dâru'l Hadis, Kahire 1989, s. 151.

¹⁴ İbn Asâkir, LXIX, 132-136.

¹⁵ İbn Hacer, *el-İsâbe*, VIII, 205.

¹⁶ Belâzurî, Ebu'l-Abbas Ahmed b. Yahya (279-892) *Ensâbu'l Eşraf*, thk. Süheyl Zekkar-Riyad Zirikli, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1996, II, 72.

¹⁷ İbn Hacer, *Takribu't-Tehzîb*, thk. Ebu'l-Eşbal Sağir Ahmed Şağif el-Pakistanî, Darû'l-Asîme, (y.y.), (t.y.), s. 1354.

C. Ailesi

Ümmü Habîbe'nin babası, Müslüman olmadan önce Mekke'nin önde gelen müşrik liderlerinden olan Ebû Süfyân b. Harb b. Ümeyye'dir. Annesi ise Safiyye bt. Ebû'l-Âs b. Ümeyye b. Abdüşems¹⁸ b. Abdümenâf'tır.¹⁹ Ümmü Habîbe'nin annesi Safiyye bt. Ebû'l-Âs, Osman b. Affan'ın halasıdır.²⁰ Muahhar bazı kaynaklarda ise Osman b. Maz'ûn'un halası²¹ olduğu bilgisine rastlamaktayız. Ümmü Habîbe'nin annesi Safiyye bt. Ebû'l-Âs'ın nesebine bakıldığında eşi Ebû Süfyân'la amca çocukları oldukları açıktır. Dolayısıyla Ümmü Habîbe hem anne hem baba tarafından Abdümenâfoğulları'nın Ümeyyeoğulları koluna mensup olmakla, o dönemde Mekke'de en önemli idarî vazifeleri yerine getiren, asîl ve hatırı sayılır bir ailede dünyaya gelmiştir.

Ümmü Habîbe'nin nasıl bir ailede dünyaya gelip, hangi şartlar altında Müslüman olduğunu anlamak için ailesinde İslâm'a karşı bu mücadeleyi yürüten en önemli bireyleri kısaca tanıtmanın faydalı olacağını düşünüyoruz. Çünkü diyebiliriz ki, bu dönemde İslâm'a karşı çıkan, Haşimoğulları'na mensup Hz. Peygamber'e taarruz eden Ümeyyeoğulları idi. Bu taarruzun en başta gelen sebebi dinî hususlardı. Onu siyâsî ve ekonomik endişeler izliyordu. Ümmü Habîbe'nin babası Ümeyyeoğulları'nın reisi Ebû Süfyân, putlara tapmaktan bir türlü vazgeçemediği gibi, ne Mekke'nin hâkimiyetini elinden kaçırmak, ne de ticareti eski sistem üzere devam ettirmekten vazgeçmek istiyordu.²²

Böylece özellikle babası Ebû Süfyân, üvey annesi Hind bt. Utbe ve baba bir kardeşi Muâviye'nin Ümeyyeoğulları'nı temsilen, hem İslâm'a girmeden önce hem de İslâm'a girdikten sonra aktif siyasetteki rollerine bakarak, Câhiliye dönemi ile Emevîler dönemini de kapsayacak şekilde Arap dünyasında söz sahibi, yönetici bir aileye mensubiyetinin Ümmü Habîbe'nin hayatına olan olumlu veya olumsuz etkilerini görebiliriz.

¹⁸ İbn Sa'd, X, 94. Abdüşems, Hâşim'in ikiz kardeşidir. Hâşim ile birlikte Mekke yöneticiliğini, Kâbe ve hacılara verilecek hizmetleri ağabeyi Abdüddar'dan almak için mücadeleye girişti ve sonunda Kureyş'in idaresini ele geçirdi. Savaşta başkumandanlık görevi demek olan *kıyâde*'yi böylece Abdüşems'oğulları üstlenmiş oldu. Bu görev Abdüşems'den sonra oğlu Ümeyye'ye, nihayet Ebû Süfyân b. Harb'e intikal etti. Bk. Fayda, Mustafa, "Abdüşems b. Abdümenaf", *DİA*, I, İstanbul 1988, 304.

¹⁹ İbn Asâkir, LXIX, 133.

²⁰ İbn Sa'd, X, 94.

²¹ et-Taberî, s. 151.

²² Sarıçam, s. XI.

1. Ebû Süfyân

Tam adı, Sahr b. Harb b. Ümeyye b. Abdüşems b. Abdümenâf b. Kusay b. Kilab'tır.²³ Annesi Hz. Peygamber'in hanımı Meymune'nin ve Hz. Abbas'ın hanımı Ümmü'l-Fadl'ın halası Safiyye bt. Hazn b. Büceyr b. Hüzeym b. Rûveybe b. Abdillâh b. Hilal b. Âmir b. Sa'saa b. Kays'tır.²⁴

Resulullah'ın peygamberliğini ilan etmesinden sonra Kureyş ileri gelenleri gibi o da İslâm'a cephe aldı. Onun bu tavrında, kendi kabilesi Ümeyyeoğulları ile Hz. Peygamber'in mensup olduğu Hâşimoğulları arasında öteden beri devam edegelen rekabet ve düşmanlığın önemli rolü vardır.²⁵ Yeğeni Hz. Muhammed'i davasından vazgeçirmesi için Ebû Tâlib'e gönderilen heyetlerde²⁶ ve Hz. Peygamber'in öldürülmesi kararının alındığı Dâru'n-Nedve meclisinde yer almıştır.²⁷ Bununla birlikte hicret öncesinde Hz. Peygamber'e ve Müslümanlara fiilî olarak eziyet edenler arasında bulunmamıştır.²⁸ Bilakis o dönem Ebû Süfyân'ın, Hz. Peygamber'e hürmet ettiğini görmekteyiz. Örneğin Mekke döneminde bir gün Ebû Süfyân, hanımı Hind ve oğlu Muâviye ile birlikte Şam'dan döndüğü bir sırada Mekke yakınlarında Resulullah ile karşılaşır. Hz. Peygamber'in yaya olduğunu gören Ebû Süfyân oğlu Muâviye'ye, "Sen in, Muhammed binsin." demiştir. Bunun üzerine Hind, "Bu sapık için mi oğlumu indiriyorsun?" deyince Ebû Süfyân, "Evet. Gerçek şu ki Muhammed; senden, benden ve oğlundan da daha hayırlıdır." şeklinde cevap verir. Resulullah bu beraberlikleri zarfında Ebû Süfyân ve Hind'i İslâm'a davet etmiş ve onları cehennemden sakındığını söylemiştir.²⁹

Bununla birlikte kızı Ümmü Habîbe'nin İslâmiyet'i kabul edip, kocası Ubeydullah b. Cahş ile Habeşistan'a hicret etmesi, Ebû Süfyân'ın İslâm dinine muhalefetini arttırmış olabilir. Fakat Ebû Süfyân'ın İslâmiyet'e düşmanlığı, Ukbe b. Ebî Muayt, Hakem b. Ebû'l-Âs, Âs b. Saîd b. el-Âs ve diğer Ümeyyelilerin yaptığı gibi şahsen rahatsız etme, işkence ve eziyet verme şeklinde değildi. O, diğer bazı Kureyş

²³ Zehebî, Şemsuddîn Muhammed b. Ahmed b. Osman (748–1348) *Siyeru A'lâmin-Nubelâ*, thk. Şuayb el-Arnaut, I-XXV, 2. Basım, Beyrut 1982, II, 105–106.

²⁴ İbn Sa'd, Muhammed, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, thk. Ali Muhammed Ömer, Kahire 2000, VI, 5.

²⁵ Aycan, İrfan, "Ebû Süfyân", *DİA*, X, İstanbul 1994, 231.

²⁶ İbn Hişâm, Ebu Muhammed Abdulmelik (218/883), *Sîretü'n-Nebeviyye*, thk. Mustafa es-Sakkâ-İbrahim el-Ebyarî-Abdul-Hafız Çelebi, Dâru'l Ma'rife, Beyrut, (t.y.), I, 264.

²⁷ İbn Hişâm, I, 481.

²⁸ Aycan, "Ebû Süfyân", *DİA*, X, 231.

²⁹ Belâzurî, V, 13–14.

müşriklerinin muhalefeti gibi farklı bir düşmanlığın örneğini sergiliyordu.³⁰ Ancak Bedir Savaşı'na kadar Mekke müşrikleri arasında İslâm'a karşı pasif bir rol oynayan Ebû Süfyân, oğlu Hanzala ve diğer yakınlarının bu savaşta öldürülmesi üzerine onların intikamını alacağına yemin etmiş ve o günden sonra İslâm'a karşı yürütülen mücadelenin ruhu haline gelmiştir. Ayrıca Bedir Savaşı'nda Mekke'nin ileri gelen liderlerinin öldürülmesi, onu Mekke'nin lideri konumuna getirmiştir. Onun bu liderlik görevinin Mekke'nin fethine kadar sürdüğü, Müslümanlara karşı yapılan hareketlerde en üst seviyede yer aldığı görülmektedir.³¹ O Kureyş'in lideri olarak Uhud ve Hendek savaşlarını yönetmiş ve bir lider olarak bütün zor işler ve zaferler onun payına düşmüştür.³²

İleride daha ayrıntılı olarak değinileceği gibi, Hudeybiye Antlaşması'nın Mekkeliler tarafından ihlâl edilmesinden sonra Medine'ye gelerek antlaşmanın uzatılmasını isteyen Ebû Süfyân, öncelikle kızı Ümmü Habîbe olmak üzere hiç kimseden ilgi göremeden Mekke'ye dönmek zorunda kalmıştır. Bu olaydan kısa bir süre sonra Mekke'nin fetih hazırlıkları başlamış, fetih için yola çıkan İslâm ordusu, Mekke'nin yakınlarında Cuhfe denilen mevkide karargâh kurduğu sırada Hz. Peygamber'in huzuruna çıkan Ebû Süfyân, Hz. Abbas'ın yönlendirmesi ile Müslüman olmuştur.³³ Böylece Müslümanlar ondan gelen kötülüklerden kurtulmuş, nihayet onun İslâm'a girmesiyle barış günleri başlamıştır.³⁴

Mekke'nin fethedildiği gün Hz. Peygamber, Ebû Süfyân'ın evine girenlerin emniyette olacağını duyurarak ona değer verdiğini göstermiştir. Çünkü Hz. Peygamber Mekke döneminde iken, müşriklerin baskısı yüzünden zor durumda kaldığı zamanlarda Ebû Süfyân'ın evine sığınmıştır.³⁵ Ebû Süfyân'ın bu iyiliğini unutmayan Hz. Peygamber, fetih günü Kâbe'ye ve Ebû Süfyân'ın evine girenlerin emniyette olacağını bildirerek bu iki evi aynı kategoriye almıştır ki, bu şerefe hiç kimse nail olamamıştır.³⁶

³⁰ Sariçam, s. 122.

³¹ Aycan, "Ebû Süfyân", *DİA*, X, s. 231.

³² İbn Sa'd, VI, 7; Zehebî, II, 106.

³³ İbn Hişâm, II, 402-403.

³⁴ Zehebî, II, 106.

³⁵ İbn Sa'd, VI, 9-10.

³⁶ Hasan, İbrahim Hasan, *Siyasî- Dinî-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi*, çev. İsmail Yiğit-Sadrettin Gümüş, Kayıhan Yay., İstanbul 1985, I, 353; Binici, Mutlu, *Ebû Süfyân b. Harb*, Marmara Üniv., Sosyal Bil. Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2001, s. 103.

Ümeyyeoğulları'nın çoğu Müslüman olduktan sonra, İslâm dinini yaymak ve fetihleri genişletmek için gayret göstermeye başlamışlardır.³⁷ Ebû Süfyân Müslüman olduktan sonra Huneyn Savaşı'na katılmış, Hz. Peygamber ona, oğulları Yezid ve Muâviye'nin her birine,³⁸ ganimet olarak yüz deve ve kırk ukıyye gümüş vermiştir. Hz. Peygamber yaptığı bu ihsanla, onu İslâm'a daha da ısındırmak istemiştir.³⁹ Bir şehir devletinin başkanlığından normal bir vatandaş durumuna düşen Ebû Süfyân'a ve oğullarına gösterilen bu ilgi onları çok memnun etmiştir.⁴⁰ Ebû Süfyân, "Anam babam sana feda olsun, vallahi sen ne kadar cömertsin. Seninle savaştığım zamanlarda sen ne güzel savaştıydın, sonra seninle barış yaptım, şimdi de ne güzel barışçısın. Allah seni hayırla mükâfatlandırsın." demek suretiyle Resulullah'a karşı memnuniyetini dile getirmiştir.⁴¹

Tâif kuşatmasına katılan Ebû Süfyân, orada bir gözünü, sonra Yermük Savaşı'nda ise diğer gözünü kaybetmiştir. Allah onun imanını güzelleştirmiştir ve Ebû Süfyân o gün Müslümanlar'ı cihada teşvik etmiştir. Bu savaş esnasında Ebû Süfyân, oğlu Yezid'in raiyyeti altındaydı. O gün Müslüman askerler arasında dolaşarak, "Ey Allah'ın yardımı yaklaş. Allah, Allah! Sizler İslâm mücahitlerisiniz, Arap soyundansınız, onlar ise şirkin mücâhitleridir, Rum çocuklarıdır. Ey Allah'ım! Bugün İslâm'ın günüdür. Ey Allah'ım, yardımını gönder." diye nidâ etmiştir.⁴²

Ebû Süfyân Arapların dâhilerinden sayılırdı, Kureyş'in eşrâfındandı ve görüşüne başvurulmuş bir kimseydi. Hz. Ömer ona hürmet ederdi. Bunun sebebi olarak da onun Ümeyyeoğulları'nın büyüğü olmasını gösterirdi. Amcasının oğlu Osman'ın hilâfeti döneminde önemli bir konum kazanmıştır. Ebû Süfyân, iki oğlunun valiliğini görece kadar yaşamış, önce Yezid, sonrasında ise Muâviye Şam'a vali olmuşlardır. Ebû Süfyân h. 31 yılında Medine'de vefat etmiştir.⁴³

³⁷ Hasan İbrahim Hasan, I, 353.

³⁸ İbn Sa'd, VI, 10.

³⁹ Zehebî, II, 106.

⁴⁰ Aycan, "Ebû Süfyân", *DİA*, X, s. 231.

⁴¹ İbn Sa'd, VI, 10.

⁴² Zehebî, II, 106.

⁴³ Zehebî, II, 106-107.

2. Hind bt. Utbe b. Ebî Rabia

Ümmü Habîbe'nin çevre açısından pek şanslı sayılamayacak bir konumda olduğunu⁴⁴ gösterebilmek açısından, babası Ebû Süfyân'ın eşi Hind bt. Utbe'den kısaca bahsetmenin gerekli olduğunu düşünüyoruz.

Ümmü Habîbe'nin babası Ebû Süfyân b. Harb birçok kadınla evlenmiş olup bunlar içerisinde en meşhuru Hind bt. Utbe b. Rabia b. Abdüşems b. Abdimenaf'tır. Hind, Ebû Süfyân'dan önce Mahzumoğulları'ndan Hafs b. Muğire ile evlenmiş ve bu evlilikten Eban adında bir oğlu olmuştur. Daha sonra Ebû Süfyân ile evlenen Hind'in, Muâviye ve Utbe adında iki oğlu dünyaya gelmiştir.⁴⁵ Dolayısıyla Hind, Muâviye b. Ebî Süfyân'ın annesidir.⁴⁶ Babası Utbe ve annesi Safiyye bt. Ümeyye tarafından Hz. Peygamber'le aynı soydan gelen Hind bt. Utbe, azılı İslâm düşmanlarından biri olduğu halde, kardeşi Ebû Huzeyfe İslâm'ı ilk kabul edenlerden biriydi. İslâm aleyhtarlığı hususunda kocasından geri kalmayan Hind, kardeşi Ebû Huzeyfe'nin, Bedir Gazvesi'nde düşman saflarında gördüğü babasını mübârezeye davet etmesine sinirlenerek onu bir şiirle hicvetmiştir.⁴⁷

Babası Utbe, kardeşi Velid ve amcası Şeybe'nin bu savaşta öldürülmesi üzerine onların intikamı alınıncaya kadar ağlamayacağını, koku sürünmeyeceğini ve kocasıyla beraber olmayacağını söyleyerek, Kureyşliler'den bu savaşta kaybettikleri yakınlarının intikamını almalarını istedi.⁴⁸ Uhud Savaşı'nda defler ve şiirlerle müşrikleri cesaret ve gayrete getiren kadınların başındaydı. Hind bt. Utbe, Uhud Savaşı'nda Hz. Hamza'nın şehadetinden sonra karnını yardırıp ciğerini çıkarttırmış, ağzında çiğnemiş, yutamayınca yere atmış, şehidlerden kestirdiği burun ve kulaklardan halhal ve gerdanlıklar yaparak hincını almıştı.

Kendisi Mekke'de Resulullah'a eza eden müşrik kadınlardandı. Müşrikleri Müslümanlar'la çarpışmaya kıskırtırdı. Resulullah onun da yakalanınca öldürülmesini emretmişti.

⁴⁴ Uraler, Aynur, *Peygamberimizin Hanımı Ümmü Habîbe ve Rivayet Ettiği Hadisler*, Çamlıca Yay. İstanbul 2010, s. 23.

⁴⁵ İbn Asâkir, Ali b. Hasan b. Hibetullah b. Abdillâh eş-Şafî, *Tarihu't-Dimeşk*, Dâru'l-Fikr, Beyrut 2000, XLII, 167.

⁴⁶ İbn Asâkir, XLII, 166.

⁴⁷ Kandemir, Yaşar, "Hind bint Utbe", *DİA*, İstanbul 1998, XVIII, 64.

⁴⁸ Kandemir, "Hind bt. Utbe", *DİA*, XVIII, 64.

Hind'in İslâmiyet'e karşı olan düşmanlığı Mekke'nin fethine kadar devam etti.⁴⁹ İslâm ordusu henüz Mekke'ye girmeden önce, Ebû Süfyân Mekke halkına, Muhammed'in karşı konulmaz bir güçle üzerlerine doğru geldiğini, kendisinin evine sığınanlara eman verileceğini duyurunca, karısı Hind bt. Utbe buna karşı çıktı ve Kureyş'i kocası Ebû Süfyân'ı öldürmeleri için kışkırttı. Fakat Ebû Süfyân, Kureyş halkını söylediklerinin kaçınılmaz olduğuna ikna etti.⁵⁰

Mekke'nin fethedildiği gün ise, o zamana kadar Kâbe'de bu şekilde ibadet edildiğini görmeyen Hind, kocası Ebû Süfyân'a, "Ben gidip Muhammed'e bey'at etmek istiyorum." deyince Ebû Süfyân, "Dün senin bu sözünü yalanlayan davranışlarda bulunduğunu görmüştüm." dedi. Hind, "Şu Mescid'de bu geceden öncesine kadar Allah'a hakkıyla ibadet edildiğini görmedim. Vallahi onlar geceyi namaz kılarak geçiriyorlar." dedi. Bunun üzerine Ebû Süfyân, "Sen yapacağın şeyi muhakkak yaparsın. Kavminden bir adamı yanına al da, bey'at etmeğe onunla birlikte git." dedi.

Böylece Mekke'nin fethedildiği gün Müslüman olan Hind, diğer kadınlarla birlikte Resulullah'ın yanına giderek bey'at etti. Resulullah'a, "Ey Allah'ın Resülü! Senin merhametinden faydalandırıp, nefsi uyaran ve İslâm'ı bize gösteren Allah'a hamdolsun." dedi. Sonra Hind peçesini indirdi ve "Ben Hind bt. Utbe'yim." diyerek kendini tanıttı. Bunun üzerine Resulullah, "Sana selam olsun." dedi. Hind bt. Utbe sözlerine devamla, "Vallahi bir zamanlar hayatta en çok zillete düşmesini istediğim aile senin ailendi. Şimdi ise dünyada bana en sevgili gelen senin ailen oldu." deyince Resulullah, "Allah sevgini arttırsın." dedi ve orada Hind ile birlikte bulunan kadınlara Kur'an okuyup bey'atlarını aldı.⁵¹

Resulullah'ın kendisini iyi karşılaması ve daha önce yaptıkları üzerinde durmaması Hind'i son derece memnun etti.⁵²

Yermük Savaşı'na Ebû Süfyân'la birlikte katılan Hind,⁵³ heyecanlı konuşmalarıyla Müslümanları savaşa teşvik etmiş, bozgun alametleri görüldüğü

⁴⁹ Kandemir, "Hind bt. Utbe", *DİA*, XVIII, 65.

⁵⁰ İbn Hişâm, II, 404-405.

⁵¹ İbn Sa'd, X, 224-225.

⁵² Kandemir, "Hind bt. Utbe", *DİA*, XVIII, 65.

⁵³ İbn Asâkir, XLII, 166.

zaman diğer kadınlarla birlikte, askerlerin derlenip toparlanmasına büyük katkı sağlamıştır.⁵⁴

Hind, Hz. Ömer devrinde oğlu Muâviye Şam valisi olduğu zaman onu görmeye gitmiş,⁵⁵ halifenin Allah rızasını ön planda tutan bir insan olduğunu hatırlatarak her konuda halifeyi dinlemesini, kendi yakınlarına gereğinden fazla bir şey vermemesini tavsiye etmiş, aksi halde Ömer'in kendisini azledebileceğini hatırlatmıştır.⁵⁶

Hind bt. Utbe'nin Hz. Peygamber'den rivayet ettiği hadisler vardır. Oğlu Muâviye ve Hz. Aişe onun ravileri arasındadır.⁵⁷

3. Muâviye b. Ebî Süfyân

Tam adı Muâviye b. Ebî Süfyân Sahr b. Harb b. Ümeyye b. Abdüşems b. Abdümenâf b. Kusay b. Kilab el-Kureşî el-Ümevî el-Mekkî'dir. Ebû Abdurrahman künyesiyle de bilinir. Annesi Hind bt. Utbe b. Rabia b. Abdüşems b. Abdümenâf b. Kusay'dır.

Onun Umretü'l-Kaza sırasında, babasından önce İslâm'a girdiği söylenir. Rivayete göre babasından korktuğu için İslâm'a girdiğini saklamıştır. Ancak Mekke'nin fethedildiği gün Müslüman olduğunu açıklamıştır.⁵⁸

Emevî ileri gelenleri İslâm'a katılma hususunda geç kalmış olmakla birlikte idarî konularda tecrübeli oldukları için erken tarihlerden itibaren çeşitli mevkilere getirilmişlerdir. Hz. Peygamber tarafından görevlendirilen Emevî gençleri arasında kâtiplik vazifesi verilen Ebû Süfyân'ın oğlu Muâviye de bulunuyordu.⁵⁹ Muâviye, Hz. Peygamber ile diğer Arap kabileleri arasında yapılan anlaşmalarda kâtiplik

⁵⁴ Kandemir, "Hind bt. Utbe", *DİA*, XVIII, 65.

⁵⁵ İbn Asâkir, XLII, 166.

⁵⁶ Kandemir, "Hind bt. Utbe", *DİA*, XVIII, 65.

⁵⁷ İbn Asâkir, XLII, 166.

⁵⁸ Zehebî, III, 120. Mus'ab ez-Zübeyrî'nin aktardığına göre Muâviye kaza umresinin yapıldığı yıl Müslüman olduğunu bizzat kendisi aktarmıştır. Yine Muâviye'nin anlattığına göre İslâm kalbine yerleştiğinde bunu annesine söylemiş, annesi Hind bt. Utbe ise babasıyla ihtilafa düşmekten kaçamayacağını belirtmiştir. Bunun üzerine Muâviye Müslüman olduğunu gizlemiştir. Hz. Peygamber kaza umresi için Mekke'ye girdiğinde Muâviye Müslüman olmuştur. Babası Ebû Süfyân da bu durumun farkındadır ve bir gün oğluna, "Kardeşin benim dinim üzere olduğu için senden daha hayırlıdır." demiştir. Nihayet Muâviye Mekke'nin fethedildiği gün Müslüman olduğunu açıklamıştır. Zehebî, Vakidî'nin, Muâviye'nin İslâm'a girişinin Mekke'nin fethinden önce olduğuna dair haberini naklettikten sonra, "O halde neden Hz. Peygamber onu müellefe-i kulubtan sayarak ganimet vermiştir." diyerek bu konunun şüphe götürdüğüne vurgu yapmıştır. Bk. Zehebî, III, 122.

⁵⁹ Yiğit, İsmail, "Emevîler", *DİA*, İstanbul 1995, XI, 88.

yapmıştır. Ayrıca Muâviye, Müslüman olduktan sonra Huneyn savaşına katılmış ve kendisine yüz deve ve 40 ukıyye ganimet verilmiştir.⁶⁰

Denildiğine göre Muâviye genç yaşında Ümmü Habîbe'nin terbiyesine mazhar olmuştur.⁶¹ Kızkardeşi Ümmü Habîbe, Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer vasıtasıyla Hz. Peygamber'den hadis rivayet etmiştir.⁶² Muâviye h. 60 yılında vefat etmiştir.⁶³

İslâm tarihi açısından Muâviye'yi meşhur kılan hadise ise dört halifenin ardından Mü'minlerin Emîri olmasıdır.⁶⁴ Muâviye yaklaşık olarak yirmi yıl Şam valiliği yapmış, yirmi yıl da hilâfette kalarak⁶⁵ toplam kırk yıl boyunca idarecilik görevi üstlenmiştir. Hulefâ-i Râşidîn döneminden sonra (632–661) Suriye'nin merkezi Şam'da kurulan İslâm tarihinin bu ilk hanedan devleti, adını kurucusu Muâviye b. Ebî Süfyân'ın mensup olduğu Ümeyyeoğulları kabilesinden almıştır.⁶⁶ İlk dört halifenin seçimlerinde, ilk Müslümanlardan ve Hz. Peygamber'in yakın arkadaşlarından biri olma ve istişare yolu ile seçilme prensipleri dikkate alınmışken, daha sonra Ehl-i sünnet tarafından bir "ictihad hatası" olarak yorumlanan siyasî mücadele sonunda, Muâviye'nin hilâfet makamını işgal etmesi, hilâfet sisteminin özünde büyük değişiklikler meydana getirmiştir. Bu değişiklikler, Hz. Osman'ın kanını dava etmenin hilâfet meselesiyle hiçbir ilgisi olmadığı halde sırf bu motifi kullanarak hilâfet makamına oturan Muâviye'nin, oğlu Yezîd'i veliaht tayin etmesi ve halifeliğin intikalinde veraset sisteminin ortaya çıkmasıyla yeni bir boyut kazanmıştır. Bundan sonra halkın yönetiminde kitap ve sünnetin uygulanmasını sağlayan, Hz. Peygamber'in vekili sıfatıyla iş gören ve devletin menfaatleriyle şahsî ve ailevî menfaatlerini birbirinden ayıran râşid halifelerin yerini, dini ikinci plana atan, kuvvete dayanarak devleti hilâfet-saltanat karışımı mutlak-teokratik-ırsî bir monarşi ile idare eden halifeler almıştır.⁶⁷ Bu yüzden o dönemde devlet yönetimi dünyevi bir mahiyet kazanmış, bu sebeple Emevî hilafetinin meşruiyeti İslâm tarihi boyunca tartışılan bir konu olmuştur.⁶⁸

⁶⁰ Zehebî, III, 122–123.

⁶¹ Yörükân, Yusuf Ziya, *İslâm Dini Târîhi*, haz. Türkân Turgut, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2006, s. 173.

⁶² Zehebî, III, 120.

⁶³ İbn Hacer, *el-İsabe*, VI, 114.

⁶⁴ Zehebî, III, 120.

⁶⁵ Zehebî, III, 133.

⁶⁶ Yiğit, "Emevîler", *DİA*, XI, 87.

⁶⁷ Yiğit, "Emevîler", *DİA*, XI, 88.

⁶⁸ Yiğit, "Emevîler", *DİA*, XI, 89.

İlk İslâm tarihçilerinin çoğu başta oğlu Yezid'i veliaht tayin etmesi olmak üzere çeşitli sebeplerle Muâviye'yi tenkit etmişlerdir. Devlet işlerinden ziyade eğlence âlemleriyle meşgul olan Yezid, Hz. Hüseyin'in öldürülmesi ve mukaddes şehirlerin talan edilmesi, Kâbe'nin mancınıkla taşlanması gibi icraatları yüzünden Müslümanların hafızasında İslâm tarihinin en kötü isimlerinden biri olarak yer etmiştir.⁶⁹

Sonuç olarak Ümmü Habîbe, ümmühatü'l-mü'minin sıfatını taşımakla birlikte, ayrıca bir halifenin kızkardeşi olma gibi bir konum da kazanmıştır. İşe Muâviye açısından bakıldığında ise, Müslümanlar bu nedenle onu "Mü'minlerin Dayısı" olarak adlandırmışlardır.⁷⁰ Fakat bizi burada asıl ilgilendiren konu, Muâviye'nin hilâfeti devralma aşamasında ve kurduğu Emevî saltanatı döneminde yaşanan elim hadiselerin günümüze kadar unutulmamış olmasıdır. Bu durum asırlar boyunca Ümeyyeoğulları'na mensup olanların, hafızalarda kötü bir şekilde yer almasına neden olmuştur. Bu nedenle Ümmü Habîbe, Ebû Süfyân'ın kızı, Muâviye'nin ablası ve son olarak Yezid'in halası olarak düşünüldüğünde, bu durum kendisiyle alakalı olmasa bile bazı kimselerin nazarında rahatsız edici bir konumda görülebilir.

4. Ümmü Habîbe'nin Diğer Kardeşleri

Ümmü Habîbe'nin babası Ebû Süfyân'ın hayatına bakıldığında, onun birden fazla evlilik yaptığı ve birçok çocuğa sahip olduğu görülür. Bu nedenle Ümmü Habîbe'nin anne bir kardeşlerinden başka, baba bir kardeşlerinin sayısı da oldukça fazladır. Dolayısıyla Ümmü Habîbe'nin mensup olduğu bu geniş aile çevresini tanıtırken erkek kardeşlerinin sadece isimlerini zikretmekle yetineceğiz. Ümmü Habîbe'nin kız kardeşleri vasıtasıyla hangi ailelerle yakınlık içerisinde olduğunu göstermek açısından, kız kardeşlerinin eşlerinin ve çocuklarının da isimlerini zikretmeyi faydalı görüyoruz. Böylece Ümmü Habîbe'nin ne kadar geniş bir aileye mensup olduğunu anlayabiliriz.

Ümmü Habîbe'nin annesi, Safiyye bt. Ebû'l-Âs b. Ümeyye b. Abdüşems'ten olan baba bir kardeşleri, Hanzala adlı erkek kardeşi ile kız kardeşi Ümeyme'dir. Hanzala Bedir Savaşı'nda kâfir olarak öldürülmüştür.⁷¹ Ebû Süfyân bu oğluna nispetle Ebû

⁶⁹ Yiğit, "Emevîler", *DİA*, XI, 90- 91.

⁷⁰ Zehebî, II, 222.

⁷¹ İbn Sa'd, VI, 5.

Hanzala olarak künyelenmiştir. Buradan Ebû Süfyân'ın ilk evliliğini Ümmü Habîbe'nin annesi Safiyye bt. Ebû'l-Âs'la gerçekleştirdiği söylenebilir. Ayrıca Hanzala'nın Bedir Savaşı'na katılabilecek kadar yetişkin olması da bize bu konuda ipucu verebilir.

Ümmü Habîbe'nin anne bir kız kardeşi Ümeyme'ye gelince onun da künyesi Ümmü Habîbe'dir. İlk evliliğini Âmiroğulları'ndan Huveytub b. Abduluzza b. Ebî Kays ile yapmıştır ve bu evlilikten Ebû Süfyân b. Huveytub adında bir oğlu olmuştur. Ümeyme daha sonra Safvan b. Ümeyye ile evlenmiş ve Abdurrahman adında bir oğlu daha olmuştur.

Ebû Süfyân'ın Hind bt. Utbe b. Rabia b. Abdüşems'ten olan çocukları Muâviye, Utbe, Cüveyriye ve Ümmü'l-Hakem, Ümmü Habîbe'nin baba bir kardeşleridir. Cüveyriye ilk evliliğini Esedoğulları'ndan Hubeyş b. Muttalib ile ikinci evliliğini ise Abdüşemsoğulları'ndan Abdurrahman b. Haris ile yapmıştır. Ümmü'l-Hakem ise Sakîf kabilesinden Abdullah b. Osman ile evlenmiş ve İbn Ümmü'l-Hakem olarak da çağırılan Abdurrahman adında bir oğlu olmuştur.

Ümmü Habîbe'nin kardeşi Yezid, Ebû Süfyân'ın eşi Kinane oğullarından Zeyneb bt. Nevfel'in oğludur. Yezid b. Ebî Süfyân Ümeyyeoğulları'nın en iyi adamı olarak adlandırılır. Diğer kardeşlerinin aksine o da Ümmü Habîbe gibi erken dönemde Müslüman olmuştur.

Ümmü Habîbe'nin Muhammed ve Anbese adlı kardeşleri, Ebû Süfyân'ın eşi Ezd kabilesinden Âtike bt. Ebî Üzeyhir'den doğmuştur.

Ebû Süfyân'ın Safiyye bt. Ebî Amr b. Ümeyye b. Abdüşems'ten olan çocukları Amr, Ömer ve Sahra da Ümmü Habîbe'nin kardeşleridir. Ebû Süfyân'ın Bedir Savaşı'nda esir alınan oğlu Amr'dır. Sahra, Sakîf kabilesinden Sa'id b. Ahnes b. Şerik ile evlenmiştir. Hind ise Abdulmuttalib'in oğlu Hâris'in torunu Hâris b. Nevfel ile evlilik yapmış ve Abdullah adında bir oğlu olmuştur.

Ebû Süfyân'ın, Lübabe bt. Ebû'l-Âs b. Ümeyye b. Abdüşems'ten Meymune adında bir kızı olmuştur. Meymune ilk önce Sakîf kabilesinden Urve b. Mes'ud ile daha sonra yine Sakîf kabilesinden Muğîre b. Şube ile evlenmiştir.

Ümmü Habîbe ile aynı adı taşıyan kız kardeşi Remle, Ebû Süfyân'ın bir diğer eşi Harisoğulları'ndan Ümame bt. Süfyân'dan olan kızıdır.⁷²

Ümmü Habîbe'nin babası Ebû Süfyân'ın yaptığı evliliklere dikkat edildiğinde, onun kendi ailesi Ümeyyeoğulları'ndan başka diğer kabilelerden de evlilikler yaparak yakınlık kurduğu görülebilir. Ayrıca Ebû Süfyân'ın, kızlarını da çeşitli kabilelerden kişilerle evlendirerek Mekke'de ve Sakîf kabilesi yoluyla da Tâîf'te geniş bir çevre edindiğini söyleyebiliriz. Dolayısıyla Ümmü Habîbe, Ebû Süfyân'ın kızı olarak pek çok kardeşe sahip olmuş ve yeğenleri çeşitli kabilelere mensup bireyler olarak dünyaya gelmiştir.

D. Ubeydullah b. Cahş İle Evliliği

Ümmü Habîbe Resulullah'la evlenmeden önce, Esedoğulları kabilesinden Abdullah b. Cahş'ın kardeşi Ubeydullah b. Cahş b. Riyab⁷³ b. Ya'mer b. Sabira b. Mürre b. Kebir b. Ganm b. Dudan b. Esed⁷⁴ b. Huzeyme ile evlendi. Ubeydullah b. Cahş'ın kabilesi Benî Esed, Harb b. Ümeyye'nin, dolayısıyla Ümeyyeoğulları'nın müttefikidir.⁷⁵ Harb b. Ümeyye, Ümmü Habîbe'nin baba tarafından dedesi olduğuna göre, Ümmü Habîbe ve Ubeydullah b. Cahş müttefik iki kabileye mensup bireylerdi.

Babası Mekke'nin önde gelen tüccar ve liderlerinden olan Remle bt. Ebî Süfyân yani bilinen adıyla Ümmü Habîbe, soy bakımından oldukça üstün, çok zengin ve aynı zamanda şaşırtıcı derecede güzeldi. Bu nedenle birçok Mekkeli genç onunla evlenmek için birbirleriyle yarıştılar. Tâliplerinin ona bu şekilde rağbet etmesinde, hiç şüphesiz babasının Kureyş içindeki mevkiinin de büyük bir etkisi vardı. Onunla evlenmek isteyen bu gençlerden biri de Ubeydullah b. Cahş'tı. Ubeydullah şerefli bir soya mensup, büyük mevki sahibi ve son derece yakışıklı bir genç olarak her açıdan Ümmü Habîbe'ye denkti. Bu nedenle babası Ebû Süfyân bütün istekliler arasından Ubeydullah'ı seçmiş ve kızını ona vermiştir.⁷⁶ Böylece Mekke'de büyük, güzel bir düğün yapıldı.⁷⁷ Ümmü Habîbe, Ubeydullah b. Cahş'tan önce evlilik yapmamış genç

⁷² İbn Sa'd, VII, 5–6.

⁷³ İbn İshâk, s. 281, 703; İbn Hişâm, II, 645; Zehebî, II, 220.

⁷⁴ Taberî, Ebu'l-Ca'fer Muhammed b. Cerir (310/922), *Târîhu't-Taberî (Tarîhu'r-Rusûl ve'l-Mulûk)*, thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim, 2. Basım, Dâru'l-Ma'arif, Kahire (t.y.), III, 165.

⁷⁵ İbn Sa'd, X, 94; İbn Abdilberr, Ebu Ömer Yusuf b. Abdillâh b. Muhammed (463/1071) *el-İsti'âb fî Ma'rifeti'l-Ashâb*, tsh. Adil Mürşid, Dâru'l-A'lam, Umman 2002, s. 947.

⁷⁶ Kutub, Muhammed Ali, *Hiz. Ümmü Habîbe*, çev. Nedim Yılmaz, Hisar Yay., İstanbul 1986, s. 6.

⁷⁷ Şennavî, Abdulaziz, *Sahabe Hayatından Tablolar (Hanım Sahabiler)* ter. Taceddin Uzun, Uysal Kitabevi, Konya t.y., III, 150.

bir kızdı.⁷⁸ Bu evliliğin ne zaman gerçekleştiğine dair kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunmamakla birlikte, Ümmü Habîbe ile eşi Ubeydullah b. Cahş'ın ilk Müslümanlardan olup birlikte Müslüman oldukları⁷⁹ dikkate alınırca nübüvvetten önce evlendikleri söylenebilir. Ayrıca Ümmü Habîbe'nin bu evlilikten doğan kızı Habîbe'nin Habeşistan'da doğduğu ve Ümmü Habîbe'nin Habeşistan hicreti için Mekke'den ayrılırken Habîbe'ye hamile olduğu⁸⁰ bilgisi göz önüne alınacak olursa bu evliliğin Habeşistan hicretinden önce Mekke'de gerçekleştiğini düşünülebilir.

Yetiştirdiği ailenin de verdiği eğitim neticesinde Ümmü Habîbe'nin bilgili ve akıllı bir kadın olduğu, kocası Ubeydullah herhangi bir konuyu açıp görüşünü sorduğunda ona en güzel fikirleri beyan ettiği ve birbirlerine karşı karı kocanın gösterebileceği en iyi anlayış ve sevgiyi gösterdikleri söylenir.⁸¹ Onların karı koca birlikte karar vererek Müslüman olmalarından, sonrasında ise yurtlarını terkedip Habeşistan'a hicret ederek bazı zorluklara beraberce göğüs germelerinden bu varsayımın doğru olabileceği sonucuna varabiliriz.

E. Müslüman Oluşu

Hz. Muhammed'in nübüvvetinin ilk yıllarında bulunduğu çevrede, putperestliği reddedenler, Hıristiyan olanlar ve yeni bir din bekleyen kimseler bulunuyordu.⁸² Hz. Peygamber'in risâletini açıklamasından sonra Mekke'nin birçok ailesinden kadın ve erkekler, gün geçtikçe daha da artan bir sayıda Müslüman oluyorlardı.⁸³ Ümmü Habîbe de eşi Ubeydullah b. Cahş ile birlikte İslâm'ın henüz başlangıcında Müslüman olmuş⁸⁴ ve Mekke döneminin en sıkıntılı günlerinin acılarını ortaklaşa hisseden ilk Müslümanlar arasındaki yerlerini almışlardır.⁸⁵ Çağdaş bir çalışmada İslâm'a girmeden önce Hanif⁸⁶ olduğu söylenen Ümmü Habîbe'nin ilk Müslüman

⁷⁸ İbn İshâk, s. 281.

⁷⁹ Hamidullah, Muhammed, *İslâm Peygamberi*, çev. Mehmet Yazgan, Beyan Yay., İstanbul 2009, s. 568.

⁸⁰ İbn Sa'd, X, 94.

⁸¹ Kutub, s. 7.

⁸² Yörükân, s. 45.

⁸³ Savvaf, M. Mahmud, *Hz. Peygamber'in Pak Zevceleri*, ter. Ramazan Nazlı, Emin Yay., İstanbul 1987, s. 83.

⁸⁴ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, s. 568.

⁸⁵ Algül, Hüseyin, *İslâm Tarihi*, Gonca Yay., İstanbul 1986, I, 220.

⁸⁶ Gümüş, Sadreddin, *Kur'an'a göre Hz. Muhammed'in Aile Hayatı*, Ravza yay., s. 82; Alarçin, Yakup, *Sahabi Hanımların Feraseti*, Semerkand Yay., İstanbul 2011, s. 50. Ümmü Habîbe'nin İslâm'a girmeden önce Hanif olduğuna dair bu bilgiye sadece bu iki eserde rastladık. Muhtemelen

kadınlardan olduğu ve bu nedenle müşriklerin eziyetlerine maruz kaldığı söylenir.⁸⁷ İbnü'l-Esîr, Ubeydullah b. Cahş'ın kardeşi olan Abdullah b. Cahş'ın, Resulullah, Müslümanları Dâru'l-Erkam'da toplamadan önce Müslüman olduğunu belirtir. Bunun hemen ardından gelen, "O (Abdullah b. Cahş) ve kardeşleri Ebû Ahmed, Ubeydullah ve Ümmü Habîbe, Zeyneb bt. Cahş ve Hamne bt. Cahş ikinci Habeşistan hicretinde Habeşistan'a hicret ettiler."⁸⁸ şeklindeki ifadeden Ümmü Habîbe'nin de ilk Müslüman kadınlardan olduğu sonucuna varabiliriz.

O ve kocası Ubeydullah'ın, İslâm'ı ilk kabul eden Müslümanlardan olmaları müşriklerin eza ve baskılarına en çok maruz kalanların başında gelmelerine neden oluyordu.⁸⁹ Bazı kaynaklarda Ümmü Habîbe'nin dayanılmaz işkencelere maruz kaldığı, babası Ebû Süfyân ve yakınları tarafından dininden dönmesi için baskı altında tutulduğu aktarılır.⁹⁰ Buna göre Ebû Süfyân, kızı Ümmü Habîbe'nin Müslüman olması sebebiyle kedere boğulmuştur. Kızına istediğini yaptıramayıp Muhammed'e uymasına engel olamayan Ebû Süfyân, Kureyş'e hangi yüzle bakacağını düşünerek elindeki bütün güç ve kuvvetiyle, kızıyla kocasını atalarının dinine çevirmeye uğraşmış fakat başarılı olamamıştır.⁹¹

Ebû Süfyân'ın bu konudaki ısrarıyla alakalı olarak, kızı Ümmü Habîbe ile aralarında şöyle bir konuşma geçtiği anlatılır: Kızının İslâm dinine girdiğini öğrenen Ebû Süfyân öfkesinden delirmiş bir halde onun yanına gelerek duyduklarının doğru olup olmadığını sorar. Ümmü Habîbe kendisi hakkında ne duyduğunu sorunca Ebû Süfyân, "Sen atalarının dinini terk edip başka bir dine girmişsin." der. Bunun üzerine Ümmü Habîbe, "Siz kendi elinizle yaptığınız put ve taşlara tapıyorsunuz." deyince Ebû Süfyân kızının yüzüne bir tokat atarak, "Sen dilini tutsana, Muhammed'in işi

yazar, Ümmü Habîbe'nin, eşi Ubeydullah'ın hanifliğine dair rivayetlerden yola çıkarak, Ümmü Habîbe'nin eşinden etkilenerek Haniflik inancına sahip olacağını düşünmüş olabilir. "Hâlbuki Ubeydullah b. Cahş Hıristiyan'dır ve Hanifler listesinden çıkarılması gerekir." Ayrıntılı bilgi için bk. Kuzgun, Şaban, "Hanif" *DİA*, XVI, İstanbul 1997, s. 38. Yine Ubeydullah'ın İslâm'a girmeden önce bir din arayışına girip Hıristiyan olduğu bilgisini göz önüne alacak olursak Ümmü Habîbe'nin Hıristiyanlıkla ilgili en ufak bir ilgisine kaynaklarda rastlamak mümkün değildir. Dolayısıyla onun İslâm'dan önce Hanif olduğuna dair bu iyimser malumata ihtiyatla yaklaşmak gerekebilir. Çünkü eğer Ümmü Habîbe kocasının etkisiyle bir din seçiminde bulunuyor olsaydı, eşi gibi kendisi de İslâm'dan önce Hıristiyanlığa meyledebilirdi.

⁸⁷ Gümüş, s. 82.

⁸⁸ İbnü'l-Esîr, İzzeddin Ebu'l Hasan Ali b. Ebu'l-Kerem Muhammed (630/1232), *Üsdü'l-Ğâbe fi Marifeti's-Sahâbe*, thk. Ali Muhammed Me'vad-Adil Ahmed Abdu'l Mevcu'd, Dâru'l-Kütübü'l İlmiyye, Beyrut (t.y.), III, s. 194.

⁸⁹ Alarçin, s. 50.

⁹⁰ Mutlu, İsmail, *Hanım Sahabiler*, Mutlu Yay., 3. Baskı, İstanbul 1995, s. 108.

⁹¹ Şennavî, s. 144.

büyüyüp yayıldı. Ben ise, ‘Çok sürmez onun da ateşi söner. Tıpkı daha önceki Züheyr b. Ebî Sulmâ ve Nabiga ez-Zübyanî⁹² gibi şairlerin başına gelenler, onun da başına gelir.’ derken görünen o ki tehlike bizim de kapılarımızı çalar olmuş.” diyerek kızının Müslüman olmasından ötürü uğradığı hüsrânı ifade eder. Fakat Ümmü Habîbe babasına, “Vallahi vücudumu parça parça etsen, Allah beni hidayete erdirdikten sonra küfre dönmem.” şeklinde mukabele edince Ebû Süfyân öfkeyle oradan ayrılır. Ancak birkaç gün sonra tekrar gelip kızına, “Belki düşünüp taşınmışsındır.” diye sorar. Ümmü Habîbe ise, “Ölüm bana Lat ve Uzza’ya tekrar tapmaktan daha iyidir.” şeklinde cevap verir. Bu kez Ebû Süfyân müşriklerin anlamakta zorlandığı meseleleri sorarak kızının da aynı şüpheleri taşıyıp taşımadığını öğrenmek niyetiyle, “Muhammed size öldükten sonra toprak ve kemik haline geldiğiniz halde diriltileceğinizi mi vaad ediyor?” diye sorunca Ümmü Habîbe, “Evet. *Kabirlerin içindekiler dışarı çıkarıldığı zaman, insanoğlu ne yapıp ne yapmadığını görür.*”⁹³ diyerek cevap verir. Ebû Süfyân ise, “Size vaad edilen şey imkânsız!” diyerek kızıyla alay eder. Babasının alay ve ısrarlarına aldırış etmeyen Ümmü Habîbe, “*Allah’ın verdiği nimetleri nankörlükle karşılayanları ve milletlerini atılıp yanacakları cehenneme götürenleri görmüyor musun? Orası ne kötü bir duraktır.*”⁹⁴ ayetini okur. Ebû Süfyân kızındaki bu değişimin çok uzun sürmeyeceğini imâ edercesine, “Kızım ben seni biliyorum.” der. Ümmü Habîbe ise, “Aksine Allah seni, beni ve bütün yarattıklarını daha iyi bilir.” diye cevap verir. Böylece Ebû Süfyân kızını İslâm’dan vazgeçirmek için boş yere uğraştığını anlayarak oradan ayrılır.⁹⁵

⁹² Ebû Ümâme Ziyâd b. Muâviye b. Dabab b. Cabir en-Nabiga ez-Zübyanî. 515–520 yılları arasında Yesrib’in kuzeydoğusundaki Şerebbe’de doğmuştur. Nabiga lakabı “her tarafta tanınan, güzel ve parlak şiirleri olan büyük şair” demektir. İmruülkays b. Hucr, Züheyr b. Ebî Sulmâ ve A’sâ Meymûn b. Kays ile birlikte dört büyük Câhiliye şairinden biri sayılan Nabiga’nın şöhreti Arap yarımadasının her tarafına yayılmıştır. Hicazlılar, Nabiga ve Züheyr’i diğer şairlere üstün tutarlardı. Hz. Ebû Bekir, Ömer ve İbn Abbas bazı beyitlerine dayanarak onu “Arapların en güzel şiir söyleyen şairi” diye nitelendirmişlerdir. Bazıları onun tek tanrıya inanan bir kişi olduğunu ileri sürerken bazıları şiirlerindeki dini ifadelerden yola çıkarak Hıristiyan olduğunu ileri sürseler de, bazı şiirlerinde Yahudi ve Hıristiyanlardan onlar diye söz etmesi ve putperestler gibi yemin etmesi Yahudi ve Hıristiyan kültürüyle yumuşamış bir putperestliği çağrıştırmaktadır. Hayatının çoğunu Hire ve Gassani saraylarında geçiren Nabiga yumuşak huylu, iyi niyetli, iffetli, âlicenap bir insandı. Hayatının sonlarına doğru şiir yazmayı bırakan Nabiga hayatın omuzlarında taşıyamayacağı ağır bir yük haline geldiğini belirtmiş ve bir gün belki de kasıtlı bir şekilde çok fazla içki içmiş ve seksen yaşlarındayken ölmüştür. Ayrıntılı bilgi için bk. Tülücü, Süleyman, “*Nabiga ez-Zübyanî*”, *DİA*, İstanbul 2006, XXXII, 262–263.

⁹³ *İnfitâr*, 82/4–5.

⁹⁴ *İbrahim*, 14/ 28–29.

⁹⁵ Şennavî, s. 150–152.

Elbette Ebû Süfyân ile Ümmü Habîbe arasında geçen bu konuşmanın doğruluğu tartışılır, ancak o dönemde Mekke'nin önde gelen müşrik liderlerinden olan bir babanın, kızının bu yeni dine girmesiyle alakalı olarak birkaç vazgeçirme girişiminde bulunması muhtemeldir. Bunun ne şekilde gerçekleştiğine dair herhangi bir malumata ise ilk kaynaklarda rastlayamıyoruz. Yalnız, en azından anlaşılan o ki Ebû Süfyân'ın, kızı Ümmü Habîbe ve damadı Ubeydullah'a karşı kızgın olmasından cesaret alan Kureyş müşrikleri onları sıkıştırmaya ve işkence etmeye başlamışlar, Mekke'deki hayatı tahammül edilmez hale getirmişlerdir.⁹⁶

F. Habeşistan'a Hicreti

Kocasıyla birlikte Kureyş'in ağır zulüm ve işkencelerine maruz kalan Ümmü Habîbe, Mekke'den ayrılmak zorunda kalmış ve eşi Ubeydullah b. Cahş ile birlikte Habeşistan'a hicret etmiştir.⁹⁷

O dönem Mekke'de zulüm ve işkence tüm hızıyla sürüyordu. Her soy ve kabileden Müslüman olanlar vardı ama hayatları güvende değildi. Hatta kendi aileleri içinde bile düşmanları vardı. Örneğin, ileride Ümmü Habîbe'nin, Resulullah ile evlenmesi sırasında nikâh vekili olarak tayin edeceği Halid b. Said, müşrik olan babası Sa'id b. el-Âs tarafından dövülerek kafası yarılmıştı. Şehirde işlenmekte olan zulme bir çözüm bulamayan Resulullah ahabına şu tavsiyede bulundu, "Eğer istiyorsanız ve elinizden geliyorsa, gidip Habeşistan'a sığının. Zira orada ülkesinde kimseye zulmedilmeyen bir kral hüküm sürmektedir; orası bir doğruluk ve hakikat ülkesidir. Allah işlerinizde bir kolaylık sağlayıncaya kadar orada kalınız."⁹⁸

Kureyşli müşriklerin zulümleri dolayısıyla Mekke'den kaçan Müslümanlar, hakikaten Necaşi'nin Hıristiyan memleketinde kendilerine emin bir yer bulmuşlardı. Habeşistan o vakit tarihinin en parlak devrini yaşıyordu. Kuvvetli bir donanması ve çok ilerlemiş bir ticareti vardı. Bir zaman için Arabistan'ın güneyini ele geçirmişti. Kuvvetli Bizans İmparatorluğu'nun da müttefikiydi.⁹⁹

⁹⁶ Şennavî, s. 144.

⁹⁷ *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, İlmî Müşavir ve Red. Hakkı Dursun Yıldız, Çağ Yay., İstanbul 1992, I, 331.

⁹⁸ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, s. 104.

⁹⁹ Dermenghem, Emile, *Hız. Muhammed'in Hayatı*, çev. Reşat Nuri Güntekin, Alkım Yay., İstanbul, 2006, s. 105.

Sahabelerine hicret etme tavsiyesinde bulunan Resulullah onlara, Necaşi'ye götürmek üzere bir tavsiye mektubu yazıp vermiştir. Habeşistan kralından Müslüman sığınmacılara karşı konuksever olunması isteğinde bulunulan bu mektup şu şekildeydi:

“Allah’ın elçisi Muhammed’den, Habeşistan hükümdarı Necaşi’ye,

Kendisinden başka hiçbir ilah olmayan gerçek Hükümdar, Mukaddes, Esirgeyici ve Kurtarıcı olan Allah’a hamd ile sözlerime başlarım. Kesinlikle onaylayıp tanıklık ederim ki Meryem oğlu İsa, Allah’ın Ruhu ve Kelime’sidir ve O, bu Kelime’yi, iffetli, dokunulmamış Meryem üzerine bırakarak, tıpkı Âdem’i kendi eliyle yarattığı gibi, onu da kendi ruhu ve üflemesinin etkisiyle gebe bırakmıştır.

Seni tek ve hiçbir ortağı olmayan Allah’ın yoluna ve O’na itaat konusunda karşılıklı yardımlaşmaya davet ediyorum. Beni izle ve bana gelmiş olan şeye iman et, zira ben Allah’ın elçisiyim. Öyleyse seninle birlikte sorumluluk ve yönetimin altındakileri, her şeye gücü yeten ve yüce olan Allah’a davet ediyorum. Öğüt ve önerilerimi kabul etmeni tavsiye ederim.

Sana az sayıda Müslüman ile birlikte amcamın oğlu Ca’fer’i gönderiyorum. O senin yanına geldiğinde onlara konukseverlik göster.

Selam, hakikat yolunu izleyen kimsenin üzerine olsun.”¹⁰⁰

Bilindiği gibi Müslümanların Habeşistan’a hicretleri iki merhalede gerçekleşmiştir. Bunlar ‘Habeşistan’a Birinci Hicret’ ve ‘Habeşistan’a İkinci Hicret’ diye bilinir.¹⁰¹ Birinci hicret Hz. Peygamber’in nübüvvetinin beşinci senesinde Recep ayında olmuştur. Habeşistan’a bu ilk hicreti gerçekleştirenlerin sayısı on biri erkek ve dördü kadın olmak üzere on beş kişiden oluşmaktaydı. Müslümanlar denize ulaştıklarında görünürde herhangi bir binek veya kayık benzeri bir şey yoktu. Daha sonra bir gemi onları yarım dinar karşılığında Habeşistan’a ulaştırdı.¹⁰² Habeşistan’a hicret eden bu ilk kafilenin başkanı Osman b. Maz’ûn’du.¹⁰³

Habeşistan’a ikinci hicret ise, ilk hicretten birkaç ay sonra gerçekleşti. Bu kafilenin başkanı ise Ca’fer b. Ebû Talib’ti. Ümmü Habîbe bu ikinci hicret kafilesine

¹⁰⁰ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, s. 250–251.

¹⁰¹ *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, I, 212–213.

¹⁰² İbn Kesîr, Ebu’l-Fidâ İsmâil (774/1372), *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, thk. Abdullah b. Abdul-Muhsin el-Türkî, Dâru’l-Şeruk, Beyrut 2002, IV., 165.

¹⁰³ *Doğuştan günümüze Büyük İslâm Tarihi*, I, 212–213.

kocası Ubeydullah b. Cahş ile katılmıştır. Büyük ihtimalle bu yolculuk Ümmü Habîbe'nin ilk deniz yolculuğuydu.¹⁰⁴ O ve eşi Ubeydullah b. Cahş, yukarıda metnini verdiğimiz mektubu taşıyan Cafer b. Ebû Talib başkanlığındaki bu ikinci kafiyle birlikte hareket ettiler.

İbn İshâk, Habeşistan'a hicreti merhalelere ayırmamakla birlikte, hicret edenlerin isimlerini kabilelerine göre zikreder. Buna göre Ümeyyeoğulları'ndan Ümmü Habîbe de eşi Ubeydullah b. Cahş ile Habeşistan'a hicret edenler arasındadır. Ayrıca Benî Esed b. Huzeyme'den Kays b. Abdullah, eşi Bereke bt. Yesâr ve kızları Ümeyye bt. Kays¹⁰⁵ da, Ümmü Habîbe ve Ubeydullah ile birlikte hicret ettiler. Ümmü Habîbe, zamanının çoğunu süt kız kardeşi Ümeyye bt. Kays ile birlikte geçiriyor olmalı ki, İbn İshâk burada ondan, 'Ümmü Habîbe ile beraber olan Ümeyye bt. Kays olarak ayrıca bahseder. Bereke bt. Yesâr, Ebû Süfyân'ın mevlâsı; Ubeydullah b. Cahş ve Ümmü Habîbe'nin de sütannesiydi. Böylece Habeşistan'a hicret ettikleri zaman Mekke'den birlikte ayrıldılar.¹⁰⁶

İbn İshâk'ta geçen bir rivayete göre Ümmü Habîbe, kızı Habîbe ile Mekke'den birlikte ayrılmış ve Habeşistan'dan yine birlikte dönmüşlerdir.¹⁰⁷ İbn Sa'd ise bu rivayete ek olarak Habîbe bt. Ubeydullah'ın Habeşistan'a hicretten önce Mekke'de doğduğundan bahseder. Fakat İbn Sa'd'da yer alan diğer rivayetlerde Ümmü Habîbe'nin Habeşistan'a hicret ederken hamile olduğu ve Habîbe'nin orada dünyaya geldiği aktarılır.¹⁰⁸ Eğer Ümmü Habîbe'nin bu yolculuğu yaparken hamile olduğu rivayeti doğru ise, onun bir bölümü denizde geçen bu hicret yolculuğunun sıkıntılı geçmiş olması muhtemeldir.

İşte bu vaziyette iken Ümmü Habîbe'nin de katıldığı bu ikinci hicret, birincisinden daha zordu. Çünkü Kureyşliler bu kez hazırlıklıydılar ve Müslümanları engellemeye karar vermişlerdi. Fakat Müslümanlar yine atik davrandılar ve Allah'ın yardımıyla hiçbir sorun yaşamadan hicret ederek Habeşistan Necaşi'sine sığındılar. Necaşi'nin yanında istedikleri güven ve cömertliği buldular.

¹⁰⁴ *Doğuştan günümüze Büyük İslâm Tarihi*, I, 212–213.

¹⁰⁵ İbn Hacer, Ümmü Habîbe'nin süt kız kardeşi olarak *Âmine* bt. Kays ismini verir. Bk. İbn Hacer, *el-İsâbe*, V, 260.

¹⁰⁶ İbn İshâk, s. 496.

¹⁰⁷ İbn İshâk, s. 500.

¹⁰⁸ İbn Sa'd, X, 94.

Necaşi akıllı ve iyi niyetli bir hükümdardı. Allah'a itikadı olan, Hz. İsa'nın Allah'ın kulu ve peygamberi olduğuna inanan, inancı sağlam biriydi. Dinlerini özgürce yaşamak için kaçıp memleketine sığınan Müslümanlar'a gösterdiği iyi muamelelerinin sırrı, düşüncelerindeki bu yumuşaklık ve esnekliktir.

Ancak Müslümanların din uğruna kendilerine emin bir yer bulmaları, müşriklerin ağırına gitti. İslâm'a olan kinleri, onları Necaşi'ye kıymetli eşya ve hediyelerle bir heyet gönderip, Müslümanlara olan sevgisini önleme ve onları kovdurma teşebbüsüne kadar götürdü.¹⁰⁹

Kureyş ileri gelenleri, Abdullah b. Rabia ile Amr b. el-Âs'ı, Habeşistan'a hicret edenleri geri getirmeleri için Necaşi'ye gönderdiler. Necaşi buna izin vermediği gibi, Müslümanlar'ı da Kureyş'in bu iki elçisi karşısında savundu. Bunun üzerine Abdullah b. Rabia ve Amr b. el-Âs başarısız bir şekilde geri döndüler.¹¹⁰

Kureyş'in gönderdiği elçilerin bu teşebbüsü Necaşi'nin huzurunda şu şekilde cereyan etti. Kendi çıkarları doğrultusunda oldukça dikkatli davranan Mekkelî müşrikler, çok geçmeden Müslüman sığınmacıların sınır dışı edilmeleri isteğiyle Habeşistan'a resmi elçiler göndermeye karar verdiler. Mekke bölgesinde tabaklanıp işlenen deriler, Habeşistan'da en çok rağbet gören Arap ürünleri idi. Necaşi'nin huzuruna çıkmadan önce, kraliyet sarayındaki tüm din adamları ve öteki yöneticilere hediye edilmek üzere bol miktarda bu derilerden temin edildi. Onlara heyetin geliş amacı açıklanarak, Necaşi'nin huzuruna çıktıkları zaman kendilerine destek olmaları sağlandı. Habeşlilerin, sığınmacıları ülkelerinden kovarken vicdanî bir rahatsızlık duymamaları için, onların Hıristiyan olmadıkları özellikle vurgulandı.¹¹¹

Böylece elçiler önce kralın danışmanları olan patrikleri dolaşıp onlara işlenmiş deri ve bazı hediyeler verdikten sonra, "İçimizde bazı budala gençler türedi. Bunlar dinimizden ayrıldılar, sizin dininize de girmediler. Sizin de bizim de anlamadığımız uydurma bir dine girdiler. Kavmimizin liderleri bunların hata ve kusurlarını sizden daha iyi bilen kimseler olarak onları geri getirmemiz için bizi hükümdarınıza gönderdiler. Biz hükümdarınızla konuşurken siz de bizi destekleyin ki onları alıp geri götürelim." dediler.¹¹²

¹⁰⁹ Gazali, Muhammed, *Fıkhü's-Sire*, çev. Resul Tosun, Risale yay., İstanbul 2000, s. 116.

¹¹⁰ İbn Hazm, *Cevamiu's-Sire*, Çıra yay., çev. M. Salih Arı, İstanbul 2004, s. 87.

¹¹¹ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, s. 252.

¹¹² İbn İshâk, s. 247.

Bu şekilde saray çevresinden de kendilerine destek olmaları yönünde olumlu cevap aldıktan sonra Necaşi'nin huzuruna çıktılar. Kureyş elçileri Necaşi'ye kıymetli hediyeler takdim ettikten sonra şöyle dediler: “Ey Melik! Bizim içimizden bazı budala gençler kavimlerinin dininden ayrıldılar, sizin dininize de girmediler. Bizim bilmediğimiz uydurma bir din icat ettiler ve gelip sizin ülkenize sığındılar. Bu yüzden onların ana babaları, amcaları ve akrabaları onları geri getirmek üzere bizi size gönderdiler ki; onlar bu sığınmacıların durumunu herkesten daha iyi bilir.”

Bunun üzerine Necaşi'nin din adamları da onları destekleyerek, “Ey Melik! Onlar doğru söylüyor. Kavimleri onların durumunu bizden daha iyi bilirler. Onlar sizin dininize de girmediler. Bu nedenle onları bu elçilerle geri gönderelim.” dediler.

Fakat Necaşi onların bu önerisine öfkeyle karşılık verdi ve “Hayır! Allah'a yemin olsun ki onların savunmalarını dinlemeden onları geri göndermem. Başka bir ülkeyi değil de benim ülkemi seçip buraya sığınan bu insanları dinledikten sonra ancak bu işte bir karara varabilirim.” dedi.¹¹³

İşte bu şekilde Müslümanların sığınma hakkına ihanet etme düşüncesine sinirlenip karşı çıkan Necaşi, hemen Müslümanları huzuruna getirtti. Abdullah b. Ebî Rabia ve Amr b. el-Âs bu durumdan hiç memnun olmamakla beraber, buna engel de olamadılar. Aynı şekilde Müslümanlar da endişe ve korkuya kapılmışlardı. Ama neye mal olursa olsun gerçeği söylemeye karar verdiler.¹¹⁴

İçlerinden Ca'fer b. Ebî Tâlib'i sözcü olarak seçip Necaşi'nin huzuruna çıktılar. İslâm dini ile ilgili birtakım sorular soran Necaşi, Ca'fer b. Ebî Tâlib'e peygamberlerine gelen bu sözlerden bir örnek okumasını istedi. Ca'fer b. Ebî Tâlib, Meryem Suresinin ilk ayetlerini okuyunca Necaşi ve huzurda bulunan saray erkânı önlerindeki mushaf ıslanına kadar ağladılar. Necaşi bu sözlerin Hz. İsa'ya indirilenle aynı nur kaynağından geldiğini ifade etti ve onları hiçbir şekilde ülkesinden sınır dışı etmeyeceğine dair söz verdi. Bunun üzerine Müslümanlar saraydan ayrıldılar.¹¹⁵

Anlaşılan o ki, Müslümanların İslâm uğruna yaşadıkları zorluklar, yaşanan bu hadise yoluyla Necaşi'nin malumu olmuş, bu vesileyle kral Müslümanlara daha yakın bir ilgi göstermiştir. Müslümanlar olayın bu şekilde sonuçlanması üzerine rahat

¹¹³ İbn İshâk, s. 248.

¹¹⁴ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, s. 252.

¹¹⁵ İbn İshâk, s. 249.

bir nefes almışlar ve Kureyş'in, onları çıktıkları yoldan geri döndürmek üzere uzanan elleri boş kalmıştır. Kureyş'in elçi gönderme yoluyla giriştiği bu teşebbüs, Habeşistan'a hicret eden Müslümanların toplum içindeki konumlarını göstermesi açısından da önemlidir. Hicret edenlerin çoğunluğu Kureyş'in önde gelen ailelerine mensup olduklarından peşlerinden hediyeler taşıyan elçiler gönderilerek geri getirilmek istenmiştir. Yukarıda da geçtiği gibi elçiler kendilerinin, bizzat Müslümanların babaları, amcaları ve akrabaları tarafından bu vazifeye görevlendirildiklerini ifade etmişlerdir. Bu babalardan birinin de Ebû Süfyân olması muhtemeldir. Babası Ebû Süfyân'ın, Mekke'nin ileri gelen müşriklerinden olduğu düşünülürse, Ümmü Habîbe de Mekke'ye geri getirilmek istenilen kişiler arasında sayılabilir. Bu nedenle Necaşi'nin sarayında bu hadiseler yaşanırken, Ümmü Habîbe de diğer Müslümanlarla birlikte aynı korku ve endişeleri yaşamış, fakat Mekke'nin girişiminin Müslümanlar lehine sonuçlanmasıyla ferahlamıştır diyebiliriz.

Bununla birlikte o zamanın Habeşistan'ında günlük hayat hiç de sakin değildi. Çıkan iç savaş nedeniyle Necaşi'nin iktidarı ve aynı zamanda Müslümanların güvenliği tehlikeye düşmüştü. Tarihçilerin çoğu savaşa çağına gelmiş Müslümanların Necaşi'nin safında yer alıp ona destek olduklarını ve savaş alanının yakınlarında onun emrini beklediklerini kaydederler.¹¹⁶ O dönem Habeşistan'da Müslüman erkekler bu tür yükümlülükler altına girerken, Müslüman kadınların yaşadığı sıkıntılar ise farklı şekilde cereyan etmiştir. Hamidullah'ın Suheyli'den aktardığına göre, o sıralarda kocası Osman b. Affan'la birlikte Habeşistan'da bulunan Resulullah'ın kızı Rukiyye, güzelliği yüzünden Necaşi'nin başkentinin sokaklarında birçok sıkıntıya maruz kalmıştır. O dönemde İslâm, kadınlar için örtünme emrini getirmediğinden, Rukiyye'yi sokakta görüp rahatsız edenler oluyordu. Aynı kaynak, bu kötü ve belalı insanların iç savaş sırasında tamamen öldürülüp temizlendiğini ve böylece Rukiyye'nin onlardan kurtulduğunu ilave eder.¹¹⁷ Buradan yola çıkarak, diğer Müslümanlarla birlikte Habeşistan'ın başkenti Adis Ababa'da oturan birçok Müslüman kadından biri olan Ümmü Habîbe'nin¹¹⁸ de güzel bir kadın olduğu düşünülecek olunursa, Resulullah'ın kızı Rukiyye gibi aynı

¹¹⁶ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, s. 254.

¹¹⁷ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, s. 254–255.

¹¹⁸ Rodley, R.V.C., *Allah'ın Resülü Hz. Muhammed*, çev. Hacı Mahmut Hatun, Arya Yay. İstanbul 2006, s. 291.

sıkıntılara maruz kalabileceği veya en azından bu dönemde sokağa çıkma adına korku ve tedirginlik yaşadığı düşünülebilir.

Şüphesiz, hayatının en önemli olaylarından biri olan Habeşistan hicreti, Ümmü Habîbe'yi oldukça etkilemiş, Hz. Peygamber'le evlendikten sonra orada gördüklerini Hz. Peygamber'le paylaşmış, hatta bir müşahedesi kabirleri mescit olarak kabul edenlerin ahiretteki durumuyla ilgili bir hadisin vüruduna sebep olmuştur.¹¹⁹

Buna göre Ümmü Seleme ve Ümmü Habîbe, Habeşistan'da gördükleri kiliselerden bahsetmişler, bu kiliselerde bulunan tasvirleri Hz. Peygamber'e anlatmışlardır. Bunun üzerine Hz. Peygamber bu sûretlerin orada yaşayıp ölmüş olan sâlih kimselerin sûretleri olduğunu, daha sonra insanların onların kabirleri üzerine mescit inşa ettiklerini ve bu tasvirleri mescitlere yerleştirdiklerini açıklar.¹²⁰ Müslümanların ise asla onlar gibi 'azizlere tapma' yoluna sapmamaları gerektiğini söyler.¹²¹

Anlaşılan o ki Ümmü Habîbe, Habeşistan'a özgü mekânları gezip, inceleme fırsatı bulmuş ve bu yerlerde gördükleri hakkında ilginç bulduğu hususları Hz. Peygamber'e aktarıp, onun görüşlerini alarak merakını gidermiştir. Ayrıca, Ümmü Habîbe'nin, Hz. Peygamber'e bahsettiği bu tecrübeden yola çıkarak Müslümanların Habeşistan'da yoğun bir Hıristiyan ortamında yaşadıklarını çıkarmamız mümkündür. Bu ortama rağmen, Ümmü Habîbe ve diğer Müslümanlar, İslâm dininin kaynağı olan Hz. Peygamber'den çok uzakta olmakla beraber dinlerinde sebat etmişlerdir. Fakat Habeşistan'a hicret eden Müslümanlardan ikisi bu ortamın etkisine kapılıp irtidat ederek Hıristiyan olmuşlardır. İşte bu iki kişiden biri Ümmü Habîbe'nin eşi Ubeydullah b. Cahş'tır.¹²²

G. Eşi Ubeydullah b. Cahş'ın İrtidat Etmesi ve Vefatı

Ubeydullah b. Cahş hakkında, özellikle Müslüman olmadan önce nasıl biri olduğuna dair kaynaklarda geniş bilgilere rastlanmamakla birlikte, bazı kaynaklarda

¹¹⁹ Uraler, s. 28.

¹²⁰ İbn Kesîr, I, 250; Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil (256–870), *el-Câmi'u'l-Müsnedü's-Sahîhu'l-Muhtasar min Umûri Resûlillâh ve Sünenihi ve Eyyâmih*, thk. Muhammed Zühayr b. Nâsır en-Nâsır, Dâru'l-Necât, (y.y.), (t.y.), V, 50.

¹²¹ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, s. 255.

¹²² Ubeydullah b. Cahş'tan başka, Hz. Peygamber'in eşi Sevde bt. Zem'a'nın ilk kocası Sekran b. Amr'ın da Habeşistan'da irtidat ederek Hıristiyanlığı seçtiği ve orada öldüğü söylenir. Bk. Taberî, III, 161.

onun nübüvvetten önce Mekke’de yaşayan dört haniften (hunefâ-i erba’a)¹²³ biri olduğu söylenir. İbn Hişâm’ın aktardığına göre, Kureyşlilerin putlara tapınmaları özellikle yıllık bayram ve festivaller sırasında büyük bir genişlik ve saygınlık kazanıyordu. Aşağı yukarı herkes bu etkinliklere katılıyor, putlara ibadet ediyordu. Bunlar arasında dört kişi vardı ki bir kenarda duruyor, putlara tapınma etkinliklerine iştirak etmiyordu. Bu dört adam şunlardı; Varaka b. Nevfel, Ubeydullah b. Cahş, Osman b. Huveyris, Zeyd b. Amr.¹²⁴ Bunların kendi aralarında ve diğer Mekkelilerle yaptıkları konuşma ve tartışmaların merkezini, o günlerde Mekke toplumunun geçirmekte olduğu çok ciddi ve ağır dinî kriz oluşturuyordu. Onlar açıkça ve hiç gizlemeden, Mekkeliler’in Hz. İbrahim’in dinini bozduklarını ifade ediyorlardı ve artık gözlerinde Mekke halkı, hiçbir moral ve manevî değere sahip değildi. Onlara göre ataları Hz. İbrahim’in (a.s.) Kâbe’yi inşa etmesinden beri sahip oldukları bütün değerleri kaybetmişlerdi. Bu dört kişi, Kureyşliler’in, şefkat ve merhametlerini elde etmek için görmeyen, iştımayan, kimseye ne yararı ne de zararı dokunabilecek bu putlara sundukları bütün tapınma ve ayinlerin hepsinin boş olduğunun idrâkinde idiler.¹²⁵ Yine bir gün putlar için yapılan büyük bir merasimi izlemişler ve aralarında, “Şahit olduğumuz bu durum kavmimizin dalalette kalıp ataları İbrahim’in hak ve gerçek olan dinini saptırdıklarına dair bir örnektir. Bu nedenle tabi olabileceğimiz bir din bulalım.” şeklinde bir karar alıp Hz. İbrahim’in (a.s.) getirdiği Hanif dininin gereklerini araştırmak için Mekke’den ayrılmışlardır.¹²⁶ Ancak bazı kaynaklarda Mekkeliler’in, Hz. İbrahim (a.s.) tarafından miras bırakılan Hanifliği bulma konusunda farklı görüşlere sahip oldukları anlatılır.¹²⁷ Ubeydullah’ın ise; câhiliye adetlerini terk eden ve putlara ibadetten yüz çevirip onlara ibadet edenleri hafife

¹²³ Hanif kelimesinin menşei ve anlamına dair çeşitli görüşler bulunmakta; Arapça, İbranice, Süryanice veya Habeşçe bir kökten geldiği ileri sürülmektedir. Kelimenin kökünü oluşturan “hnf” bütün Sami dillerde ortaktır. Böylece birçok benzeri gibi hanif kelimesi de aynı dil grubunun çeşitli kollarında farklı anlamlara gelebilir. Bazı Arapça sözlüklerde “hnf” kökü “meyletmek, yönelmek” anlamındadır. Ancak diğer bazı sözlüklerde ve İslâmî literatürde “hnf” mutlak manada meyletmek anlamında değil “dalaletten istikamete, diğer dinlerden hak dine dönmek” anlamında kullanılmıştır. Hz. İbrahim kavminin putperestliğine iltifat etmeyip, Allah’ın dinine, İslâm’a döndüğü için İbrahim’e hanif denilmiştir. Kuran-ı Kerim’de hanif kelimesi on yerde, çoğulu olan hünefa ise iki yerde geçmektedir. Bu on iki yerin dokuzunda Hanifliğin müşriklikten farklı ve onun karşıtı olduğu belirtilmekte, bu arada sekiz yerde Hz. İbrahim’in imanını ifade etmekte, bir yerde de bizzat Hz. İbrahim kendini hanif diye nitelemektedir. Ayrıntılı bilgi için bk. Kuzgun, Şaban, *DİA* “Hanif”, İstanbul 1997, XVI, 33–39.

¹²⁴ İbn Hişâm, I, 222–223; Gölcük, Şerafettin, *Kur’an ve Mekke*, İz Yayıncılık, İstanbul 2007, s. 131.

¹²⁵ Gölcük, s. 131.

¹²⁶ Esad, Mahmud, *Tarih-i Din-i İslâm*, Marifet Yay., İstanbul 1983, s. 303.

¹²⁷ Gölcük, s. 132.

alarak Hıristiyan olan Varaka b. Nevfel'in yanından ayrılmadığı,¹²⁸ tıpkı Varaka gibi putlardan hoşlanmayıp onlarla alay ettiği ve İslâm dini zuhur etmeden önce din konusunda kararsız kaldığı ifade edilir.¹²⁹ Daha sonra ise, Ubeydullah'ın diğer Hanifler gibi gerçek dini bulmak için gezip dolaştığı ve bir ara Necran'a gidip orada Hıristiyan olduğu söylenir.¹³⁰

Hz. Peygamber'in İslâm'a çağrısından sonra ise Ubeydullah, eşi Ümmü Habîbe ile birlikte ilk Müslümanlar arasında yer almıştır.¹³¹ Fakat bazıları Ubeydullah'ın İslâm'dan, ruhunun derinliklerine işlemeyen sathî bir tesirle etkilendiğini, sadece Resulullah'a olan yakınlığının ve onun peygamberliği hakkında Varaka b. Nevfel'den dinlediği güzel sözlerin etkisi altında kalarak Müslüman olduğunu aktarırlar.¹³²

Ubeydullah b. Cahş, eşi Ümmü Habîbe ile birlikte İslâm uğruna yurdunu terk edip¹³³ Habeşistan'a hicret ettikten muhtemelen birkaç yıl sonra,¹³⁴ İslâm tarihinde parmakla sayılacak kadar az görülen olaylardan biri olarak¹³⁵ irtidat edip, Habeşliler'in dini olan Hıristiyanlığa girdiği birçok kaynakta yer almaktadır.¹³⁶ Buna göre Ubeydullah, Habeşistan'a hicret ettikten sonra oradaki dinî ortamın da etkisiyle, İslâm'a girmeden önce mensup olduğu Hıristiyanlığa yeniden meyiletmiştir.¹³⁷

Eski ve yeni birçok kaynakta, Ubeydullah'ın Hıristiyanlığa girişiyle ilgili olarak Ümmü Habîbe'nin gördüğü bir rüya aktarılmaktadır. Bu rüyada Ümmü Habîbe eşi Ubeydullah'ı kapkara ve çirkin bir hale bürünmüş olarak görmüş ve kendi kendine, "Vallahi onun hali değişecektir." diye düşünerek sabahladığı gün eşi Ubeydullah, Ümmü Habîbe'ye, "Ben bütün dinleri inceledim ve benim için en hayırlısı olduğunu düşündüğüm Hıristiyanlığı seçtim. Hıristiyanlık benim eski dinimdi, fakat nasıl

¹²⁸ Kutub, s. 6.

¹²⁹ *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, II, 252.

¹³⁰ Çağatay, s. 132; Kimilerine göre ise Hanif diye adlandırılan Ubeydullah b. Cahş ve Osman b. Huveyris'in din aramaları ve Hıristiyan olmalarının hasbîliği şüphelidir. Zira bunlar menfaatine düşkün adamlardır. Bu nedenle bunların haniflerden olduğuna ve Hz. Muhammed'in kendilerinden faydalandığına dair olan bazı müsteşriklerin anlayışı yerinde değildir. Bk. Yörükân, s. 45.

¹³¹ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, s. 568.

¹³² Kutub, s. 7.

¹³³ Şennavi, III, 143.

¹³⁴ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, s. 255.

¹³⁵ Öztürk, Yaşar Nuri, *Asr-ı Saadetin Büyük Kadınları*, Yeni Boyut Yayınları, İstanbul 1990, s. 88.

¹³⁶ İbn İshâk, s. 281; Zehebî, II, 220; Belâzurî, II, 72; İbn Sa'd, X, 94; İbn Seyyidinnâs, Ebu'l-Feth Muhammed b. Abdullah b. Yahya (734-1333), *Uyûnu'l-Eser fi Fünûni'l-Megazi ve 'ş-Şemâil ve 's-Siyer*, thk. Muhammed el-İyd el-Hatravî-Muhyiddin İstû, Mektebetü Dâru't- Turâs, Beyrut (t.y.), II, 400; İbnü'l-Esîr, II, 97, 176; İbn Abdilberr, s. 947,

¹³⁷ Kutub, s. 7.

olduysa daha sonra Muhammed'in dinine girdim. Şimdi ise bu dinden dönerek Hıristiyan olmaya karar verdim."¹³⁸ diyerek yeniden Hıristiyan olduğunu belirtmiştir. Bunun üzerine Ümmü Habîbe, "Vallahi bu senin için hiç de hayırlı olmaz." diyerek Ubeydullah'a gördüğü rüyayı anlatmış, fakat o eşinin sözlerini dikkate almadığı gibi Ümmü Habîbe'yi de kendisi gibi Hıristiyan olmaya zorlamış¹³⁹ ve Hıristiyan olduğu takdirde zengin olacaklarını da söylemiştir.¹⁴⁰ Ümmü Habîbe ise onun bu baskılarına rağmen İslâm dini üzere kalmıştır.

Ayrıca sadece eşini buna zorlamakla kalmayan Ubeydullah, Habeşistan'da bulunan diğer Müslümanlara yönelik de Hıristiyanlık propagandası yaparak İslâm dini hakkında ileri geri konuşmaya başlamıştır. Onun diğer Müslümanlara, "Biz gözümüzü çoktan açtık, siz ise henüz gözlerinizi kırıştıyorsunuz, fakat ışığı göremiyorsunuz."¹⁴¹ demesinden kasıtlı Hıristiyanlığın kadim ve olgunlaşmış bir din olmasıyla övündüğü, İslâm'ı ise henüz birçok eksikleri bulunan bir din olarak görüp verdiği anlamını çıkarabiliriz. Denildiğine göre kocası Ubeydullah'ın bu hareketlerinden dolayı, utancından insan içine çıkamayan Ümmü Habîbe¹⁴² hiç tereddüt etmeden ondan boşanmış¹⁴³ ve yalnız yaşamaya başlamıştır.¹⁴⁴ Câhiliye

¹³⁸ Zehebî, II, 221.

¹³⁹ Taberî, III, 165.

¹⁴⁰ Mutlu, s. 109.

¹⁴¹ Belâzurî, I, 438; İbn İshâk'ın rivayetine göre bu tabir yeni doğan ve bir müddet gözlerini açmakta zorluk çekip ışığı görebilmek için durmadan gözlerini kırıştıran köpek yavruları için kullanılır. Bk. Esad, s. 303.

¹⁴² Şennavî, III, 143.

¹⁴³ Mutlu, s. 109. "Allah'a ortak koşan erkeklere de kızlarınızı vermeyin; mü'min bir köle beğenseniz bile müşrik bir kişiden daha hayırlıdır." (Bakara: 2/221) meâlindeki ayet Allah'tan başkasına tapınanlar ve Allah'a ortak koşanlar ile Müslüman kadınların evlenemeyeceklerini ifade etmektedir. Gayrimüslim kadınlarla evlenmeyi caiz kılan ayet onları bundan istisna etmiştir; hâlbuki gayrimüslim erkekleri istisna eden bir ayet veya hadis yoktur. Evlenmenin Müslüman erkek için caiz iken, Müslüman kadın için caiz olmaması, genellikle baskı ve tesirin erkekten kadına doğru yönelişinden, bunun aksinin daha nadir oluşundan ileri gelmektedir. Bu konuda İslâm hukukçuları arasında bir görüş farkı mevcut değildir. Ayrıntılı bilgi için bk. Karaman, Hayrettin, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, İz Yayıncılık, İstanbul 2009, III, 375. Zahirîyye müctehidlerinin anlayışına göre Mümtehine 60/10. ayet kadın olsun erkek olsun Müslüman ile kâfirin evlenemeyeceklerini ve evli kalamayacaklarını ifade etmektedir; bu sebeple eşlerden biri Müslüman olunca evlilik bağı o anda çözülmektedir. Şafii ve Hanbelîlere göre taraflardan biri Müslüman olduğunda evlilik fiilen gerçekleşmiş bulunursa, kadının iddeti doluncaya kadar evlilik bağı devam eder. Bu müddet içinde diğer taraf da Müslüman olursa evlilik bozulmaz, iddet doluncaya kadar karşı taraf Müslüman olmamakta direnirse evlilik sona erer. Malikiler kadının Müslüman olması halinde iddeti devreye sokmuşlardır, erkeğin Müslüman olması halinde kadına Müslüman olması teklif edilir, kabul etmediği an evlilik sona erer. Hanefîlere göre taraflardan diğerine Müslüman olması teklif edilir, kabul ederse evlilik devam eder, etmezse hâkim evliliğe son verir, hâkim karar vermedikçe evlilik bağı devam eder. Ayrıntılı bilgi için bk. aynı eser, III, 384-385.

¹⁴⁴ Afzalurrahman, *Mükemmel Bir Eş Olarak Hz. Muhammed*, çev. Sami Şener, Ergin Öztürk, İnkılâp Yay., İstanbul 2007, s. 222.

döneminde de çok içmesiyle bilinen Ubeydullah¹⁴⁵ giderek kendini daha çok içkiye vermiş¹⁴⁶ ve bu durumu ölünceye kadar sürmüştür.¹⁴⁷ Bu olaydan sonra çok yaşamayan Ubeydullah bir gün sarhoş bir haldeyken suya düşüp boğularak ölmüştür.¹⁴⁸

Ümmü Habîbe ise bu olaydan sonra, hicret yurdu Habeşistan'daki günlerini iki sıkıntı arasında geçirmiştir. Bunlardan biri yurdundan ve ailesinden uzakta kalması, diğeri ise dul olarak gurbette sahipsiz günler geçirmekte olmasıydı. Üstelik yetim kalan kızı Habîbe'nin bütün sorumluluğu da artık tamamen ona aitti. Fakat Ümmü Habîbe, dul ve muhacir olduğu halde sahip olduğu kuvvetli iman sayesinde ve diğer Müslümanlar'ın da her türlü yardım ve desteğiyle bütün bu sıkıntıların üstesinden gelmeye gayret göstermiştir.¹⁴⁹

Günümüze ait bir çalışmada, Müslümanlar'ın, Ümmü Habîbe'ye verdiği teselliye örnek olarak şu diyaloga yer verilmiştir. Buna göre Ca'fer b Ebî Tâlib'in hanımı Esmâ bt. Ümeys, Ümmü Habîbe'yi ziyaret ettiği bir gün, “Ey Ümmü Habîbe! Sen çok iyi dayandın, sabretmeye devam et. Yalnız sabredenlere, ecirleri sonsuz olarak ödenecektir.” diyerek onu teselli etmek istemiştir. Bunun üzerine Ümmü Habîbe, “Allah'a hamdolsun! Şüphesiz bu başıma gelenler, Allah'ın sabredenleri tanınması için bir çeşit imtihandır.” şeklinde mukabelede bulunmuştur. Esmâ bt. Ümeys ise sözlerine ilaveten, “Allah'ın doğru yola erdirdiği kimse hak yoldadır. Kimi de yolundan saptırırsa artık onu doğru yola götürecek bir kimse bulamazsın.” demiştir.¹⁵⁰

Ümmü Habîbe ile Esmâ bt. Ümeys arasında geçen bu konuşmaya çağdaş bir çalışmada yer verilmektedir, bu nedenle böyle bir diyalogun yaşandığı ne kadar doğrudur tartışılır. Ama böyle bir diyalogun, Ümmü Habîbe'nin içinde bulunduğu durumun karmaşıklığını özetleyebileceği söylenebilir.

¹⁴⁵ Algül, II, s. 122.

¹⁴⁶ Zehebî, II, 221.

¹⁴⁷ Belâzurî, I, 438.

¹⁴⁸ Belâzurî, I, 438; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, s. 255.

¹⁴⁹ Kutub, s. 8.

¹⁵⁰ Şennavî, s. 144–145.

II. BÖLÜM

HZ. PEYGAMBER İLE EVLİLİĞİNDEN RESULULLAH'IN VEFATINA KADAR ÜMMÜ HABİBE

A. Hz. Peygamber ile Evliliği

Hız. Peygamber'in bazı evlilikleri fedakâr ve cefakâr Müslüman kadınları himaye ve takdir, itibarlarını koruma gayesine matuftu. İlk dönemde Müslüman olan bazı kadınlar çok eziyet görmüşler, bu nedenle Habeşistan'a ve sonra Medine'ye göç etmişler, kocaları vefat etmiş, birkaç çocukları da geride kalmış, üstelik aileleri Mekke'de henüz müşrik oldukları için onların yanına da dönememişlerdi. Ümmü Habîbe, Sevde, Zeyneb bt. Huzeyme ve Ümmü Seleme bu zor durumda kalıp da Hz. Peygamber'in nikâhı altına aldığı hanımlara örnek olarak gösterilebilir.¹⁵¹

Yukarıda da anlatıldığı gibi İslâm'a girdikten sonra pek çok zorlukla mücadele etmek zorunda kalan Ümmü Habîbe, artık kendisine faydasından ziyade zararı dokunan ailesinden çok uzakta, diline ve kültürüne yabancı olduğu bir ülkede kimsesiz ve dul kalmıştı. Asil bir aileye mensup olduğundan başka birisiyle de evlenememişti.¹⁵² Bu durumda İslâm'ın önde gelen düşmanlarından olan ailesinin yanına da dönemeyen Ümmü Habîbe ne yapacağını bilemediğinden tam bir çıkmazdaydı. Bunun üzerine bir şekilde durumdan haberdar olan Hz. Peygamber, Amr b. Ümeyye ed-Damrî¹⁵³ vasıtasıyla Necaşi'ye gönderdiği mektupta, Necaşi'yi İslâm'a davetine ek olarak, Ümmü Habîbe'ye olan evlilik teklifini de dile getirmişti.

¹⁵¹ Algül, II, 122.

¹⁵² Konrapa, Zekai, *Peygamberimizin Hayatı*, Kitabevi yay., İstanbul 2009, s. 127.

¹⁵³ Amr ibn Umeyye, Hz. Peygamber'in er-Raci olayından sonra Ümmü Habîbe'nin babası Ebû Süfyân'ı öldürmek üzere gönderdiği iki görevliden biridir. Aslen Damra kabilesinden olan Amr ibn Umeyye, Resulullah dönemindeki diplomatik etkinliklerde çok önemli görevler üstlenmiş bir şahsiyettir. Bu nedenle Hamidullah, Amr'ı meslekten yetmişmiş İslâm'ın ilk siyasi temsilcisi olarak niteler. Amr ibn Umeyye'nin sülalesi daha önce yapılmış ittifak antlaşması gereği Mekke'deki Abdüşems kabilesinin bir kolunu oluşturuyordu. Amr ile Abdüşems ailesi arasındaki ittifak oldukça ilginç olup, Amr'ın, Habeşistan'la olan samimi ilişkilerine de açıklık getirmektedir. (Yukarıda da değindiğimiz gibi Ümmü Habîbe, Abdüşems kabilesinin Umeyyegoğulları koluna mensuptur.) İläf adı verilen meşhur antlaşmalar sayesinde, Abdüşems ve onun soyundan gelenler Mekke'nin Habeşistan'la olan ticaretini kendi tekellerine almışlardı. Abdüşems kabilesinin müttefiki olması dolayısıyla Amr muhtemelen Habeşistan'a düzenlenen kervanlara da katılmıştır. Ayrıca Necaşi Ashame gençlik yıllarında taht için mücadele eden akrabaları tarafından satılmış, ömrünün bir kısmını Amr'ın kabilesi olan Damralılar arasında köle olarak geçirmiştir. Bk. Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, s. 372-377.

1. Düğün Merasimi

Bazı kaynaklarda Ümmü Habîbe'nin, Hz. Peygamber'le evlenmeden önceki zor günlerinde gördüğü bir rüyasında kendisine, "Ey mü'minlerin annesi!" diye seslenildiği aktarılır. Bunun üzerine uykusundan birdenbire uyanan Ümmü Habîbe, bu rüyayı Hz. Peygamber'le evleneceğine yorumlar.¹⁵⁴

Ümmü Habîbe daha sonraki gelişmeleri ve nikâh merasimini şu şekilde anlatır, "Hayatta hiçbir şey beni, Habeşistan'da iken Necaşi'nin elçisi Ebrehe'nin getirdiği haber kadar heyecanlandırmadı. Ebrehe, Habeşistan Meliki Necaşi'nin kıyafet ve kokuları ile ilgilenen bir cariyeydi. Bir gün konuşmak için benden izin istedi. İznim üzerine, 'Necaşi, Resulullah'ın sizinle evlenmek üzere kendisine mektup yazdığını bildirmemi emretti.' deyince, 'Allah sana da hayırlı müjdelere versin.' dedim. Bunun üzerine Ebrehe, 'Necaşi nikâh için bir vekil tayin etmenizi istiyor.' dedi. Ben de nikâh için Halid b. Said'i¹⁵⁵ çağırdım ve onu vekil tayin ettim. Ebrehe'ye ise bana bu müjdeyi verdiği için, sevincimden el ve ayaklarımda ne kadar takı varsa hepsini çıkarıp verdim.

Olumlu cevabım üzerine Necaşi, Ca'fer b. Ebî Tâlib'e, orada bulunan bütün Müslümanları toplamasını ve nikâh merasiminde hazır bulunmalarını emretti. Necaşi merasimde şu konuşmayı yaptı, 'Kudret ve saltanatın gerçek sahibi, eşsiz, benzersiz, aziz ve yüce Allah bütün övgülerin sahibidir. O'nun tek ve benzersiz olduğuna, Hz. Muhammed'in de O'nun elçisi olduğuna tanıklık ederim. O Meryem oğlu İsa'nın da geleceğini müjdelediği son peygamberdir. İşte bütün bu niteliklerin sahibi Resulullah aleyhisselâm bana haber göndererek, Ümmü Habîbe bt. Ebû Süfyân'ı kendisine nikâhlamamı istemiştir. Bu isteğini gönülden kabul ediyor ve nikâh için kendi malımdan olmak üzere dört yüz dinarlık bir meblağı mehir olarak Ümmü Habîbe'ye takdim ediyorum.'

¹⁵⁴ İbn Sa'd, X, 95.

¹⁵⁵ Hâlid b. Saîd, Ümmü Habîbe'nin Habeşistan'da bulunan bir akrabasıydı. Bk. İbn Asakir, LXIX, 142. Hz. Ali, Ebu Bekir, Zeyd b. Harise ve Sa'd b. Ebi Vakkas'tan sonra beşinci Müslüman olduğu söylenir. Babası Câhiliye döneminde Mekke'nin ileri gelenlerinden, daha sonra da İslâm'ın tanınmış düşmanlarından olan Ebû Uhayha'dır. Resulullah'ın Halid'i bir heyetle birlikte Habeşistan kralına gönderdiği ve onun on yıldan fazla bir süre orada kaldığı söylenmektedir. Besmeleyi ilk yazan kimse olarak bilinmesi Hz. Peygamber'e nazil olan ilk ayetleri yazdığını, hatta Habeşistan'a hicret edinceye kadar vahiy kâtipliği yaptığını göstermektedir. Hâlid b. Saîd ikinci muhacir kafilesiyle Habeşistan'a hicret eden kardeşi Amr, Ca'fer b. Ebî Tâlib ve diğer Müslümanlarla birlikte 7 (628) yılında Medine'ye döndü. Resulullah'ın Hayber'in fethiyle meşgul olduğunu duyunca Hayber'e gitti. Üzerinde "Muhammed Resulullah" yazılı yüzüğü Hz. Peygamber'e Halid b. Said'in hediye ettiği rivayet edilir. Bk. Kandemir, M. Yaşar, "Hâlid b. Saîd", *DİA*, İstanbul 1997, XV, 287-288.

Daha sonra nikâh vekilim Halid b. Said söz alarak Müslümanlar adına bir konuşma yaptı ve şöyle dedi, ‘Allah’a hamd olsun. Şahadet ederim ki Allah’tan başka ilah yoktur, O tektir ve ortağı yoktur. Muhammed aleyhisselâm O’nun kulu ve elçisidir. İslâm, müşrikler istemese de bütün dinlere üstün gelecek Hak olan bir dindir ve hidayet üzere gönderilmiştir. Diyeceğim o ki; ben de Resulullah’ın isteğini kabul ettim ve Ümmü Habîbe bt. Ebû Süfyân’ı ona verdim. Allah bu evliliği Resulullah aleyhisselâm için mübarek kılsın.’

Halid b. Said de konuşmasını bitirince, Necaşi dinarları Halid b. Said’e takdim etti. Bunun üzerine misafirler dağılmak isteyince Necaşi, ‘Oturun. Evlenildiği zaman düğün yemeği ikram etmek peygamberlerin âdetidir.’ diyerek yemek getirtti ve misafirler yemekten sonra dağıldılar.¹⁵⁶ Mehrim bana verildiğinde ise, müjdeyi getiren Ebrehe’yi çağırdım ve ona, ‘Bana müjdeyi getirdiğin o gün, elimde çok fazla bir şey yoktu. Bu yüzden yanımda olanı sana vermiştim. Şimdi ise bu elli miskali kabul et ve bana yardım et.’ dedim. Ebrehe ise verdiklerimi almadığı gibi ona verdiğim her şeyi çıkarıp iade ederek şöyle dedi, ‘Necaşi sizden bir şey kabul etmememi emretti. Ben Necaşi’nin kıyafet ve kokularından sorumlu cariyesiyim ve Allah’ın Resulü Muhammed’in dinine tabi oldum ve İslâm’a girdim. Ayrıca Necaşi, hanımlarından yanlarında bulunan bütün güzel kokuları size hediye etmelerini istedi.’ Ertesi gün olunca tekrar gelerek, bana vers, zebâd ve anberden oluşan pek çok koku getirdi. Ben bu kokuların hepsini Resulullah’ın yanına giderken götürdüm ve ona gösterdim, o da bunları kullanmamı yasaklamadı.

Sonra Ebrehe şöyle dedi, ‘Sizden bir isteğim var. Resulullah’a selamımı iletin ve ona tâbi olduğumu bilsin.’ Ayrıca Ebrehe, bana çok nazik davrandı ve çeyizimi hazırlamama yardımcı oldu. O her yanıma gelişinde bana, ‘Lütfen sizden istediğim şeyi unutmayın.’ derdi. Medine’ye gidip de Resulullah’ın yanına ulaştığımda, nikâhın nasıl gerçekleştiğini ve Ebrehe’nin bana nasıl davrandığını anlattım. Bunun üzerine Resulullah tebessüm etti ve ‘Allah’ın selâmı, rahmeti ve bereketi onun da üzerine olsun.’ diyerek mukabelede bulundu.¹⁵⁷

Hicretin 6. ve 7. yılında Ebû Süfyân’ın kızı Ümmü Habîbe’nin Resulullah’ın zevceliğini seçmesi ve büyük oğlu Yezid b. Ebî Süfyân’ın Müslüman olması, Kureyş arasında gizli hasbihallerin çoğalmasına yol açtı ve gerek dinen gerekse ahlâken

¹⁵⁶ İbn Abdilberr, s. 947–948. İbn Sa’d, X, 95–96.

¹⁵⁷ İbn Sa’d, X, 96.

çöken Kureyş'in dirilmesi için, Hz. Muhammed'in tuttuğu yoldan başkasının yalan olduğunu ortaya çıkardı.¹⁵⁸

Hız. Peygamber'in, Ümmü Habîbe ile evlenmesinin erişilmesi güç tesir ve sonuçları oldu. Bu evlilik dolayısıyla Ebû Süfyân'ın, Hz. Peygamber'e olan muhalefeti büyük ölçüde dindi. Böylece Kureyş, Hz. Muhammed'in, kendi düşmanları olmadığını, ancak onların iyiliğini arzulayan biri olduğunu, bundan dolayı bir akrabayla savaşmanın pek mâkûl olmadığını anladılar.¹⁵⁹

İbn Abbas, “*Olur ki Allah aranızda düşmanlık bulunan kimseler ile sizin aranızda dostluk meydana getirir.*”¹⁶⁰ ayetinin Hz. Peygamber ve Ümmü Habîbe'nin evliliği ile ilgili olduğunu söyler.¹⁶¹ Hakikaten Hz. Peygamber'in, Ümmü Habîbe ile evlenmesinde büyük hikmetler vardı. Onun bu evlilikle gerçekleştirmek istediği birtakım gayeleri vardı ki bunlar aradan çok zaman geçmeden ortaya çıktı. İşe Ümmü Habîbe açısından bakılırsa onun bu evlilikle bir yardım görmüş olduğunu, çektiği sıkıntılardan sonra huzur ve sükûna kavuştuğunu görürüz.¹⁶² Dolayısıyla gerçekleşen bu evlilik Ümmü Habîbe'nin İslâm dinine büyük bir şevkle bağlanışının bir mükâfatıydı. Böylece Ümmü Habîbe hem bir “Peygamber Eşi”, hem de “Mü'minlerin Annesi” sıfatlarıyla şereflenmekten dolayı son derece mutlu olmuştu. Artık Hz. Peygamber, Ebû Süfyân'ın damadı idi ve ona yabancı sayılamazdı.¹⁶³

2. Ebû Süfyân'ın, Kızı Ümmü Habîbe'nin Evlendiğini Öğrenmesi

Bu evlilik Ebû Süfyân'ın henüz Müslüman olmamakla birlikte, Hz. Peygamber'e olan kin ve düşmanlığının azalmasına sebep olmuştu. Nitekim bu evlilikten sonra Ebû Süfyân'ın, Hz. Peygamber ve Müslümanlara karşı yavaş yavaş yumuşadığı görülür. Ebû Süfyân gibi İslâm ve Müslümanların azılı düşmanı olan bir liderin eski halini bırakıp, hidayete ermesinde bu evliliğin de rolü olduğu öne sürülür.¹⁶⁴

Bazılarına göre Hz. Peygamber, Hudeybiye barışını sağlamlaştırmak için Ebû Süfyân ile arasında sıhriyet bağları vücuda getirmek istemiş ve bunun için Ümmü

¹⁵⁸ Ülkü, Hayatı, *Başlangıçtan Günümüze Kadar İslâm Tarihi*, Çile Yay., İstanbul 1982, s. 207.

¹⁵⁹ Afzalurrahman, s. 223.

¹⁶⁰ *Mümtehine*, 60/7.

¹⁶¹ İbn Sa'd, X, 97.

¹⁶² Kutub, s. 10.

¹⁶³ Hamidullah, *Allah'ın Elçisi Hz. Muhammed*, Beyan Yay., çev. Ülkü Zeynep Babacan, İstanbul 2005, s. 111.

¹⁶⁴ Çelik, Ali, *Hız. Muhammed'in Çok Evlilik Sebepleri*, Yeni Ufuklar Neş., İstanbul 2001, s. 60-61.

Habîbe ile evlenmiştir. Bazılarına göre ise Hz. Peygamber'in Ümmü Habîbe ile evlenmesi henüz putperest olan Ebû Süfyân'ı incitmeğe mâtuftu.¹⁶⁵ Nitekim kızı Ümmü Habibe'nin, Hz. Peygamber'le evlendiğini öğrendiğinde Ebû Süfyân'ın söylediği sözler, kaynaklarda ve günümüze ait çalışmalarda çeşitli şekillerde aktarılmıştır. Bu sözlerin kiminden kızının Hz. Peygamber'le evlenmesinden dolayı Ebû Süfyân'ın incindiğini, kiminden ise kızının böyle bir evlilik gerçekleştirmesinden dolayı kendi asaletlerine layık bir iş yaptığını belirttiğini anlayabilmek mümkündür. Buna göre Ebû Süfyân, kızının Hz. Peygamber'le evlendiğini duyunca, "O geri çevrilmeyecek bir erkektir."¹⁶⁶ diyerek bu evliliği onayladığını ifade etmiştir. Hatta kızının en büyük düşmanı Hz. Muhammed'le evlendiğini duyan Ebû Süfyân, bu büyük düşmanının kadrini inkâr etmeyerek aynen şöyle demiştir, "Muhammed ruhu ve maddesiyle eşsiz bir insandır; böyle bir eş nasıl reddedilebilirdi."¹⁶⁷ Başka bir kaynakta ise Ebû Süfyân'ın Hz. Peygamber hakkında, "O başkumandandır, bütün insanların başkanı ve emiridir. Onun kolunu bükebilen var mıdır?" diyerek damadı Hz. Peygamber'le iftihar ettiği belirtilmiştir.¹⁶⁸

Fakat bazı kaynaklara göre Hz. Peygamber bu evlilik yoluyla kendisinin ve dininin en büyük düşmanı olan, her savaşta müşriklerin ordusuna komutanlık yapan Ebû Süfyân'a karşı büyük bir fetih kazanmış oldu ve Ebû Süfyân bu evlilik işini öğrenince, "Bu adamın burnu yere gelmez." dedi.¹⁶⁹ Bazı müsteşriklere göre ise Hz. Muhammed'in zihninde bu evlilik sayesinde Ebû Süfyân'a azap çektirmek ve bu suretle Mekke'deki mevkiisini sağlamlaştırmak gibi bir düşüncesi vardı. Ebû Süfyân, İslâm Devleti'ne karşı husûmet gösterebilir ve Müslümanlara karşı cephe alabilirdi, fakat o, düşmanı Muhammed'in damadı olduğunu kabule mecbur kalacaktı. Bu nedenle Ebû Süfyân bu izdivaç haberini duyduğunda bütün söylediği şu sözlerden ibaret oldu, "O deve o kadar inatçıdır ki hiçbir gem onu zapt edemez."¹⁷⁰ Hatta kimilerine göre bu evlilik haberi sadece Ebû Süfyân'ı değil Mekkelileri de olumsuz

¹⁶⁵ Heykel, Muhammed, *Hazret-i Muhammed Mustafa*, çev. Ömer Rıza Doğrul, Hürriyet Yay., İstanbul 1972, 4. Baskı, s. 376.

¹⁶⁶ Bu söz 'O burnuna vurulmayacak bir erkektir.' şeklinde de tercüme edilebilir. İbn Sa'd bu atasözünü şöyle açıklar. Buna göre cinsi iyi olmayan erkek deve, cinsi iyi olan dişi bir deveye yaklaşmak istediğinde, onu uzaklaştırmak için mızrak veya başka bir şey yardımıyla burnuna vurulur. Varaka b. Nevfel de Hz. Hatice'nin Hz. Peygamber'le nikâhlandığını duyunca aynı atasözünü söylemiştir. Anlaşılan o ki bu söz evliliğe olan liyâkati anlatmak için söylenen bir sözdür. Bk. İbn Sa'd, X, 97; İbnü'l-Esîr, II, 97; Zehebî, II, 222.

¹⁶⁷ Öztürk, s. 90.

¹⁶⁸ Savvaf, s. 85.

¹⁶⁹ Kutub, s. 10.

¹⁷⁰ Rodley, s. 291-292.

etkilemiştir. Ebû Süfyân'a kızının Allah Resulü'yle evlendiği haberi verilince, "Bu puğur devenin burnu kesilmez." demesi üzerine Mekkeliler bu sözü tekrarlayarak uykusuz bir gece geçirdiler.¹⁷¹

Zannederiz Ebû Süfyân ne kimilerinin bahsettiği gibi durumdan fazlasıyla memnun olarak bu evlilikten iftiharla söz etmiş, ne de Hz. Peygamber'e aşırı öfkelenerek, ona hakarete varan sözlerde bulunmuştur. Çünkü birinci ihtimali düşünecek olursak o dönem Ebû Süfyân'la Hz. Peygamber arasındaki mücadele had safhadadır, bu nedenle Ebû Süfyân'ın bu evlilikten dolayı memnuniyetini aşırı bir övgüyle dile getirmesi çok beklenebilir bir durum değildir.

İkinci ihtimale gelince Ebû Süfyân'ın, zaten İslâm'ın ilk dönemlerinde Müslüman olan kızına karşı farklı beklentiler içinde bulunup, kızının bu evliliği gerçekleştirmesinden dolayı hayal kırıklığı yaşayarak, bu tarz sözler sarf etmesi çok olağan değildir. Bunu düşünmemizi sağlayacak nedenlerden biri de yapı itibariyle yumuşak huylu ve mutedil olan Ebû Süfyân'ın ne Hz. Peygamber'in şahsına ne de Müslümanlara karşı herhangi bir işkence veya hakaretinin, onun İslâm'ın şiddetli muhaliflerinden biri olduğunu düşünen kaynaklarda dahi yer almamış olmasıdır.¹⁷²

Dolayısıyla bu konuda çağdaş çalışmalarda değerlendirilmelerden çok, ilk kaynaklarda geçen ifadeleri dikkate almak yeterli olacaktır düşüncesindeyiz. Sonuç olarak Ebû Süfyân'ın İslâm'a bakışında değişiklik meydana getiren en önemli hadise, kızı Ümmü Habîbe'nin Hz. Peygamber'le evlenmesidir¹⁷³ diyebiliriz.

3. Ümmü Habîbe'nin Nikâh Vekili ve Nikâh Akdi

Arap örf ve adetlerine göre kendisiyle evlenilmek istenen kadın için önce babasına, o yoksa amcasına veya amcasının oğullarına müracaat edilirdi. Ancak Hz. Peygamber'in, Ümmü Habîbe ile evlendiği dönemde Ebû Süfyân henüz Müslüman olmadığı için bu evlilikten haberi olmamıştı.¹⁷⁴ Ayrıca din farkı velâyete mâni olduğu için Ebû Süfyân'a müracaat edilmemiş ve bizzat Ümmü Habîbe'den nikâh vekili tayin etmesi istenmiştir. Ümmü Habîbe'nin nikâh vekilinin kim olduğuna dair

¹⁷¹ Şennavî, s. 158.

¹⁷² Binici, s. 40.

¹⁷³ Mutlu, s. 95.

¹⁷⁴ Kazıcı, Ziya, *Hz. Muhammed'in Aile Hayatı ve Eşleri*, Çamlıca Yay., 5. Baskı, İstanbul 2009, s. 310.

farklı rivayetler mevcuttur. Kaynaklarda nikâh vekili olarak Necaşi, Hz. Osman ve Halid b. Sa'id gibi isimlere rastlamaktayız.¹⁷⁵ Fakat kaynaklarda daha çok yer alan isim Halid b. Sa'id'dir. Ümmü Habîbe'nin, Halid b. Sa'id'i vekil olarak tayin ettiği, bizzat Ümmü Habîbe'nin ifadesi olarak pek çok kaynakta yer alır.

Hz. Osman'ın vekil olması ise târihen mümkün değildir. Çünkü Hz. Osman, Bedir Savaşı'ndan önce Habeşistan'dan dönmüştür. Bedir savaşı, h. II. yılda, Ümmü Habîbe'nin nikâhı ise h. VII. yılda gerçekleşmiştir.¹⁷⁶ Kaynaklarda nikâh vekili olarak Hz. Osman'ın isminin yer alması, büyük ihtimalle onun Ümmü Habîbe'nin dayısının oğlu olması ve Medine'de bu evliliğin şerefine bir düğün ziyafeti tertip etmesinden dolayı olabilir.

Necaşi ise Hz. Peygamber'in kendi adına dünürlük yapması için vekâlet verdiği kişi olduğundan, Ümmü Habîbe'nin vekili olamaz.¹⁷⁷ Ayrıca Ümmü Habîbe'ye Hz. Peygamber adına mehir veren kişi de Necaşi'dir ve onun bu mehri bizzat Ümmü Habîbe'nin nikâh vekili Halid b. Sa'id'e teslim ettiği, yukarıda yer verilen diyaloglardan da anlaşılmaktadır.

Nikâh akdine gelince; Hz. Peygamber ile Ümmü Habîbe'nin nikâhlarını kimin kıydığı konusu da ihtilaflıdır. Bu ihtilafı ilgili olarak yine bu üç isim; Necaşi, Halid b. Sa'id ve Osman b. Affan üzerinde durulmaktadır.

İbn İshâk, Ümmü Habîbe ile Resulullah'ın evliliğinden bahsederken Ümmü Habîbe'yi (velisi olarak) Halid b. Sa'id'in evlendirdiğini, onu Resulullah'a nikâhlayanın ise Necaşi olduğunu ifade eder.¹⁷⁸ İbn Sa'd ise, Ümmü Habîbe'yi Resulullah ile evlendirip, nikâhı kıyanların Necaşi ve Halid b. Sa'id olduğu yönündeki rivayetleri aktararak her iki ismi de zikreder.¹⁷⁹

İbn Abdilberr ise bize bu konuda şu bilgileri verir. Mus'ab ve Zübeyr'den aktarılan bir rivayete göre Resulullah ile Ümmü Habîbe'yi, Necaşi evlendirmiştir. Fakat Katâde bu rivayeti kabul etmez ve onu evlendiren kişinin Hz. Osman olduğunu ve bu evliliğin Medine'de gerçekleştiğini söyler. Katâde'ye göre sahih olan rivayet budur. Zübeyr'in aktardığına göre bu merasime şahit olanların çoğunluğu, Ümmü Habîbe ile Resulullah'ı Habeşistan'da evlendiren kişinin Necaşi olduğunu

¹⁷⁵ Uraler, s. 31.

¹⁷⁶ Uraler, s. 31.

¹⁷⁷ Uraler, s. 31.

¹⁷⁸ İbn İshâk, s. 703.

¹⁷⁹ İbn Sa'd, X, 96-97.

söylemektedirler. Ancak Zübeyr, Ümmü Habîbe'yi evlendiren ve nikâh akdini gerçekleştiren kişi hakkındaki ihtilafları da zikreder. Buna göre Hz. Osman'ın kendi kabilesi, nikâhı kıyan kişinin Hz. Osman olduğunu iddia eder, Necaşi'nin kavmine göre ise bilakis bu akdi gerçekleştiren Necaşi'dir. Necaşi o sıralar Müslüman olmuştur ve Ümmü Habîbe'nin velisi olarak merasimde bulunmuştur. Çünkü Ümmü Habîbe'nin babası Ebû Süfyân o günlerde müşrik olduğundan ve Resulullah ile harp halinde olduğundan kızının nikâhında bulunmamıştır. Bu iddiaların dışında kalanlar ise nikâh akdini gerçekleştirenin Halid b. Sa'id b. Âs olduğu yönünde hemfikirdirler.¹⁸⁰

Zehebî'ye göre Resulullah'ın Ümmü Habîbe ile olan evlilik akdi hicretin 6. yılında Habeşistan'da gerçekleşmiştir. Ümmü Habîbe'nin velisi ise Osman b. Affan'dır. Bununla birlikte Zehebî yine Urve b. Zübeyr'in naklettiğine göre Ümmü Habîbe'nin Resulullah ile Habeşistan'da evlendirildiğini, onu evlendirenin ise Necaşi'den başkası olmadığı şeklindeki rivayete de değinir. Ancak Urve b. Zübeyr'in aktardığı farklı bir tarikle gelen diğer bir rivayete göre ise, Ümmü Habîbe'yi Habeşistan'da iken Resulullah'a nikâhlayan Hz. Osman'dan başkası değildir.¹⁸¹ Fakat şu bilgi nikâhı kıyan kişinin Hz. Osman olduğu şeklindeki rivayetlerin doğruluğunu zayıflatmaktadır. Buna göre Ümmü Habîbe ile Resulullah'ın nikâh akdi hicretin VII. yılında gerçekleşmiştir. Bu tarih sahihtir. Bundan dolayı Ümmü Habîbe'yi evlendiren kişi Hz. Osman olamaz. Zira Hz. Osman, Bedir Savaşı'ndan önce Habeşistan'dan dönmüştür. Bedir Savaşı ise hicretin II. yılında yapıldığından Hz. Osman'ın VII. yılda Habeşistan'da bulunması mümkün değildir.¹⁸²

Diğer kaynaklar ise bu konudaki ihtilaf hakkında, bu üç isim çerçevesindeki benzer rivayetleri aktarmakla yetinirler.¹⁸³ Çağdaş bazı çalışmalarda da Hz. Osman'ın ismine rastlanır.¹⁸⁴ Ancak Taberî'nin de belirttiği gibi Necaşi, Resulullah'ın vekili, Halid b. Sa'id de Ümmü Habîbe'nin vekili olarak, onlar adına bu nikâh akdini gerçekleştirmişlerdir.¹⁸⁵

¹⁸⁰ İbn Abdilberr, s. 902.

¹⁸¹ Zehebî, II, 220–221.

¹⁸² et-Taberî, s. 104.

¹⁸³ İbnü'l-Esîr, İzzeddin Ebu'l-Hasan Ali b. Ebi'l-Kerem Muhammed (630–1232) *el-Kâmil fi't-Târih*, thk. Ebu'l Fidâ Abdullah el-Kâdî, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1987, II., 176.

¹⁸⁴ Bk. Abdulgani Abdurrahman Muhammed, *Zevcatü'n-Nebi Muhammed ve Hikmet-i Taaddüdhinne*, Mektebet-ü Medbûlî, Kahire, 1988, s. 58; İbn Ubeyde Ma'mer b. Müsenna el-Basrî, *Ezvacu'n-Nebi ve Evladih*, thk. Kamil Yusuf el-Hût, Dâru'l-Cenân, Beyrut 1990.

¹⁸⁵ Taberî, II, 653.

Sonuç olarak Resulullah'ın, Amr b. Ümeyye'yi Necaşi'ye göndermesindeki maksadından bu işi kimin üstlendiğini anlamak mümkündür. Buna göre Resulullah'ın nikâh vekili olarak seçtiği ve nikâh akdini gerçekleştirmesini istediği kimse Necaşi'dir ve Resulullah'ın bu isteği Amr b. Ümeyye vasıtasıyla bizzat Necaşi'ye iletilmiştir.¹⁸⁶ Necaşi de Resulullah'ın mektubunda belirttiği bu ricasını öğrenince hemen harekete geçmiş, önce Ümmü Habîbe'nin olumlu cevabını aldıktan sonra düğün hazırlıklarını başlatmıştır. Dolayısıyla bu merasim için bütün ön hazırlıkları tamamlayan ve düğünü yöneten bir devlet büyüğü olarak Necaşi'nin, Halid b. Sa'id'le birlikte nikâh akdini tamamladıklarını söyleyebiliriz. Nitekim Ümmü Habîbe'nin bizzat kendi aktardığı rivayette geçen, Necaşi ile Halid b. Sa'id'in yaptığı düğün konuşmalarından bu sonuca varmak mümkündür.

4. Nikâh Yeri ve Nikâh Yılı

Kaynakların çoğu, Ümmü Habîbe'nin nikâhının Habeşistan'da kıyıldığını aktarmaktadır.¹⁸⁷ Bununla birlikte bazı kaynaklarda nikâhın Medine'de kıyıldığına dair bir bilgiye de rastlamaktayız. Bazıları nikâh akdinin, Ümmü Habîbe, Habeşistan'dan döndükten sonra Medine'de yapıldığını rivayet ederler. Fakat nikâh akdinin Habeşistan'da iken yapıldığına dair rivayet daha meşhurdur. Zaten Necaşi'nin, Ümmü Habîbe'ye 40.000 dirhem mehir verdiğinin rivayet edilmesi de bunu gösterir.¹⁸⁸

İbn Abdilberr ise Ümmü Habîbe'nin, Habeşistan'dan döndükten sonra Medine'de nikâhlandığına dair rivayeti aktarır. Fakat bu konuda onun bilakis Habeşistan'da nikâhlandığı şeklindeki rivayetleri de zikreder, sahih olan haber ise Ümmü Habîbe'nin, Habeşistan'da nikâhlandığıdır diye ekler ve ardından çoğunluğun görüşünün bu olduğunu belirtir.¹⁸⁹ Kaynakların çoğu nikâh yeri konusundaki ihtilaftan bahseder ve Medine olduğu yönündeki rivayeti zikrettikten sonra nikâh yeri olarak Habeşistan'ı sahih kabul eder.¹⁹⁰

¹⁸⁶ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, IV, 181.

¹⁸⁷ İbn İshâk, s. 645; İbn Hişâm, II, 645; İbnü'l-Esîr, *el-Kamil fi't-Târih*, II, 186; Zehebî, II, 221; İbn Abdilberr, s. 902; İbn Asakir, LXIX. 140.

¹⁸⁸ et-Taberî, s. 155.

¹⁸⁹ İbn Abdilberr, s. 901.

¹⁹⁰ İbn Abdilberr, s. 901; Zehebî, II, 220–221; İbn Kesîr, XI, 144.

İbnü'l-Esîr, nikâhın Medine'de kıyıldığı yönündeki rivayeti naklettikten sonra, "Nikâhın Habeşistan'da kıyıldığı konusunda ihtilaf yoktur. Müslim'de yer alan Ebû Süfyân'ın kızını Hz. Peygamber'le evlendirmek istemesiyle ilgili bir rivayet sebebiyle nikâh yeri konusunda farklı görüşler yer almıştır. Hâlbuki Müslim'deki bu rivayetin ravileri yanılmışlardır." demektedir.¹⁹¹

Ümmü Habîbe'nin, Hz. Peygamber'le nikâhlandığı yıl hususunda da iki farklı tarih üzerinde durulmaktadır. Ümmü Habîbe'nin, Hz. Peygamber'le evlendiği yıl olarak h. VI ve h. VII tarihleri rivayet edilmektedir.

Belazurî, Resulullah'ın Ümmü Habîbe'ye evlenme teklifini h. VI. yıl gönderdiğine dair rivayeti zikretmekle beraber, teklifin h. VII. yılda yapıldığını sahih kabul eder.¹⁹² İbn Sa'd da nikâhın h. VII. yılda kıyıldığını aktarır.¹⁹³

İbn Abdilberr, Ümmü Habîbe'nin Resulullah'la hicretin VI. yılında evlendiğini rivayet eder.¹⁹⁴ İbnü'l Esîr ve İbn Asâkir, Hz. Peygamber'in Ümmü Habîbe ile hicretin VI. yılında evlendiğini, VII. yılda zifafa girdiğini aktarır.¹⁹⁵ İbn Kesir de Ümmü Habîbe'nin h. VI. yılda evlendiğini rivayet etmekle birlikte, bazı insanların onun hicretin VII. yılında evlendiğini söylediklerini de nakleder. Ayrıca İbn Kesir'in, Beyhakî'den aktardığı bir rivayete göre, 'İbn İshâk, Ümmü Habîbe'nin Resulullah'la, Ümmü Seleme'den önce evlendiğini söyler. Fakat Beyhakî bu rivayetin müphem olduğunu belirtir. Çünkü Hz. Peygamber, Ümmü Seleme ile h. IV. yılda evlenmiştir. Ümmü Habîbe, Ümmü Seleme'den önce evlenmiş olabileceği gibi, Ümmü Seleme'den sonra da evlenmiş olabilir. Ümmü Habîbe'nin Hendek Savaşı'ndan sonra evlenmesi ise daha şüpheli bir durumdur.¹⁹⁶

Rivayetlerdeki tarih farklılığı nikâh ile izdivacın ayrı zamanlarda gerçekleşmiş olmasından kaynaklanıyor olabilir. Sonuç olarak Hz. Peygamber'in, Ümmü Habîbe'ye evlenme teklifi göndermesi ve bu evliliğin Habeşistan'da gerçekleşmesi, daha sonra Ümmü Habîbe'nin, Habeşistan'dan Mekke'ye dönüşü ve Hz. Peygamber'in hanesine dâhil oluşu h. VI ve h. VII. yılı kapsayacak bir zaman diliminde gerçekleşmiştir.

¹⁹¹ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, VI, 304; Uraler, s. 33.

¹⁹² Belâzurî, II, 72.

¹⁹³ İbn Sa'd, X, 97.

¹⁹⁴ İbn Abdilberr, s. 902.

¹⁹⁵ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, I, 143; İbn Asâkir, LXIX, 136.

¹⁹⁶ İbn Kesîr, VI, 147-148.

5. Ümmü Habîbe'ye Verilen Mehir ve Diğer Hediyeler

Mehir, evlenirken erkeğin kadına verdiği meblağ ve maldır. Mehir, kadının bedeli veya ondan istifade imkânının karşılığı değil, bir ömür boyu beraber yaşama arzusunun, erkeğin kadını talebinin sembolik alâmetidir ve hediye kabilindedir.¹⁹⁷ Bu, kadının hakkıdır. Ödenecek meblâğın miktarı, zaman, sosyal ve fizikî şartlara göre değişik olabilir.¹⁹⁸

Resulullah'ın eşleri arasında Ümmü Habîbe'den daha fazla mehir alan yoktur. Necaşi, Ümmü Habîbe'ye 400 dinar¹⁹⁹ mehir vermiş, ayrıca Ümmü Habîbe'yi pek çok hediye ile donatmıştır.²⁰⁰

Belazurî, Necaşi'nin Ümmü Habîbe'ye mehir olarak 400 dinar verdiğini aktarır. Ümmü Habîbe ise verilen mehrin 50 miskalini, kendisine Resulullah'ın evlilik teklifini müjdeleyen Ebrehe'ye hediye eder. Ebrehe önce bunu kabul eder, fakat daha sonra Necaşi'nin emri ile Ümmü Habîbe'nin bu hediyesini iade eder.²⁰¹

İbn Abdilberr ve İbn Asâkir'in bu konuda naklettiği rivayetlerden birinde Necaşi'nin, Resulullah ile Ümmü Habîbe'yi evlendirirken mehir olarak 200 dinar verdiğini aktarılır.²⁰² Fakat bu rivayete ek olarak hem İbn Abdilberr hem de İbn Asâkir, Necaşi'nin Ümmü Habîbe için çeyiz hazırlattığını ve ona 400 dinar veya 4000 dirhem²⁰³ miktarında mehir verdiğini farklı raviler yoluyla mükerreren zikretmektedirler.

¹⁹⁷ Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, III, 338.

¹⁹⁸ Kazıcı, s. 37.

¹⁹⁹ Altın para birimidir. Câhiliye devrinde, Suriye ile ticari münasebetlerde bulunan Mekkeliler tarafından kullanılmıştır. O dönemde para olarak kullanılan ve genellikle bir miskal ağırlığında darbedilen dinarın giderek altınla eş anlamlı hale gelip birbirinin yerine kullanılması yaygınlık kazanmıştır. Bk. Sahillioğlu, Halil, "Dinar", *DİA*, İstanbul 1994, IX, 352.

²⁰⁰ Zehebî, II, 219.

²⁰¹ Belâzurî, II, 73; İbn Sa'd, X, 96.

²⁰² İbn Abdilberr, s. 901–902; İbn Asâkir, LXIX, 145.

²⁰³ Bir ağırlık ölçüsü ve gümüş para birimidir. Geleneksel İslâm kaynakları şer'i dirhemi 14 kırat olarak nakleder. İslâmî dirhemin teorik ağırlığı 2.97 gramdır (14 kırat). Ancak bunun biraz daha hafif ve ağırları da vardır. Dirhemin üst katları olarak nevat (çekirdek) 5 dirhem (14,85 gr.), neş veya nısf ukıyye (kıyye) 20 dirhem (118,8 gr.), 12 ukıyye bir rıtl 480 dirhemdir (1425,6 gr.). Ayrıntılı bilgi için bk. Sahillioğlu, Halil, "Dirhem", *DİA*, İstanbul 1988, I, 368–370. Bazı kaynaklarda bir dirhem gümüş 3,2 gram olarak geçer. On dirhem Hz. Peygamber devrinde iki koyun bedelidir. Bk. Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, III, 338.

Ümmü Habîbe'ye verilen mehir miktarı olarak birçok kaynak 400 dinar rakamını verir.²⁰⁴ Kaynaklarda mehir miktarı 4000 dirhem²⁰⁵ olarak da geçer ki bu rakam değer olarak 400 dinara eşittir.

Ayrıca Resulullah'ın diğer eşlerine 400 dirhem mehir verdiği, Ümmü Habîbe'nin ise yanında çeyiziyle birlikte Medine'ye gönderildiği, Resulullah'ın ise ona hiçbir şey vermediği aktarılır.²⁰⁶ Bir kralın şerefine ancak böyle davranmak uygun düşeceğinden, bu mehri Necaşi kendi malından, Hz. Peygamber'e bir saygı ifadesi olarak ödemiştir. Dolayısıyla Hz. Peygamber'in hanımları arasında, en yüksek miktarda mehir verilen hanımı Ümmü Habîbe olmuştur. 4000 dirhem, Hz. Peygamber'in diğer hiçbir hanımına ödemediği çok yüksek bir miktardır.²⁰⁷

İbn Kesir'in aktardığına göre Resulullah'ın eşlerine verdiği sahih kabul edilen mehir 12 ukıyye, 1 neşş'dir. 1 ukıyye ise 40 dirheme denk gelir. 1 neşş ise 1 ukıyyenin yarısıdır (20 dirhem). O halde mehir 500 dirhemdir.²⁰⁸

Bu hadisten Hz. Peygamber'in hanımlarına verdiği mehrin genelde bu civarda (500 dirhem) olduğu fikri çıkarılabilir. Şu görüş de bunu desteklemektedir. Muhyiddin en-Nevevî'ye göre, bu hadisten yola çıkılarak bazıları mehrin 500 dirhem olmasını müstehab görmüşlerdir. Ümmü Habîbe'nin mehrinin 4000 dirhem olması ise, Hz. Aişe'nin bu hadiste geçen sözlerini yalanlamaz. Çünkü söz konusu olan mehir, Necaşi tarafından Hz. Peygamber'e bir saygı ifadesi olarak kendi malından verilmiştir.²⁰⁹

Ümmü Habîbe'nin diğer hanımlara nisbetle fazla mehir almasını Hâkim en-Nîsâbü'rî şöyle yorumlamıştır: “Necaşi, Resulullah adına böyle yüksek mehir vermekle ona yardım etmek istemiş olabilir ve zaten kralların iyilikte mübalağa etmek adetleridir.” Fakat Uraler'e göre, Hâkim her ne kadar böyle diyorsa da o devre göre Necaşi'nin böyle yüksek bir mehir vermesi değişik gerekçelere dayanıyor olabilir. Mesela, Hz. Peygamber'in bu konuda herhangi bir beyanda bulunmaması,

²⁰⁴ İbn Sa'd, X, 95; İbn Abdilberr, s. 901; Belâzurî, II, 73; Zehebî, II, 219.

²⁰⁵ İbn Kesîr, VI, 144.

²⁰⁶ İbn Abdilberr, s. 901–902; İbn Asâkir, LXIX, 136–146.

²⁰⁷ Gezer, Arif, *Sünnete Göre İslâm Ailesinin Kuruluşunda Mehîr, Tarihteki ve Günümüzdeki Uygulamalar*, Ankara Üniv. Sosyal Bil. Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1993, s. 70–74.

²⁰⁸ İbn Kesîr, VI, 145. Asr-ı Saadette cari olan para birimleri şunlardır: Dirhem ve dinar. Dirhem gümüş cinsinden, dinar ise altın cinsinden bir paradır. Bunların tartıldığı ağırlık ölçüleri ise şunlardır: Rıtıl, ukye, neşş ve nevat. Bk. Gezer, s. 110.

²⁰⁹ Gezer, s. 78.

Ümmü Habîbe'nin babası Ebû Süfyân'ın kavminin reisi olması, Necaşi'nin vekil olmasına rağmen asıl gibi davranıp devlet başkanına uygun bir mehir vermiş olması bu gerekçeler arasında sayılabilir.²¹⁰

Ayrıca İbn Sa'd'ın aktardığına göre, Abdülmelik b. Mervan,²¹¹ Ümmü Habîbe'ye verilen mehre bakarak hanımlarına 400 dinar mehir vermiştir.²¹² Anlaşılan o ki, Abdülmelik b. Mervan bir hükümdar olarak, Resulullah'ın hanımları arasında Ümmü Habîbe'nin almış olduğu en yüksek mehir miktarı olan 400 dinarı örnek alarak; zamanına, makamına ve hanımlarının toplum içindeki mevkilerine uygun olacak şekilde bir mehir takdir etmeye çalışmıştır.

Ayrıca Abdülmelik b. Mervan'ın, Ümmü Habîbe'ye verilen mehir miktarı olan 400 dinar rakamını kabul ederek eşlerine de 400 dinar şeklinde mehir vermesi, döneminin asr-ı saadete yakınlığı da dikkate alınır,²¹³ Ümmü Habîbe'ye verilen mehrin 400 dinar olduğu yönündeki rivayetleri kuvvetlendirir.

İbn İshâk'ın naklettiğine göre Resulullah, kendisini Ümmü Habîbe ile evlendirmesi için Amr b. Ümeyye'yi Necaşi'ye gönderirken, aynı zamanda Ümmü Habîbe'ye verilmek üzere 400 dinar yollamıştır.²¹⁴ Fakat Resulullah'ın mehri bizzat kendisinin gönderdiğine dair bu rivayete sadece İbn İshâk'ta rastlanmaktadır. Ulaşabilinen diğer kaynaklarda geçen rivayetler, mehrin Hz. Peygamber adına Necaşi tarafından verildiği şeklindedir.²¹⁵

Ümmü Habîbe'ye verilen mehir konusundaki rivayetleri göz önüne alacak olursak, Ümmü Habîbe'nin Hz. Peygamber'in eşleri arasında en yüksek mehir alan hanımı olduğunu anlamamız kolaydır. Ümmü Habîbe'nin Resulullah'ın diğer eşlerine nazaran, 400 dinar, yani 400 altın gibi yüksek bir mehir almasında, nikâhının Necaşi'nin aracılığıyla kıyılması ve Resulullah'ı temsilen mehrinin onun tarafından takdim edilmesi etkili olmuştur. Bir hükümdar olarak Necaşi'nin zenginliğini de hesaba katacak olursak bu rakam Necaşi'nin mal varlığına kıyasla münasip bir

²¹⁰ Uraler, s. 35.

²¹¹ Kaynakların büyük bir kısmına göre, Abdülmelik b. Mervan, 26 (646–647) yılında doğdu. Mervan b. Hakem'in 65 Ramazan'ında (685) ölümü üzerine veliaht Abdülmelik, Dimeşk'te hilafet makamına geçti. Abdülmelik yirmi yıllık halifelikten sonra altmış yaşında Dimeşk'te vefat etti (14 Şevval 86 / 8 Ekim 705). Ayrıntılı bilgi için bk. Yıldız, Hakkı Dursun, "Abdülmelik b. Mervân", *DİA*, İstanbul 1988, I, 266–270.

²¹² İbn Sa'd, X, 96; İbn Asâkir, LXIX, 138.

²¹³ Uraler, s. 35.

²¹⁴ İbn İshâk, s. 281.

²¹⁵ Bk. Uraler, s. 35.

miktardır. Yoksa özellikle maddî konularda hanımları arasında adaleti koruyan Hz. Peygamber'in diğer eşlerine nazaran Ümmü Habîbe'ye bu miktarda yüksek bir mehir vermesi, o dönemde Hz. Peygamber'in maddî durumu da göz önüne alınacak olunursa imkân dâhilinde değildir. Anlaşılan o ki, Hz. Peygamber bu meblâğı, Necaşi'nin Ümmü Habîbe'ye büyük bir istekle takdim ettiği bir hediye olarak değerlendirmiştir. Necaşi'nin, Ümmü Habîbe tarafından bu mehrin içerisinden cariyesi Ebrehe'ye 50 miskal kadarının hibe edilmesine dahi razı olmayışı, onun bu hediyeyi büyük bir zevkle verdiğinin göstergesidir.

Resulullah, Ümmü Habîbe ile yapacağı bu evlilik için çeyiz olarak herhangi bir şey göndermemiştir. Resulullah, Ümmü Habîbe'ye gönderdiği evlilik teklifinin ne şekilde karşılanacağı belli olmadığından veya bu evlilik gerçekleşse dahi Ümmü Habîbe Medine'ye döndükten sonra gereken çeyiz ve mehrin verilebileceğini düşünerek bu şekilde davranmış olabilir. Fakat Ümmü Habîbe'yi Resulullah ile nikâhlayan Necaşi, Ümmü Habîbe'ye verdiği 400 dinar mehrin yanı sıra, ona yine kendi malından çeyiz hazırlattığından²¹⁶ Resulullah'ın da Ümmü Habîbe'ye herhangi bir harcamada bulunmasına gerek kalmamıştır diyebiliriz.

Ümmü Habîbe'ye Necaşi'nin eşleri tarafından düğün hediyesi olarak verilen ve Ümmü Habîbe'nin Medine'ye giderken yanında götürdüğü en önemli çeyiz eşyaları arasında güzel kokuları sayabiliriz. Ümmü Habîbe evlilik merasimini anlatırken kendisine verilen mehrin dışında özellikle bu kokulardan bahseder ve Medine'ye vardığında Resulullah'a bu kokuları gösterir. Resulullah da bu kokuları kullanmasını Ümmü Habîbe'ye yasaklamaz. Ümmü Habîbe'ye bol miktarda verilen bu kokular ud, vers, amber ve zebâd adlı kokulardan oluşmaktadır.²¹⁷

Necaşi'nin hanımlarından yanlarında bulunan kokuları hediye olarak Ümmü Habîbe'ye vermelerini istemesi, Resulullah ile Ümmü Habîbe'nin düğününe aracı olmaktan büyük mutluluk duyduğunu ifade eden bir davranış sayılabilir. Çünkü güzel koku o dönemde Habeşistan ve Arabistan'ın en değerli mallarındandır²¹⁸ ve özellikle sarayda bulunan hükümdar eşlerinin sahip oldukları kokuların, en değerli

²¹⁶ İbn Abdilberr, s. 901–902.

²¹⁷ İbn Sa'd, X, 96.

²¹⁸ Arap yarımadası, bazı kokuların tabii olarak çıktığı bir yer olması yanında Afrika ve Hindistan'dan gelen kokuları kuzeye taşıyan kervanların geçtiği ana güzergâhtı. Câhiliye kültüründe önemli bir yeri olan koku haram aylarda kurulan ticaret panayırlarının önemli bir metaı idi. Bk. Bozkurt, Nebi, "Koku", *DİA*, Ankara 2002, XXVI, 150. Ayrıca bk. Hitti, Philip K., *Siyasî ve Kültürel İslâm Tarihi*, çev. Salih Tuğ, İFAV, İstanbul 2011, s. 81–82.

kokulardan olduğunu tahmin etmemiz mümkündür. Dolayısıyla bu tür bir hediye verilmesi, Ümmü Habîbe'ye yapılan çok ince bir iltifattır.

Ayrıca Ümmü Habîbe ile alakalı olarak rivayet edilen bazı hadislere baktığımızda onun güzel koku kullanma alışkanlığı bulunduğunu anlamamız mümkündür. Bu konuyla ilgili olarak geçen bir hadis şöyledir:

“Ömer b. el-Hattab, Zü'l-Huleyfe denilen yerde (ihramlı iken) güzel bir koku algıladı. ‘Bu koku kimden geliyor?’ dedi. Muâviye ‘Benden geliyor, ey mü'minlerin emîri!’ dedi. Bunun üzerine Ömer, ‘Yemin ederim ki sendendir.’ dedi. Muâviye, ‘Bana kokuyu Ümmü Habîbe sürdü ve o, ihrama girerken Resulullah’a da sürdüğünü söyledi.’ dedi. Hz. Ömer ‘Kız kardeşine git ve Resulullah’a sürdüğü kokuyu yıkamadığına dair yemin ettir.’ dedi. Muâviye kız kardeşinin yanına gitti ve Ümmü Habîbe koku sürülen yeri yıkadı.”²¹⁹

Yine Ümmü Habîbe'nin koku sürünmesi ile ilgili bir başka hadis şu şekildedir: “Ümmü Habîbe'nin bir akrabası vefat etmişti. (Üç gün geçtikten sonra) sufra denilen bir kokuyu isteyip kollarına sürdü ve ‘Ben bunu herhangi bir sebeple değil, sadece Resulullah'ın şöyle buyurduğunu duyduğum için yapıyorum.’ dedi. Resulullah, ‘Allah’a ve âhiret gününe inanan Müslüman bir kadının her hangi bir ölü için üç gündен fazla yas tutması helâl değildir. Sadece eşi için dört ay on gün yas tutar.’ buyurdu.”²²⁰

Buradan Ümmü Habîbe'nin üzücü olayların olduğu günler dışında, düzenli olarak koku kullanma alışkanlığı olduğunu düşünebiliriz. Muhtemelen onun böyle bir alışkanlık edinmesinde, Necaşi'nin eşleri tarafından kendisine çeşitli kokuların bol miktarda hediye edilmesinin etkisi olmuştur.

Necaşi bütün bu hediyelerin yanı sıra Ümmü Habîbe'ye hangi madenden olduğu belirtilmeyen bir kolye hediye etmiştir.²²¹ Ebrehe'ye müjdelik olarak el ve ayaklarından çıkarıp hediye ettiği takılardan, takı takmayı sevdiği anlaşılan Ümmü Habîbe, bu hediyeye sevinmiş olmalıdır.

Ümmü Habîbe'ye verilen bu hediyelerin dışında, Necaşi, Hz. Peygamber'e de bazı hediyeler yollamıştır. Necaşi, Resulullah'a gönderdiği bir mektubunda bu hediyeleri ona şöyle bildirir:

²¹⁹ Ahmed b. Hanbel, XLIV, 342–343, [26759].

²²⁰ Ahmed b. Hanbel, XLIV, 349, [26766].

²²¹ İbn Asâkir, LXIX, 145.

“Bismillahirrahmanirrahim

Muhammed’e (salât ve selam onun üzerine olsun). Selam sana ey Allah’ın Resulü, Allah’ın rahmeti ve bereketi üzerine olsun. Seni, senin kavminden ve dininden olan bir hanımefendiyle, Ümmü Habîbe bt. Ebî Süfyân ile evlendirdim. Sana hediye olarak, gömlek, şalvar, cübbe ve bir çift nakışsız mestten oluşan bir takım elbise hediye ettim.

Allah’ın selâmı, rahmeti ve bereketi senin üzerine olsun.”²²²

Böylece Necaşi, geline düğün hediyesi verirken damadı da unutmamış, Ümmü Habîbe ile birlikte Resulullah’a da hediye göndermiştir.

Sonuç olarak Ümmü Habîbe, öncelikle Resulullah’ın eşi ve bir Mekke liderinin kızı olarak şanına yakışır bir şekilde evlendirilmiş ve çeyizi de hem geline hem de damadın vekiline uygun bir şekilde hazırlanmış, böylece Ümmü Habîbe’ye ailesinin yokluğu hissettirilmemiştir. Bu şekilde Medine’ye eli boş gitmeyen Ümmü Habîbe, yanında getirdiği çeyiz eşyalarıyla odasını donatmış, kendisine hediye edilen kokularla odasının havasını güzelleştirmiştir. Yerleştikten sonra Ümmü Habîbe’yi odasında ziyaret eden Resulullah, onun bu temizlik ve düzenini övmüştür.²²³

6. Ümmü Habîbe’nin Düğün Yemeği

Hiz. Peygamber dönemi ve öncesinde, yemek verilen belirli gün ve zamanlar mevcuttu. İnsanlar sevinçlerini ve üzüntülerini paylaşmak için yemek verirdi. Araplar çeşitli vesilelerle yemek ikramında bulunurlardı. Bunlardan biri de velime ve naki’a adı verilen düğün yemeğidir. Hiz. Peygamber ve o dönemdeki kişiler düğün yemeği konusunda titiz davranmışlardır. Hiz. Peygamber, bir koyunla bile olsa düğün yemeği verilmesini tavsiye etmiştir.²²⁴

Ümmü Habîbe ile Resulullah’ın nikâhı Necaşi’nin sarayında tamamlandıktan sonra, Müslümanlar oradan ayrılmak için ayağa kalkmışlar, fakat Necaşi “Oturun. Evlendikleri zaman düğün yemeği vermek peygamberlerin sünnetidir.” diyerek

²²² Hamidullah, *el-Vesâiku’s-siyâsiyye*, s. 106.

²²³ İbn Asâkir, LXIX, 146–147.

²²⁴ Bk. Demir Akgün, Sevim, *Hiz. Peygamber Döneminde Yemek Kültürü*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2007, s. 81.

Müslümanları yemeğe davet etmiştir. Bunun üzerine Müslümanlar düğün yemeğini yedikten sonra oradan ayrılmışlardır.²²⁵

Kaynaklarda Necaşi'nin, Müslümanlara ikram ettiği bu düğün yemeğinde ne tür yemeklerin bulunduğu belirtilmemekle birlikte, düğün ziyafeti için bir saray mutfağından çıkan yemeklerin oldukça özenli ve bol çeşitli olduğu düşünülebilir.

Bundan başka Hz. Osman da bu evlilik nedeniyle bir yemek vermiştir. Bilindiği gibi Ümmü Habîbe, Hz. Osman'ın halasının kızıdır. Bu nedenden dolayı Hz. Osman, dayısının oğlu olarak, Ümmü Habîbe Habeşistan'dan Medine'ye döndükten sonra bu evlilik vesilesiyle et ve tereyağından oluşan bir düğün ziyafeti tertip etmiştir.²²⁶ Bazı kaynaklarda ise Hz. Osman'ın verdiği düğün yemeğinin et ve serid (tirit)²²⁷ den oluştuğu rivayet edilmektedir.²²⁸ Bu iki rivayetin farklılığı, tirit yemeğinin tereyağı ile yapılan çeşidinin de bulunmasından²²⁹ kaynaklanıyor olabilir.

Kısacası Hz. Osman, o dönemde insanlar tarafından çok sevilen, et ve tiritten oluşan bir düğün ziyafeti hazırlayarak, hem bu düğünün gerçekleşmesinden dolayı duyduğu mutluluğu göstermek, hem de Ümmü Habîbe'yi ailesinin yokluğuna rağmen sevindirmek istemiştir diyebiliriz. Zaten damadı olarak Hz. Peygamber'e akraba olan Hz. Osman, dayısının kızı olan Ümmü Habîbe'nin Ümmühatü'l-mü'minin arasına girmesiyle, akrabalığın bir başka yönüyle daha Hz. Peygamber'le yakınlaşmıştır. Ayrıca Hz. Osman'ın, Ümmü Habîbe ve Resulullah'ın düğünü vesilesiyle verdiği bu düğün ziyafeti, o dönemde Ümmü Habîbe'nin Müslüman bir akraba olarak en yakınının Hz. Osman olduğunu gösterebilir.

B. Medine'ye Hicreti

Hicretin 6. yılında Resulullah, Necaşi'ye iki mektup yazdı. Bu mektuplardan biri Necaşi'yi İslâm'a davet etmek, diğeri ise Necaşi'nin kendisini Ümmü Habîbe ile

²²⁵ İbn Kesîr, VI, 147.

²²⁶ İbn Asâkir, LXIX, 145.

²²⁷ Tirit; ekmeği küçük parçalar halinde doğrayıp et suyunda ıslatmaya ya da içine ekmeğin doğranmış et suyuna denmektedir. Asr-ı saadet yemek kültüründe etin önemli bir yere sahip olduğu, misafirlere ikram edilen ve çok sevilen bir yemek çeşidi olduğu görülmektedir. Et yemeği içinde en önemlisi ise tirit yemeğiydi. Hatta Hz. Peygamber, Hz. Aişe'nin faziletini anlatırken onun diğer kadınlardan üstünlüğünün, tiritin diğer yemeklerden üstünlüğü gibi olduğunu belirtmiştir. Bk. Demir Akgün, s. 25–26, 87–88.

²²⁸ İbn Abdilberr, s. 901.

²²⁹ Ayrıntılı bilgi için bk. Demir Akgün, s. 27.

evlendirmesi ve Ca'fer ile ahabından oluşan diğer Müslümanları, Amr b. Ümeyye ed-Damrî ile birlikte Medine'ye göndermesi içindi.²³⁰ Bu nedenle Necaşı, Müslümanlar için iki gemi temin etmiştir.²³¹

Resulullah'ın bu isteği üzerine, Necaşı ve Halid b. Sa'id tarafından hicretin 7. yılında Resulullah'la evlendirilen Ümmü Habîbe, Necaşı tarafından verilen çeyiziyle birlikte Şurahbil b. Hasene'nin refakatinde Resulullah'ın yanına, Medine'ye gönderildi.²³² İbn Asâkir, Şurahbil b. Hasene'den başka Ümmü Habîbe'nin, Habeşistan'da bulunan muhacirlerin yaşlılarından olan, Ebu Âmir el-Eş'arî ile gönderildiğine dair farklı bir rivayeti de aktarır.²³³

Bazı kaynaklar Ümmü Habîbe'nin Medine'ye döndüğü yılı, Hudeybiye Barışı'nın imzalandığı yıl olarak gösterirler. Buna göre Ümmü Habîbe, Halid b. Said b. Âs ile²³⁴ Hudeybiye antlaşmasının yapıldığı yıl Medine'ye dönmüştür.²³⁵ Kaynaklarda Resulullah'ın Ümmü Habîbe ile h. 7. yılda zifafa girdiği rivayet edilir.²³⁶

Ca'fer b. Ebî Tâlib ve diğer ahabla birlikte Ümmü Habîbe'nin Medine'ye döndüğü gün, Hz. Peygamber de Hayber'in²³⁷ fethinden dönmüştür.²³⁸ Hamidullah ise muhacirlerin Medine'ye dönüşü sırasında, Resulullah'ın da Hayber seferine çıktığını, bunun üzerine Habeşistan muhacirlerinin derhal Hayber'e doğru yola koyulduklarını ve savaş İslâm'ın zaferiyle henüz bittiği sırada buraya vardıklarını söyler. Yine başka bir kaynakta yolcuların Hayber kuşatması sırasında gelip

²³⁰ Belâzurî, II, 72; İbnu'l-Esîr, IV, 182.

²³¹ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, s. 375–376; Köksal, M. Asım, *Hz. Muhammed ve İslâmiyet*, Şamil Yay., İstanbul 1981, XIII, 241.

²³² İbn Sa'd, X, 96–97.

²³³ İbn Asâkir, LXIX, 142.

²³⁴ İbn Abdilberr, s. 948.

²³⁵ İbn Abdilberr, s. 948; İbn Asâkir, LXIX, 146.

²³⁶ İbn Asâkir, LXIX, 132.

²³⁷ Hayber, Hicaz'da Medine-Suriye yolu üzerinde bulunan eski bir ticaret ve ziraat merkezidir. Hayber aslında, Medine'nin yaklaşık 180 km. kadar kuzeyinden başlayan ve denizden 850–1000 m. yükseklikte yer alan etrafı volkanik topraklarla çevrili geniş bir vadinin adıdır. Özellikle Câhiliye döneminde Yahudilerin oturduğu yedi ayrı kaleden oluşan ve bunların sağlamlığıyla tanınan Hayber içinde bulunduğu vadinin verimliliği ve su bentlerinin çokluğu ile de meşhurdur. Hayber aynı zamanda yarımadanın güney-kuzey anayolu üzerinde önemli bir ticaret merkeziydi. Burada, Hindistan ve Çin gibi uzak diyarlardan gelen malların yanı sıra bölgenin hayvancılık, sebzeçilik ve meyvecilikten elde edilen ürünleri, ziynet eşyaları, silahlar, ziraat aletleri, bal ve şaraplar, çeşitli kumaşlar ve köleler alınıp satılır, bundan başka sarraflık da yapılırdı. Ayrıca Hz. Peygamber zamanında Ketîbe adlı yerde 40.000 hurma ağacının varlığından söz edilir. İslâm tarihinde Hayber, 7. yılda (628) Hz. Peygamber'in yönettiği savaştan dolayı meşhur olmuştur. Bk. Hamidullah, Muhammed, "Hayber", *DİA*, İstanbul 1998, XVII, 20–22.

²³⁸ Köksal, XIII-XIV, 240.

Medineli arkadaşlarına katıldıkları, Hayber Yahudilerinin teslim oluşlarından sonra elde edilen savaş ganimetlerinden pay aldıkları aktarılır.²³⁹

Böylece Resulullah bunca yıl ayrılıktan sonra akraba ve sahabelerine tekrar kavuşmaktan son derece memnun olmuştur.²⁴⁰ Hatta Resulullah bu memnuniyetini, “Hangisine sevineyim, bilmiyorum. Hayber’in fethine mi yoksa Ca’fer’in gelişine mi?” şeklinde ifade etmiştir.

Habeşistan’dan gelen muhacirler sıra dışı bir uygulamayla, bu savaşa katılanlarla birlikte ganimetten pay almışlardır.²⁴¹

Öte yandan, Ümmü Habîbe’nin, Resulullah’ın evine gelişi Medine halkını sevince gark etmiş, daha önce de bahsettiğimiz gibi dayısının oğlu Osman b. Affan büyük bir ziyafet hazırlamış, kurbanlar kesmiş ve yemekler ikram etmiştir.²⁴²

Esmâ bt. Ümeys ile Hz. Ömer arasında geçtiği nakledilen şu konuşma Habeşistan muhacirlerinin, dolayısıyla da Ümmü Habîbe’nin önce Habeşistan’a sonrasında ise Medine’ye hicret etmekle, Hz. Peygamber’in yanında nasıl kıymet kazandıklarını göstermesi açısından zikretmeye değerdir. Ebu Musa el-Eşarî bu diyalogu şöyle aktarır,

“Hayber fethine katılan mücahid muhacirlerden bazıları, bizlere yani gemi halkına, ‘Biz hicrette sizi geçmiştizdir.’ diyorlardı. Ca’fer b. Ebî Tâlib’in zevcesi Esmâ bt. Ümeys ki kendisi vaktiyle Necaşi’nin ülkesine hicret edenler arasında bulunuyordu, bir gün Hafsa bt. Ömer’in ziyaretine gitmişti. O sırada Hz. Ömer, Esmâ’yı orada görünce kızı Hafsa’ya, ‘Kimdir o?’ diye sordu. Hafsa da, ‘Esmâ bt. Ümeys’dir.’ dedi.

Bunun üzerine Hz. Ömer, ‘Öyle mi? Hani şu Habeş ülkesinde bulunan mı? Şu deniz yolculuğu yapmış olan mı?’ diye sordu.

Hafsa, ‘Evet.’ deyince Hz. Ömer, Esmâ bt. Ümeys’e, ‘Bizler hicrette sizi geçmiştizdir. Bunun için de biz, Resulullah’a sizden daha layık, daha yakınızdır!’ dedi.

²³⁹ Çağatay, s. 251.

²⁴⁰ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, s. 259.

²⁴¹ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, s. 259.

²⁴² Şennavî, s. 158.

Esmâ bt. Ümeys bu sözlere kızdı ve ‘Hayır! Hiç de öyle değildir! Vallahi sizler Resulullah’ın yanında bulunuyordunuz da Resulullah sizin açlarınızı doyuruyor, cahillerinizi de vaazlar ve öğütlerle yetiştiriyor, adam ediyordu. Bizler ise, din yolunda uğradığımız düşmanlıklar yüzünden Habeş ülkesine, en uzak yerlere, yurtlara düşmüştük. Bu da ancak Allah ve Resulü’nün yolunda, onların hoşnutluğunu kazanmak için göze alınmıştı. Vallahi ben, senin bu dediğini Resulullah’a söylemedikçe ne yemek yiyeceğim ne de su içeceğim! Bizler ki bu yolda ne sıkıntılar çekmiş ne korkular geçirmişizdir. Ben bunu muhakkak Resulullah’a söyleyeceğim ve ona senin bu dediğinin doğru olup olmadığını soracağım. Vallahi ben bu konuda ne yalan söylerim ne de yalana tenezzül ederim, ne de alacağım cevaba kendiliğimden bir söz katıp çoğaltırım.’ dedi.

Bu konuşmalar üzerine o sırada Hz. Peygamber çıkageldi. Esmâ bt. Ümeys, ‘Ya Resulullah! Ömer bana şunları söyledi.’ diyerek Hz. Ömer’in sözlerini aktardı. Resulullah, Esmâ’ya, ‘Buna karşılık sen ona ne dedin?’ diye sordu. Bu kez Esmâ kendi sözlerini nakletti.

Bunun üzerine Resulullah Esmâ’ya, ‘Bu hususta bana, sizlerden daha layık ve yakın kimse yoktur. Ömer ve arkadaşlarına bir hicret sevabı vardır. Siz gemi halkına ise iki hicret sevabı vardır. Sizin hicretiniz iki defadır; siz hem Necaşi’nin ülkesine hicret ettiniz, hem de benim yanıma hicret ettiniz.’ dedi. Resulullah’tan bu şekilde cevap alan Esmâ bt. Ümeys şöyle der, ‘Bunun üzerine Resulullah’ın bu sözlerini duymak için gemi halkı gruplar halinde bana geldiler. Dünyada hiçbir şey, Resulullah’ın Habeşistan muhacirleri için söyledikleri sözler kadar onları mutlu etmemiştir.’²⁴³

Dolayısıyla Ümmü Habîbe de iki defa hicret eden bir sahabe hanım olarak, gemi halkı olarak adlandırılan diğer Habeşistan muhacirleri ile birlikte bu hadiste geçen övgüye mazhar olmuştur. Nihayet Ümmü Habîbe, vatanından ve akrabalarından uzakta geçen Habeşistan hicretini tamamlamış ve Medine’ye, Hz. Peygamber’in yanına ulaşmıştır. Ümmü Habîbe’nin eşinin irtidat etmesi ve belli bir dönem ortaya çıkan iç karışıklıklar sebebiyle Habeşistan’da bazı sıkıntılar yaşadığı aşikârdır. Ancak Ümmü Habîbe ile birlikte diğer Müslümanların Habeşistan halkıyla alakalı kayda değer bir şikâyetlerine rastlayamadık. Aksine Necaşi, Müslümanlara özel bir ilgi göstermiştir diyebiliriz.

²⁴³ Buharî, V, 137–138; Köksal, XIII–XIV, 245.

C. Hz. Peygamber'le Medine'de Geçirdiği Hayat

1. Odası

Hz. Peygamber Medine'ye gelişinden yaklaşık beş ay sonra, Ebû Eyyûb'un evinden ayrılarak, kendisi için Mescid-i Nebevî'nin hemen yanı başında inşa edilmiş odalara aile mensupları ile birlikte yerleşti. Başlangıçta bu odaların biri hanımı Sevde'ye ve diğeri ise Aişe'ye ait olmak üzere sadece iki taneden ibaret olduğu söylenir. Daha sonra ise yeni evlilikler nedeniyle, bu odaların sayısının artırılması gerekmişti. Bilindiği gibi Resulullah'ın dokuz hanımı ve iki cariyesi vardı. Bu iki cariye, Kuba taraflarında biraz uzakça bir semtte, ama ayrı ayrı oturlardı. Hanımlarından Safiyye, Dâr-u Usâme'de otururdu. Bu durumda, sekiz hanımı ve bir de misafirleri için kullandığı dokuz oda bulunuyordu. Odaların hepsi bitişik ve mescidin sol tarafında idiler.²⁴⁴

Ümmü Habîbe'nin odasına gelince, Hz. Peygamber onun için daha önceden bir oda yaptırmıştır ki bu oda diğer hanımların odaları içinde mescide en uzak olanıdır. Muhammed Hamidullah'ın verdiği mescid planında ise, Meymûne'nin evi daha uzak gözükmektedir. Bunun sebebi Meymûne'nin, Ümmü Habîbe'den sonra nikâhlanmış olmasıdır.²⁴⁵ Fakat bu sonradan ortaya çıkan bir değişikliktir. Dolayısıyla Hz. Peygamber, Meymune ile evlenmeden önce Ümmü Habîbe bir müddet mescide en uzak olan odada oturmuştur. Ümmü Habîbe'nin odasının diğer odalara göre konumu bu şekilde olup, muhtemelen diğer odalar gibi kendi odasının dış mekânı ve iç döşemesi aşağı yukarı şu şekildeydi.

Resulullah hayatta iken, Mekke'de olduğu gibi Medine'deki evlerin de bir üst katı bulunmaktaydı. Ancak Resulullah'ın daha sonraları aile mensupları için inşa ettirdiği evin üst katları yoktu; evin içinde sade bir biçimde hazırlanmış yatak odaları ile birkaç koyunun beslendiği küçük bir avlu yer alıyordu. Resulullah'ın evindeki avlunun dış duvarı, hurma ağaçlarının dallarından yapılmış olup, meraklı bakışların içerde olup bitenleri görmemeleri için, ayrıca deri ile kaplanmıştı. Resulullah'ın bütün dairelerinin kapıları doğrudan doğruya Mescid'e açılıyordu ve başka bir yerden dışarıya çıkış imkânı yoktu.

²⁴⁴ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, s. 880–882.

²⁴⁵ Bk. Uraler, s. 38.

Evlerin içine gelince, Mekke’de kerevet yahut divan tarzında yataklar kullanılırdı. Medine’de ise odanın tabanına şilte serilirdi. Yemekler, hurma dal ve yapraklarından örülmüş hasırlar üzerinde ve yer sofrasında yenirdi. Çoğunlukla ağaçtan yapılmış sandıklar, tabaklar, maşrapa ve diğer mutfak eşyaları biliniyor kullanılmaktaydı.²⁴⁶

Ümmü Habîbe Medine’ye gelip de kendisi için önceden yaptırılmış bir odayı hazır bulmuştur. Resulullah’ın ricasıyla Ümmü Habîbe’yi odasına Hz. Bilal götürmüş, Ümmü Habîbe’nin bineğinin yularından tutup, onu gezdirerek evine bırakmıştır.

Denildiğine göre babasına veya kendisine ait olduğu söylenen bir köle kadın²⁴⁷ orada bir süpürge buldu. Ümmü Habîbe ile köle kadın aralarında iş bölümü yaptıktan sonra evi sulayıp süpürdüler. Süpürme işi bittikten sonra odaya kıldan yapılmış bir kilim serip, ayrıca odayı başka eşyalarla da döşediler. Akşam olduğunda Resulullah, odasına gelmek için Ümmü Habîbe’den izin istemiş, odaya girdiğinde ise güzel bir koku duymuştur. Bunun üzerine Resulullah, “Muhakkak ki Kureyş kadınları yerleşik ve misafirperver kadınlardır, bedevî ve a’rabî değillerdir.”²⁴⁸ diyerek Ümmü Habîbe’nin temizlik ve düzenini övmüştür.

Bilindiği gibi Araplar koku sürünmeyi çok severlerdi. Evlerin güzel kokması için de buhur ve günlük ağacı yakılırdı. Resulullah’ın evinde misk, kâfur, amber, ûd (öd) gibi ağaçların yongaları yakılır ve çıkan güzel kokulu dumanlarla ev tütsülenirdi.²⁴⁹

Ümmü Habîbe de Medine’deki yeni evine ilk geldiğinde, Hz. Peygamber’in hoşuna gidecek şekilde odasını döşemiş ve muhtemelen Habeşistan’da kendisine hediye edilen kokularla odasının havasını güzelleştirmiştir. Ayrıca Hz. Peygamber’in üzerinde oturduğu taht da (karyola) Ümmü Habîbe’nin odasındaydı.²⁵⁰

Onun odasının temizlik ve düzenine gösterdiği bu ihtimamın daha sonraki günlerde de devam ettiğini anlayabiliriz. Nitekim ileride de yer vereceğimiz gibi, babası Ebû Süfyân odasına geldiğinde Ümmü Habîbe, babasının müşrik olmasından dolayı necis olduğunu düşünerek, Hz. Peygamber’in minderine babasını

²⁴⁶ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, s. 880–884.

²⁴⁷ Bu kimsenin, Ümmü Habîbe’nin kafilesinde Habeşistan’a göç eden, babası Ebû Süfyân’ın kölesi Bereke bt. Ye’sâr olması muhtemeldir. Bk. Uraler, s. 38.

²⁴⁸ İbn Asâkir, LVIX, 146–147.

²⁴⁹ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, s. 886–887.

²⁵⁰ İbn Kuteybe, *el-Maarif (Nebiler ve Sahabelerin Sireti)*, ter. Hasan Ege, Şelale Yay., İstanbul, t.y., s. 96.

oturtmamıştır. Anlaşılan o ki, Ümmü Habîbe'nin odasının temizlik ve düzenine gösterdiği bu dikkatin temel nedeni öncelikle Resulullah'ı memnun etmektir.

Resulullah'la nikâhlanıp Medine'ye hicret ettikten sonra artık Ümmü Habîbe, kocasının evinde sorumluluğunu bilen, eşini mutlu etme hırsıyla çalışan bir eş olmuştur. Resulullah da ona gereken kıymeti vererek, ziyadesiyle sevgi, ilgi ve şefkat göstermiştir.²⁵¹

2. Hz. Peygamber'le İlişkisi

Hz. Peygamber evliliklerinde daha çok dinin yayılmasında rolü olacak, ünlü ve etkili kişilerle akrabalık bağları kurmak istiyordu. Mekke'nin en etkili kabilelerinden biri olan Benî Ümeyye'nin başkanı Ebû Süfyân'ın kızı Ümmü Habîbe ile evlenmesi de bu amaca matuftu.²⁵²

Ümmü Habîbe, Hz. Peygamber'in şahsına çok bağlıydı. Beş yıllık beraberlikleri boyunca Hz. Peygamber'den rivayet ettiği hadislerin sayısı 65'tir. O, Hz. Peygamber'in sünnetini büyük bir dikkatle izlemekte ve titizlikle uygulamaktaydı. Gerektiğinde de bu konuda insanları uyarırdı. Bir defasında yeğeni Ebû Safvan b. Sa'd yanına gelmiş, biraz yemek yedikten sonra ağzını silmişti. Ümmü Habîbe bunu görünce hemen, "Ağzını yıkamalısın, pişmiş bir şey yediğinde yıkamak farz oluyor." dedi.²⁵³ Bununla beraber bu emir daha sonraları nesh edildi.²⁵⁴

Ümmü Habîbe, Hz. Peygamber'den, "Her kim ki günde on iki rekât nafîle namaz kılsa cennette evi olacaktır." diye işittikten sonra vefatına kadar bu nafîleleri edâ etmişti.²⁵⁵

Ümmü Habîbe her ne zaman iyi bir yemek yapsa, birazını Hz. Peygamber'e göndermeyi unutmazdı. Bir akşam helva yaptı ve hizmetçisiyle bir tas dolusu helvayı Hz. Peygamber'e gönderdi. O sırada Hz. Peygamber, Aişe'nin odasıındaydı. Hizmetçi tabağı Aişe'ye verdi. Fakat tabak Aişe'nin elinden kaydı ve yere düştü. Helva

²⁵¹ Kutub, s. 11.

²⁵² Çağatay, s. 279.

²⁵³ Ahmed b. Hanbel, XLV, 392, [27399]. Bk. Afzalurrahman, s. 224.

²⁵⁴ Afzalurrahman, s. 224.

²⁵⁵ Ahmed b. Hanbel, XLIV, 361–362, [26775].

tamamen dağılmıştı. Hz. Peygamber üzülmüne rağmen Aişe'yi teselli etti ve tasın parasını Ümmü Habîbe'ye gönderdi.²⁵⁶

Ümmü Habîbe, yaşadığı zor günlerin ardından, Resulullah'la evlenmiş ve kısa bir süre sonra babası Ebû Süfyân Müslüman olmuştur. Böylece Ümmü Habîbe'nin ailesi ile yaşadığı sıkıntıların sona erdiğini ve büyük bir mutluluğa kavuştuğunu anlayabiliriz. Onun, Hz. Peygamber'in yanındayken yaptığı şu dua, bu duruma ne kadar şükrettiğini gösterir niteliktedir: “Ey Allah'ım! Bana zevcim Resulullah, babam Ebû Süfyân ve kardeşim Muâviye ile fayda ver.” şeklinde dua ettiğinde Resulullah, “Sen Allah'tan, vakti belirlenmiş olan ecellere, sayılı günlere ve yine belirlenmiş olan rızıklara dair bir şey istedin. O hiçbir şeyi vaktinden sonraya bırakacak değildir. Allah'tan, seni cehennem azabından veya kabir azabından korumasını isteseydin daha hayırlı olurdu.” buyurmuştur.

Ümmü Habîbe'nin sadece dünya hayatında değil, ahirette de Hz. Peygamber'in yanında olmak istediğini, onun Hz. Peygamber'e sorduğu şu sorudan anlayabiliriz: “Ya Resulullah! Bu dünyada iki kez evlilik yapmış bir kadın öldükten sonra, o ve iki eşi de cennete girerse, bu kadın cennette onlardan hangisinin eşi olacak, ilkinin eşi mi yoksa ikincisinin mi?” diye sordu. Bu soruya Hz. Peygamber şu cevabı verdi: “Bu durumdaki kadın, dünyada kendisiyle beraberken ahlâkı daha güzel olanı seçer. Ahlâkı daha güzel olan kocası cennette de onun eşi olur. Ey Ümmü Habîbe, güzel ahlâk dünyanın ve ahiretin hayrını elde eder.”²⁵⁷

3. Ümmü Habîbe'nin, Hz. Peygamber'in Diğer Eşleriyle İlişkisi

Ümmü Habîbe, Habeşistan'dan Medine'ye geldiğinde otuz beş yaşındaydı. Aişe hariç, Hz. Peygamber'in diğer hanımları onu Mekke'den tanıyorlardı. Bunun yanı sıra o, Zeyneb bt. Cahş'ın ölen kardeşi Ubeydullah'ın eşi ve Habeşistan'daki hicret günlerinin ilk anlarından beri Ümmü Seleme ile Sevde'nin yakın arkadaşı idi. Onun gelişi bekleniyordu ve fazla heyecan yaratmadı. O günlerde Hz. Peygamber'in hanımlarını daha çok ilgilendiren mesele, Hz. Peygamber'in genç ve güzel Safiyye ile evlenmesiydi.²⁵⁸

²⁵⁶ Afzalurrahman, s. 224–225.

²⁵⁷ Taberanî, Ebu'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed (360–971), *el-Mucemu'l-Kebir*, thk. Hamdi Abdulmecid es-Selefi, Mektebetü İbn Teymiyye, Kahire 1984, XXIII, 222.

²⁵⁸ Lings, Martin, *Hz. Muhammed'in Hayatı*, çev. Nazife Şişman, İnsan Yay., İstanbul 2011, s. 289.

Böylece Hz. Peygamber'in diğer hanımları, bu yeni eşi iyi bir şekilde karşılamak istediler. Başlangıçta Aişe onda kendisini kıskandıracak bir şey bulamadı. Zira o yaş itibarıyla kırkına yaklaşmıştı. Onda Safiyye'nin büyüleyici tavrı, Cüveyriye'nin tatlılığı, Ümmü Seleme'nin güzelliği ve Zeyneb'in çekiciliği yoktu. Bunun için Hz. Aişe, onu kendi tarafına çekmek istiyordu. Hâlbuki Ümmü Habîbe bunu istemiyordu.²⁵⁹

Hz. Peygamber'in hanımları iki gruba ayrılmışlardı. Bu gruplardan birinin başında Aişe, diğerinin başında da Ümmü Seleme bulunuyordu. Ümmü Habîbe ise Ümmü Seleme'nin grubuna dâhil oldu.²⁶⁰

Bununla birlikte ulaşabildiğimiz kaynaklarda, Ümmü Habîbe'nin, zaman zaman Hz. Peygamber'in diğer eşleri arasında yaşanan çekişmelere katıldığına dair herhangi bir kayda rastlayamadık. Aksine Ümmü Habîbe, çoğunlukla kıskançlıktan kaynaklanan bu olaylara karışmadığı gibi, Hz. Peygamber'in birçok eşinden biri olmayı bir kıskançlık sebebi değil, başkasının da ortak olmasını isteyebileceği bir şeref olarak değerlendirmiştir. Ümmü Habîbe ile Hz. Peygamber arasında geçen şu konuşma onun bu tavrı hakkında bize ipucu verebilir.

Rivayetlere göre Ümmü Habîbe, Hz. Peygamber'e kız kardeşi Azze bt. Ebû Süfyân'la evlenmesini teklif etmiş,²⁶¹ “Ya Resulullah, kız kardeşimle evlen.” demiştir. Ümmü Habîbe'nin naklettiğine göre, onun bu teklifine Resulullah hayret ederek, “Bu durum sizin hoşunuza gider mi?” diye sorunca Ümmü Habîbe, “Evet, hoşuma gider, Ya Resulullah! Zaten ben sizinle evli olan tek kadın değilim. Bu yüzden kız kardeşimin de hayırda bana ortak olmasını arzu ederim.” dedi. Resulullah ise, “Bu, bana helal olmaz.” buyurdu. Ümmü Habîbe sözlerine devamla, “Vallahi, ya Resulullah! Sizin Dürre bt. Ebî Seleme ile nikâhlanmak istediğiniz söyleniyor?” dedi. Hz. Peygamber, “Ümmü Seleme'nin kızını mı kastediyorsun?” diye sordu. Ümmü Habîbe, “Evet.” cevabını verdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber, “Allah'a yemin olsun ki, Dürre bt. Ebî Seleme benim evimde büyüyen üvey kızım olmasaydı bile, bana helal olmazdı. Çünkü o, benim sütkardeşimin kızıdır. Ben ve Ebû

²⁵⁹ Aişe Abdurrahman bt. Şatı, *Nisâü'n-Nebi*, Dâru'l Hilâl, (y.y.) 1971, s. 184; Bk. Kazıcı, s. 308–309.

²⁶⁰ Kazıcı, s. 316.

²⁶¹ et-Taberî, s. 232. İbn Hacer, Ümmü Habîbe'nin Resulullah'tan nikâhlanmasını istediği kız kardeşi olarak Dürre bt. Ebî Süfyân Sahr b. Harb'in ismini verir. Bunun yanı sıra Zeynep bt. Ebî Seleme'den aktarılan bir rivayete göre, Ümmü Habîbe'nin Resulullah'tan nikâhlanmasını istediği kız kardeşinin Dürre değil de Azze olduğu bilgisini verir. Meşhur olan rivayet de budur. Bk. İbn Hacer, VIII, 75–76.

Seleme'yi Süveybe emzirmiştir. Bu anlattıklarından dolayı, bana kızlarınız veya kız kardeşlerinizle evlenmemi teklif etmeyiniz.” dedi.²⁶²

Habeşistan'da uzun süre kalan Ümmü Habîbe, iki kız kardeşin aynı şahsın nikâhı altında bulunamayacağını henüz bilmediğinden böyle bir teklifte bulunmuştur²⁶³ denebilir.

Ümmü Habîbe, herkes için iyilik ve hayır dileyen bir kimse olarak bilinmektedir. Bu bakımdan onun kendisine kuma olarak gelse bile kızkardeşinin Hz. Peygamber'in eşi olmasını istediğini görmekteyiz.²⁶⁴

Aynı zamanda Ümmü Habîbe, ölüm döşeğindeyken bile, kumalarının rızasını almayı ihmal etmemiştir. Nitekim Hz. Aişe onun insanların rızasını alma noktasındaki titizliğini şu şekilde nakleder: “Resulullah'ın zevcesi Ümmü Habîbe ölüm döşeğindeyken beni yanına çağırttı ve şöyle dedi: ‘Kumalar arasında olan şeyler bizim aramızda da olmuştur. Bundan dolayı Allah beni de seni de affetsin.’ Ben de ‘Bütün bunlardan dolayı Allah seni affetsin. Sen şimdi bunları düşünme, bu hususta benden yana hakkım sana helal olsun.’ dedim. Bunun üzerine Ümmü Habîbe, ‘Beni sevindirdin, Allah da seni sevindirsin.’ dedi. Daha sonra Ümmü Seleme'yi de çağırdı ve ona da aynı şeyleri söyledi. (Bu şekilde helalleştikten sonra Muâviye b. Ebî Süfyân'ın hilâfeti döneminde, h. 44/m. 664 yılında vefat etti.”²⁶⁵

Hz. Aişe ile Ümmü Habîbe arasında geçen bu helalleşmeye bakılırsa kayda değer olmasa bile, aynı evde yaşarken kadınlar arasında yaşanabilecek tarzda ufak meselelerin meydana geldiğini anlıyoruz. Fakat zannederiz onlar arasında geçen bu hadiseler çok küçük olmalı ki, Ümmü Habîbe'nin diğer peygamber eşleriyle yaşadığı herhangi bir tartışmaya yer verildiğine rastlayamadık.

D. Babası Ebû Süfyân'ın Medine'ye Gelişi

Bilindiği gibi Benî Bekr ve Huzaâ kabileleri, birincisi Kureyşliler'in ikincisi Müslümanlar'ın yanında olmak üzere, Hudeybiye Antlaşması'nın tarafları arasında

²⁶² Ahmed b. Hanbel, XLV, 401–402, [27412].

²⁶³ Kazıcı, s. 318.

²⁶⁴ Kazıcı, s. 317.

²⁶⁵ İbn Sa'd, X, 98.

yer almışlardı. Bu iki topluluk arasında İslâm'dan çok öncelere dayanan kin ve düşmanlık sık sık çatışmalara yol açmaktaydı.²⁶⁶

Hudeybiye Antlaşması'ndan sonra çıkan son savaşta Kureyş, Huzaalılar'a karşı Benî Bekr'e bizzat yardım etmişti. Safvan b. Ümeyye, İkrime b. Ebû Cehil, Süheyl b. Amr, develeri ve köleleri ile birlikte bu savaşa katılmışlardı.

Sonra Benî Huzaâ'dan bir adam Medine'ye, Resulullah'ın yanına gelip kendilerine isabet eden belayı, Kureyş ve Benî Bekr'in baskın yaptıklarını haber verdi. Bunun üzerine Resulullah orada bulunanlara, "Ebû Süfyân akdi yenilemek ve süreyi uzatmak için muhakkak gelecektir." dedi.

Hakikaten Kureyş, akdi yenilemesi ve süreyi uzatması için Ebû Süfyân'ı Resulullah'ın yanına gönderdi.²⁶⁷ Ebû Süfyân pek ümitli olmamakla birlikte çevresinin baskıları sebebiyle Medine'ye geldi. Ancak burada hiç kimseden yüz bulamadı.²⁶⁸ Medine'de halkın nabzını tutmaya, ashabin ruh halini anlamaya çalıştı. Fakat biraz gezindikten sonra, Müslümanların, müşriklerin yaptığı katliam sebebiyle büyük bir öfke içinde olduklarını gördü. Onu dinlemek şöyle dursun kimse yüzüne bile bakmıyordu.²⁶⁹

Ebû Süfyân bu vazifeyi kabul ederken bir zamanlar sırf Müslüman olduğu için işkence ettiği, evinden ve memleketinden sürdüğü kızına güveniyor olmalıydı.²⁷⁰ Bu nedenle Ebû Süfyân ilk olarak kızı Ümmü Habîbe'nin yanına gitti.²⁷¹ Kızının odasına girdiğinde, Resulullah'ın kullandığı bir döşeğe oturmak istemişti ki, Ümmü Habîbe babasının altından döşeği çekip aldı. Bunun üzerine Ebû Süfyân, "Ey kızım! Allah'a yemin olsun ki, beni mi bu döşekten esirgedin yoksa döşeği mi benden esirgedin anlamadım." deyince Ümmü Habîbe "Evet. (Bu döşeği senden esirgedim.) Bu Resulullah'ın oturduğu döşektir. Sen ise necis bir müşriksin. Bu yüzden Resulullah'ın döşegine oturmanı istemedim." dedi. Ebû Süfyân bu sözleri duyunca, "Vallahi kızım benden sonra sana şer isabet etmiş olmalı." dedi ve oradan ayrılıp Resulullah'ın yanına gitti.²⁷²

²⁶⁶ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, s. 222.

²⁶⁷ Taberî, III, 44–46.

²⁶⁸ Kazıcı, s. 315–316.

²⁶⁹ Doğru, Mehmet-Benekçi, Şerif, *Peygamber Efendimizin Hayatı*, Damla Yay. İstanbul 2004, s. 302.

²⁷⁰ Tekin, Ahmet, *Peygamberimizin Yol Arkadaşları*, Kelam Yay., İstanbul 2006, II, 1970.

²⁷¹ Taberî, III, 46.

²⁷² Taberî, III, 46.

Ümmü Habîbe bu sözlerle babasına büyük bir ders vermişti. Bu sözler, o vakit müşriklerin lideri olan Ebû Süfyân'ın kuvve-i maneviyesini derinden sarstı. Kızı onu umduğundan mahrum ederek geri çevirmişti. Artık kızına bile bu konuda sözü geçmiyordu. Müslümanlar bu olayı duyunca, Ümmü Habîbe'nin şanı daha da yüceldi. Herkes ona daha çok izzet ve ikram etmeye başladı.²⁷³

Denildiğine göre Resulullah, Ümmü Habîbe ile babası arasında geçenleri duyunca nazarında Ümmü Habîbe'nin kıymeti daha da arttı, kalbindeki yeri yükseldi. İslâm'a ve peygamber evine gereken hürmeti göstermesinin mükâfatı olarak onu takdir etti ve ona daha fazla ikramda bulundu.²⁷⁴

Ümmü Habîbe'nin Resulullah'a olan sevgi ve saygısı, sadece onun şahsına karşı değil, ona ait olan herhangi bir eşya için de söz konusuydu.²⁷⁵ Ümmü Habîbe bu davranışıyla babasının eziyet ve saldırısından korkmadan, onun saltanat ve azametinden çekinmeden, ona iman ve küfür arasındaki yerini büyük bir cesaretle açıklamış ve sanki kendi dengi birisiymiş gibi ona karşı durmuştur. Babasına karşı bu davranışıyla adeta, “Onlar Kays ve Temim ile iftihar ededursunlar, benim babam İslâm'dır, ondan başka kimsem yoktur.” demek istemiştir. Bu sözleriyle sadece Allah ve Resulü'nü sevdiğini, onlardan başkasına değer vermediğini ilan etmek ister gibidir.²⁷⁶

Ebû Süfyân bu sözleri duyduktan sonra çok öfkeleni ve bu öfkeyle dışarı çıkıp²⁷⁷ Resulullah'ın yanına gitti.²⁷⁸ Resulullah'a, kızı Ümmü Habîbe'nin yaptıklarını ve kendisinin de ona, “Sen bıraktığım gibi kalmamışsın! Arap geleneklerini bırakmışsın.” dediğini anlattı. Hz. Peygamber ise gülümseyerek, “Ey Ebû Hanzala! Sen demek ona böyle söyledin öyle mi?” dedi.²⁷⁹

²⁷³ Savvaf, s. 87.

²⁷⁴ Kutub, s. 14.

²⁷⁵ Kazıcı, s. 315.

²⁷⁶ Kutub, s. 12.

²⁷⁷ Kutub, s. 13.

²⁷⁸ Taberî, III, 46.

²⁷⁹ Zübeyrî, Ebû Abdullah b. Mus'ab b. Abdillah (256/870), *Kitabu Nesebu Kureys*, thk. Elefi Berûfensâl, Dâru'l-Ma'ârif, Kahire 1951, s. 122; Bk. Köksal, 176. Bazı müsteşrikler ise Ebû Süfyân'ın Medine'yi ziyaretiyle ilgili rivayetleri farklı değerlendirmektedir. Karen Armstrong'a göre; “Ebû Süfyân'ın Medine'deki barış görüşmeleriyle ilgili çeşitli rivayetler vardır. Hz. Muhammed üzerindeki etkisini kullanması için kızı Ümmü Habîbe'yi ziyaret ettiği söylenmektedir ama Ümmü Habîbe, babasının Hz. Muhammed'in kilimine oturmasına bile izin vermemiştir. Bu muhtemelen doğru değildir, çünkü Hz. Muhammed bu tür saygı gösterilerinden hoşlanmazdı.” Armstrong, Karen, *Hz. Muhammed*, çev. Selim Yeniçeri, Koridor Yay., İstanbul 2005.

Sonra Ebû Süfyân asıl konuya değinerek, Resulullah'tan antlaşmanın uzatılmasını istedi, ancak Resulullah ona hiçbir cevap vermedi. Rivayetlere göre, Resulullah'tan net bir cevap alamayan Ebû Süfyân'ın sırasıyla Hz. Ebû Bekr, Hz. Ömer ve Hz. Ali'nin de yanına uğradığı ve talebini bir kez de Resulullah'a onların iletmesini rica ettiği söylenir, fakat hiçbiri buna yanaşmazlar. Bunun üzerine Ebû Süfyân oradan ayrılır.²⁸⁰

Mekke'ye vardığında Ebû Süfyân'a ne haber getirdiğini sordular. Ebû Süfyân ise eli boş dönüşünün ezikliği içinde durumu hemşerilerine anlattı.²⁸¹ Muhammed'e barışın uzatılması yönündeki taleplerini iletmediğini, fakat hiçbir cevap alamadığını söyledi. Bunun üzerine Kureyşliler, "Sen hiçbir şey yapmadan döndün. Vallahi, biz senin gibi bir elçi görmedik.²⁸² Sen bize ne savaş haberi getirdin ki hazırlanalım, ne de barış haberi getirdin ki kendimizi güvende sayalım."²⁸³ dediler.

E. Mekke'nin Fethi Sırasında Ebû Süfyân'a Tanınan Himaye Hakkı

Daha önce Ebû Süfyân bahsinde de anlattığımız gibi, bu olaydan kısa bir süre sonra Mekke'nin fetih hazırlıkları başladı. Fetih için yola çıkan İslâm ordusu, Mekke'nin yakınlarında Cuhfe denilen mevkide karargâh kurduğu sırada Hz. Peygamber'in huzuruna çıkan Ebû Süfyân, Hz. Abbas'ın yönlendirmesi ile Müslüman oldu.

Ebû Süfyân Müslüman olduktan sonra Hz. Abbas, Resulullah'a, "Ya Resulullah! Ebû Süfyân övülmeyi seven bir adamdır. Onun için bir şeyler yapalım." dedi. Hz. Peygamber de bu fikri onaylayarak, Ebû Süfyân'ın evine veya Kâbe'ye giren Mekkelilere eman verileceğinin duyurulmasını istedi.²⁸⁴

Hamidullah'a göre bu duyurudaki son seçeneğin, psikolojik savaş açısından, düşman içindeki karışıklığı artırmak ve zihinleri bulandırmak gibi bir yararı da vardı. Çünkü halk, "Acaba Ebû Süfyân da mı bize ihanet etti? Yoksa o da mı İslâm'ı kabul etti?" diye sormaya başlamıştı. Kentin tamamen ele geçirilmesinden sonra Ebû Süfyân da tekrar şehre girdi ve hemşehrilerini, herhangi bir direnişin yararsız olduğu

²⁸⁰ Taberî, III, 46–47.

²⁸¹ Çağatay, s. 226.

²⁸² Taberî, III, 47.

²⁸³ Belâzurî, Ebu'l-Abbas Ahmed b. Yahya (279–892), *Fütûhu'l-Buldân*, thk. Abdullah Üneys el-Tabbâğ, Müessesetü'r-Maârif, Beyrut 1987.

²⁸⁴ İbn Hişâm, II, 402–403.

konusunda ikna etti. Böylece Mekkeliler savaşmaksızın boyun eğmeye razı oldular.²⁸⁵

Birisinin evinin sığınılacak bir yer olarak ilan edilmesi, muhakkak ki büyük bir onurdur. Ebû Süfyân da bu onurlandırmayı hak etmiştir. İslâm'ın ilk günlerinde, Hz. Peygamber, Mekke'de sokak çocukları ile ayak takımı tarafından taciz edildiği zaman Ebû Süfyân'ın evini sığınak olarak kullanmıştır. Çünkü o, misafirini anlayıp savunacak kadar cesaret ve kültüre sahip birisidir. Hz. Peygamber de bunu unutmamış ve bu onurlandırma Ebû Süfyân'ın ödülü olmuştur.²⁸⁶ Kâbe'ye ve Ebû Süfyân'ın evine girenlerin emniyette olduğunu bildiren Hz. Peygamber, bu şekilde iki evi aynı kategoriye almıştır ki bu şerefe hiç kimse nâil olamamıştır.²⁸⁷

Hız. Peygamber'in, Ümmü Habîbe'nin babası Ebû Süfyân'a himaye hakkı tanınması, Ümmü Habîbe'yi mutlu etmiş olmalıdır. Nihayet Ümmü Habîbe o gün, yıllar önce Müslüman olduğu için ayrılmak zorunda kaldığı, doğduğu yer Mekke'nin fethi ve babasının Müslüman olması dolayısıyla iki sevinci bir arada yaşamıştır.

²⁸⁵ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, s. 225.

²⁸⁶ Hamidullah, *Hız. Peygamber'in Savaşları*, çev. Nazire Erinç Yurter, Beyan Yay., İstanbul 2002, s. 101; Binici, s. 103.

²⁸⁷ Hasan İbrahim Hasan, I, 353; Binici, s. 103.

III. BÖLÜM

HZ. PEYGAMBER'İN VEFATINDAN SONRA ÜMMÜ HABİBE

A. Dört Halife Döneminde Ümmü Habibe

Resulullah'ın vefatından sonra Ümmü Habibe onun hatırasına saygı göstererek kendi evinde ikâmet etti. Ashab onun kıymet ve derecesini bildiği için Ümmü Habibe'ye hürmet etmiş, saygı göstermiştir. Müslümanlar'ın ona böyle saygı göstermelerinin bir sebebi de onların peygamberlerine karşı duyduğu vefâ hissiydi. Halifeler Ümmü Habibe'yi ziyarete gelirler, ihtiyacını giderecek ve onu isteme zelliliğinden kurtaracak kadar mal vererek yardım ederlerdi.

Hiz. Ömer, Divan Teşkilatı'nda atıyye verdiği kimseler arasında en fazla miktarı, Hiz. Peygamber'in hanımlarına tahsis etmiştir. Safiyye ile Cüveyriye hariç Hiz. Peygamber'in hanımlarına on ikişer bin dirhem, Safiyye ile Cüveyriye'ye ise altışar bin dirhem verilmesini kararlaştırmıştır. Fakat Hiz. Peygamber'in bu iki hanımı, Hiz. Ömer'e itiraz etmişler ve bu miktarı kabul etmemişlerdir. Bunun üzerine Hiz. Aişe, Hiz. Ömer'e, "Resulullah her hususta bizler arasında eşit davranırdı." diye söyleyince halife onların atıyye miktarlarını da on ikişer bine çıkarmıştır.

Yaygın olan bir diğer rivayete göre ise, Hiz. Aişe'ye on iki bin, diğer hanımlarına ise onar bin dirhem tahsis edilmiştir.

Hiz. Ömer'in tahsis ettiği atıyyelerin miktarlarını diğer kaynaklardakilere göre oldukça değişik şekillerde nakleden Yakubî, Hiz. Peygamber'in hanımları için şu miktarları zikretmektedir. Buna göre Aişe, Ümmü Habibe ve Hafsa'ya on ikişer bin, Safiyye ve Cüveyriye'ye beşer bin, Hiz. Peygamber'in diğer hanımlarına ise altışar bin atıyye verilmiştir.²⁸⁸

Hiz. Peygamber'in vefatından sonra, ne kadar fitne zuhur ederse etsin, Ümmü Habibe ne söz ne de fiil ile hiç birine katılmamıştır. Bir fırkayı terk edip de diğeriyle bir olduğunu hissettirecek hiçbir davranışta bulunmamıştır. Aksine, Müslümanları

²⁸⁸ *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, II, 164–165.

tek bir safta veya din etrafında toplanmaya, Allah'a bağlanıp O'nun sağlam ipine sarılmaya davet eder mahiyette güzel konuşmalar yapmıştır.²⁸⁹

Hatta Ümmü Habîbe'nin bu konuyla ilgili Hz. Peygamber'den aktardığı bir hadis şu şekildedir. “Ben ümmetimin başına gelecek olayları gördüm. Onların bir kısmı, bir kısmının kanını döker. Bunun böyle olacağı Allah katında hükme bağlanmıştır. Tıpkı kendilerinden önce yaşamış olan ümmetler hakkında hükme bağlanmış olduğu gibi. Bu sebeple Allah'tan, kıyamet gününde onlara şefaathçi olmayı istedim, kabul etti.”²⁹⁰

Ümmü Habîbe, Hz. Osman'ın evinin muhasara edildiği sırada, katırı ile halifenin evine gelmiş, huzuruna girmek istemişti. Ama katırının kolunu asiler tarafından kesilmiş ve tartaklanmıştı. Ashaptan bazıları onu alıp evine götürdüler.²⁹¹

Ayrıca Hz. Peygamber'in eşi olarak Ümmü Habîbe'nin varlığının kardeşi Muâviye için diğer insanlar nazarında artı bir değer arzettiğini görmekteyiz. Örneğin Hz. Ali ile Muâviye arasında yaşanan iktidar mücadelesinde hakem olayının önemli iki ismi, Amr b. el-Âs ile Ebu Musa el-Eşarî arasında geçen konuşmada, Amr b. el-Âs, “Hz. Peygamber'in eşi Ümmü Habîbe'nin erkek kardeşi” olması yönüyle de Muâviye'nin halifeliğe hak sahibi olarak gösterilebileceğini öne sürmüştür.²⁹²

Yine Ziyad b. Ebih, Muâviye tarafından baba bir kardeş ilan edildikten sonra hacca gitmek istemiş ve kendisiyle dargın olan kardeşi Ebû Bekr onun evine gelerek çocuklarından birine, “Oğlum, babanın haccetmeyi düşünerek, Medine'ye uğrayıp Resulullah'ın zevcesi Ümmü Habîbe bt. Ebî Süfyân ile görüşmek istediğini işittiğimi söyle. Ve babana, eğer Ümmü Habîbe görüşme izni verirse Resulullah'a karşı çok mahcup olursun, yok kabul etmezse âleme karşı rezil olursun dediğimi ilet.” demiştir. Bunun üzerine Ziyad hacca gitmekten vazgeçmiştir.²⁹³ Ziyad b. Ebih'in, bu ziyaretin Ümmü Habîbe tarafından kabul görmesi halinde, insanlar tarafından Ziyad

²⁸⁹ Kutub, s. 14–15.

²⁹⁰ Ahmed b. Hanbel, XLV, 399–400, [27410].

²⁹¹ İbnü'l-Esîr, III, 173; Bk. Algül, II, 438.

²⁹² Ayrıntılı bilgi için bk. ed-Dineverî, Ebû Hanîfe Ahmed b. Dâvud, *el-Ahbârü't-Tivâl*, çev. Nusrettin Bolelli İbrahim Tüfekçi, Hivda İletişim Yay., İstanbul 2007, s. 250-251.

²⁹³ İbnü'l-Esîr, *el-Kamil fi't-Tarih*, III, 302. Birçok kimse bu akrabalığın hakikî bir nesep ifade etmediğini belirtse de Ziyad bundan sonra, Ziyad b. Ebî Süfyân olarak anılmaya başlanmıştır. Bu olaydan sonra Ziyad onun da kendisine aynı şekilde hitap etmesi arzusuyla Hz. Aişe'ye ‘Ziyad b. Ebî Süfyân'dan...’ diye başlayan bir mektup yazmış, fakat aldığı cevap, ‘Mü'minlerin annesi Aişe'den oğlu Ziyad'a...’başlıklı bir mektup olmuştur. Bu gelişmelerden sonra Ziyad, Ümmü Habîbe'yi ziyaret etmeye niyetlenmiştir. Ayrıntılı bilgi için bk. *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, II, 290.

b. Ebî Süfyân olarak anılmasının daha da kolaylaşacağını umduğunu görmekteyiz. Çünkü Ümmü Habîbe'nin, Ebû Süfyân'ın kızı olması sebebiyle, babasıyla ilgili nesep iddialarına karşı nasıl bir tavır takınacağı önemlidir. Ayrıca Ziyad b. Ebîh'in bu girişimi, ümmühatü'l-mü'minin olarak onun değer verdiği kimseye Müslümanların da değer vereceğini, dolayısıyla ümmetin genelinin Ümmü Habîbe'nin kişiliğine olan saygılarının üst düzeyde olduğunu gösterebilir.

B. Vefatı

Ümmü Habîbe, h. 44/m. 664 yılında hastalanarak son derece zayıf düşmüş ve hastalandıktan sonra çok az yaşamıştır.²⁹⁴ Yukarıda da değindiğimiz gibi, Ümmü Habîbe vefat etmeden önce Hz. Aişe ve Ümmü Seleme'den haklarını helal etmelerini istemiştir.²⁹⁵

Ümmü Habîbe kardeşi Muâviye b. Ebî Süfyân'ın hilafeti döneminde²⁹⁶ h. 44/m. 664 yılında²⁹⁷ yetmiş yaşının sonlarına doğru²⁹⁸ vefat etti. Ümmü Habîbe'nin cenaze namazı Mervan tarafından kıldırılmış²⁹⁹ ve Baki mezarlığına defnedilmiştir.³⁰⁰ Cenazesini kabre kız kardeşi Hind bt. Ebî Süfyân'ın oğlu Ebû Bekr b. Said b. el-Ahnes indirmiştir.³⁰¹

Ümmü Habîbe'nin h. 42/m. 662³⁰² yılında vefat ettiğini söyleyenler varsa da³⁰³ h. 44/m. 662 yılı daha isabetli bulunmuştur.³⁰⁴ Bazıları onun, Muâviye'den bir yıl önce vefat ettiğini rivayet etmişlerdir. Muâviye h. 60/m. 678 yılında vefat ettiğine göre, Ümmü Habîbe de h. 59/m. 677 yılında vefat etmiş olmalıdır ki³⁰⁵ bu tarih şâz bir rivayet olarak görülmüştür.³⁰⁶ Ümmü Habîbe'nin h. 49/m. 667 ve h. 50/m. 668

²⁹⁴ Kutub, s. 15.

²⁹⁵ İbn Sa'd, X, 98.

²⁹⁶ İbn Sa'd, X, 98; Taberî, XI, 607; İbn Asâkir, LXIX, 152.

²⁹⁷ İbn Sa'd, X, 98; Belâzurî, II, 576; Taberî, XI, 607; İbn Abdilberr, s. 947; İbn Asâkir, LXIX, 152; İbnü'l Esîr, *el-Kamil fi't-Tarih*, III, 303; İbn Seyyidinnâs, *Uyunu'l-Eser*, II, 401; Zehebî, II, 222; İbn Kesîr, XI, 166.

²⁹⁸ Kutub, s. 15.

²⁹⁹ Belâzurî, II, 576.

³⁰⁰ Kutub, s. 15.

³⁰¹ Bazıları Ebû Bekr b. Sa'id'in annesinin Sahra bt. Ebî Süfyân olduğunu rivayet ederler. Bazılarına göre ise Ebû Bekr b. Sa'id, Utbe b. Ebî Süfyân'ın oğludur. Bk. Belâzurî, II, 576.

³⁰² İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 1354.

³⁰³ Belâzurî, II, 576; İbn Asâkir, LXIX, 152; Zehebî, II, 222.

³⁰⁴ Belâzurî, II, 576.

³⁰⁵ İbn Asâkir, LXIX, 153.

³⁰⁶ Zehebî, II, 222.

yılında vefat ettiğini söyleyenler de vardır.³⁰⁷ Kaynakların çoğu Ümmü Habîbe'nin vefat tarihi olarak h. 44/m. 664 yılını vermiş, onun h. 42/m. 662, h. 49/m. 667, h. 50/m. 668, h. 59/m. 677 yılında vefat ettiğine dair rivayetler zikredilse de bu tarihler isabetli bulunmamıştır. Dolayısıyla Ümmü Habîbe'nin vefat tarihi hakkında ihtilaf yoktur.³⁰⁸ Sonuç olarak Ümmü Habîbe'nin h. 44/m. 664 yılında vefat ettiğini kabul edebiliriz.

Ümmü Habîbe'nin nereye defnedildiğine gelince, kabrinin Medine'den başka, Şam'da olduğu yönünde söylentiler vardır. Ümmü Habîbe kardeşi Muâviye'yi ziyaret etmek için Şam'a gitmiştir. Kabrinin Şam'da olduğuna dair söylentiler bu nedenle ortaya çıkmış olmalıdır. Fakat bu doğru değildir, onun kabri Medine'dedir. Şam'da Bâbu's-sağır kabristanında bulunan mezar Ümmü Habîbe'ye değil, Ümmü Seleme Esmâ bt. Yezîd el-Ensârî'ye aittir.³⁰⁹ Bu karışıklığın sebebi, o mezarlıkta Ümmü Habîbe'nin makam mezarının bulunmasıdır. Makam mezar, gerçek mezar zannedilmiş olabilir. Ayrıca Ümmü Habîbe'nin ölüm döşesindeyken Hz. Aişe ve Ümmü Seleme'den helallik istemesi olayı da bu iki hanımın birden Şam'da olma ihtimalinin uzak olması sebebiyle, Ümmü Habîbe'nin vefat yerinin Medine olduğunu göstermektedir.³¹⁰

Bundan başka İbn Asâkir, Ümmü Habîbe'nin kabrinin Medine'de bulunduğu dair bazı bulgulardan bahsetmektedir. Hz. Ali'nin torunu Ali b. Hüseyin şöyle rivayet etmiştir, “Dedem Ali b. Ebî Tâlib'in evindeki odamı kazdığımda, üzerinde, ‘Bu Remle bt. Sahr'ın (Ümmü Habîbe) kabridir.’ yazan bir taş buldum ve onu tekrar yerine koydum.”³¹¹ Bu rivayetin doğruluğu tartışılır, çünkü Ümmü Habîbe'nin mezarının Hz. Ali'nin evinde, içinde meskûn bulunan bir odada olması biraz şüpheli görünmektedir. Bu nedenle Ümmü Habîbe'nin mezarının Medine'de bulunduğu işaret eden en akla yakın delil, onun vefat etmeden az önce Hz. Aişe ve Ümmü Seleme ile helalleşmiş olmasıdır.

³⁰⁷ İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 1354.

³⁰⁸ İbn Abdilberr, s. 947.

³⁰⁹ Zehebî, II, 222.

³¹⁰ Uraler, s. 43–44.

³¹¹ İbn Abdilberr, s. 902; İbn Asâkir, LXIX, 153.

IV. BÖLÜM

ÜMMÜ HABİBE'NİN KİŞİLİĞİ VE İSLÂM TARİHİNDEKİ YERİ

A. *Kişiliği*

Ümmü Habîbe İslâm'a ilk girenlerdendi, çok samimi bir mü'mindi.³¹² O, kelimenin tam anlamıyla mertebe sahibi bir hanımefendiydi. Sessiz ve son derece vakûrdtu.

Onun büyük kişiliği ve herkesin aralarında alışkanlık haline getirdikleri câhiliye davranışlarından uzak olan yüceliği takdire şâyandır. O bütün câhiliye davranışlarını reddetmiş, iman ettikten sonra artık sadece Allah'a dayanmış, O'na güvenmiştir. Ona göre iman ve İslâm nesebinden başka hiçbir nesebin kıymeti yoktur.³¹³

Ümmü Habîbe, Hz. Peygamber'e sâdik bir hanımdı.³¹⁴ Hz. Peygamber'le geçirdiği zaman zarfında ona derin bir muhabbet beslemiş ve bir dediğini iki etmemiştir.³¹⁵ Resulullah'ın oturduğu minderi dahi müşrik babasından sakınması onun hayatta en çok değer verdiği kimsenin Resulullah olduğunu gösterir.

Ümmü Habîbe üstün karakterli ve faziletli bir kadındı.³¹⁶ İhlâslı ve heyecanlı bir müslümandı.³¹⁷ Onun inancı uğruna geride her şeyini bırakıp, üstelik hamile bir şekilde Habeşistan'a hicret etmesi ve oradayken eşinin irtidat etmesi sonucu katlandığı zorluklar Ümmü Habîbe'nin sağlam bir duruşa sahip olduğunun göstergesidir.

Bilindiği gibi ilk eşi Ubeydullah b. Cahş irtidat ettikten sonra Ümmü Habîbe'yi de Hıristiyan olmaya zorlamış, ancak o Müslüman olarak kalmakta direnmişti. Böylece onun İslâm'a sadakatinden haberdar olan Hz. Peygamber çok memnun kalmıştı.³¹⁸

Ayrıca kendisine Hz. Peygamber'in evlilik teklifini müjdeleyen Ebrehe'ye hiç düşünmeden hediye vermesi onun nezaketine ve cömertliğine işaret sayılabilir. Onun

³¹² Afzalurrahman, s. 223.

³¹³ Kutub, s. 13–14.

³¹⁴ Afzalurrahman, s. 223.

³¹⁵ Tekin, II, 1972.

³¹⁶ Afzalurrahman, s. 224.

³¹⁷ Tekin, II, 1968.

³¹⁸ Tekin, II, 1969.

bu müjdeyi getiren Ebrehe'ye elinde, avucunda ne varsa vermesi, ancak asil ve görgülü bir ailede yaşamış olanların yapabileceği tarzda bir davranıştır.

Ümmü Habîbe vefakâr bir kişiliğe sahipti.³¹⁹ Muhasara altındayken Hz. Osman'a su götürmek istemesi onun bu meziyetini gösterir. Onun Hz. Osman'a büyük bir tehlike altında su götürmek istemesinde; Hz. Osman'ın, Ümmü Habîbe'nin akrabaları içerisindeki az sayıdaki ilk Müslümanlardan biri olması ve Habeşistan hicreti sırasında bir müddet aynı kaderi paylaşmaları etkili olmuştur diyebiliriz.

Ümmü Habîbe itibarlı ve etkili bir hanımdı.³²⁰ Hz. Peygamber'in vefatından sonra ümmet içerisinde yaşanan hiçbir ihtilafa katılmamış,³²¹ hatta Hz. Ali ile Muaviye arasında arabuluculuk yapmıştır.³²²

Ümmü Habîbe yumuşak huylu, nazik bir hanımdı. Onun kumalarıyla tartıştığına ve bu konuda Hz. Peygamber'i üzdüğüne dair en ufak bir haber günümüze ulaşmamıştır. Vefatından önce Aişe ve Ümmü Seleme'yi yanına çağırarak, onlarla helalleştikten sonra vefat etmiştir.³²³

Ümmü Habîbe imanlı ve dinine bağlıydı.³²⁴ Resulullah'ın şöyle buyurduğunu nakletmiştir. "Kim öğle namazının farzından önce dört ve farzından sonra dört rek'at kılsa Allah, onun vücudunu cehennem ateşine haram kılar." Ümmü Habîbe, "Bu sözü duyduktan sonra o namazları hiç terk etmedim." demiştir.³²⁵

Hz. Peygamber'le evlendiğinde Ümmü Habîbe genç değildi ve Hz. Peygamber'in evinde büyük bir rolü olmadı.³²⁶ Bununla birlikte, Ümmü Habîbe parlak fikirli ve akıllı bir kadındı. Son derece bilgili ve kültürlüydü.³²⁷ Mü'minlerin anneleri arasında ilmiyle tanınmıştır. Böylece İslâm öğretiminde ve İslâmî bilgilerin sonraki nesillere aktarılmasında önemli hizmetleri olmuştur.³²⁸ Onun Hz. Peygamber'le geçen kısa süreli evliliğinde 65 kadar hadis rivayet etmesi³²⁹ bunun en güzel göstergesidir. Hz.

³¹⁹ Kutub, s. 11.

³²⁰ Afzalurrahman, s. 225.

³²¹ Kutub, s. 15.

³²² Abdurrezzak, Ebû Bekr Abdurrezzâk b. Hemmam es-San'ânî (h. 211), *el-Musannef*, thk. Habîburrahman el-A'zamî, Menşûrâtı'l-Meclis'il-İlmiyye, (y.y.), (t.y.), V, 458. Uraler, s. 42.

³²³ İbn Sa'd, X, 98.

³²⁴ Kutub, s. 11.

³²⁵ Ahmed b. Hanbel, XLIV, 346-347, [26764].

³²⁶ Dermenghem, s. 273.

³²⁷ Kutub, s. 7.

³²⁸ Algül, II, 117.

³²⁹ İbn Hazm, s. 259.

Peygamber'in yanında Ümmü Habîbe'den daha uzun süre kalmış eşleri vardır,³³⁰ ancak Ümmü Habîbe bu konuda bazılarının önüne geçmiş ve hadis rivayet eden ümmühatü'l-mü'minin arasında, Aişe ve Ümmü Seleme'den sonra üçüncü sırada yer almıştır.³³¹

B. Şemâili

Ümmü Habibe'nin şaşırtıcı derecede güzel olduğu³³² ve bu nedenle henüz bir genç kızken, birçok Mekkeli gencin onunla evlenmek istediği, onu elde etmek için birbirleriyle yarıştığı söylenir.³³³

Ebû Süfyân da kızını Arab'ın en iyisi ve en güzeli olarak vasıflandırmıştır.³³⁴ O Arabistan'ın en güzel kadınlarından sayılıyordu.

Bununla birlikte daha önce de geçtiği gibi, Ümmü Habîbe, Habeşistan'dan Medine'ye dönüp Hz. Peygamber'in evine yerleştiğinde, Hz. Aişe onda kendisini kıskandıracak bir şey bulamadı. Zira o yaş itibariyle kırkına yaklaşmıştı. Onda Safiyye'nin büyüleyici tavrı, Cüveyriye'nin tatlılığı, Ümmü Seleme'nin güzelliği ve Zeyneb'in çekiciliği yoktu.³³⁵

Ayrıca onun rivayet ettiği bazı hadislerde geçtiği gibi Ümmü Habîbe'nin koku sürünmeyi ve takı takmayı sevdiğini, dolayısıyla süslenmekten hoşlandığını anlayabiliriz.

C. Ebeliği

Kaynaklarda Ümmü Habîbe'nin ebelik yaptığına dair tespit olunabilen tek bilgi, Davud b. Asım b. Urve adlı kişinin ebesi olduğu şeklindeki kayıttır. Buradan

³³⁰ Örneğin Sevde bt. Zem'a Hz. Peygamber'le Hatice'nin ölümünden sonra, Aişe ile nikâhlanmadan önce, nübüvvetin onuncu yılı Ramazan ayında evlendi. Taberî, III, 161; İbn Sa'd, VIII, 42-43. Bununla birlikte Sevde bt. Zem'a 13 yıl kadar uzun bir süre Hz. Peygamber'in eşi olduğu halde sadece beş hadis rivayet etmiştir. Bk. İbn Hazm, *Cevamiu's-sîre (Esma'ü's-sahâbeti'r-rûvat)* s. 289.

³³¹ Uraler, s. 16

³³² Dermenghem, s. 109.

³³³ Kutub, s. 6.

³³⁴ Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Ali (458/1066), *Sünenü'l-Kübrâ*, I-X, Matbaatü'l-Meclis Dâiretü'l-Maârif, Haydarabad h. 1344, VII, 140; Uraler, s. 47.

³³⁵ Aişe Abdurrahman, s. 184; Kazıcı, s. 308.

hareketle Ümmü Habîbe'nin başka kişilerin de ebesi olabileceği ihtimali akla gelmektedir.³³⁶

D. Ümmü Habîbe'nin Nikâhının Gıyabî Olarak Kıyılması

Hız. Peygamber'in Ümmü Habîbe ile evlenmesi, onun sabrını, cihâdını, çektiği sıkıntıları mükâfatlandırma anlamı yanında, özellikle fikhî açıdan da ayrıca önem arz etmektedir. Çünkü Resulullah ve Ümmü Habîbe'nin nikâhı, gıyabî nikâh şeklinde icra edilmiştir. Dolayısıyla sünnet bu alanda da ümmete örnek ve önder olmuştur.³³⁷

İslâm'ın geldiği ve yayıldığı çevrelerin şartları gerekli kıldığı için –diğer akitlerde olduğu gibi- evlenme akdinde de hukukî temsil (vekâlet) caiz görülmüştür. Her iki taraf yahut taraflardan biri, vekili vasıtasıyla evlenme akdinde taraf olabilmektedir.³³⁸ İslâm tarihine bakıldığında Ümmü Habîbe ile Resulullah arasında tarafların vekâlet vermesi yoluyla gerçekleşen nikâhları, bu konuda en güzel ve en sağlam örneği teşkil etmesi bakımından önemlidir. Çünkü hem Hız. Peygamber'in Medine'de oluşu hem de Ümmü Habîbe'nin içinde bulunduğu sıkıntılı durumun Hız. Peygamber tarafından bir an önce giderilmek istenmesi, nikâhın bu şekilde kıyılmasını zarurî hale getiriyordu.

Ümmü Habîbe ile Resulullah arasında kıyılan bu nikâhın şu konularda örnek teşkil edebileceği söylenebilir. Müslüman bir kadının, müşrik olan babasının haberi olmadan evlenebilmesi, tarafların birbirini görmeksizin vekâlet verme yoluyla evlenebilmeleri, Taraflardan biri veya her ikisi nikâh kıyılan şehirde bulunmadığı halde nikâhlarının kıyılabilmesi.

Ayrıca Resulullah'ın Ümmü Habîbe ile bu şekilde evlenmesi, onun evlilikte bedenî istekleri olmadığına en kuvvetli delil kabul edilmelidir. Çünkü Ümmü Habîbe Resulullah'tan çok uzaklardaydı. Hız. Peygamber onu ancak uzun süre sonra Medine'ye döndüğü zaman gördü. Dolayısıyla evliliğin bu şekilde gerçekleşmesi, Hız. Peygamber'in, Ümmü Habîbe ile evliliğinin farklı bir gayesi olduğunu açıkça göstermektedir.³³⁹

³³⁶ Öztürk, Levent, *Hız. Peygamber Döneminde Sağlık Hizmetlerinde Kadınların Yeri*, Ayışığı Yay. İstanbul 2001, s. 131.

³³⁷ Uraler, s. 39.

³³⁸ Karaman, Hayrettin, *Ana Hatlarıyla İslâm Hukuku*, Ensar Neş., İstanbul 2008, s. 317.

³³⁹ *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, I, 330–331.

E. Rivayet Ettiği Hadisler

Hiz. Peygamber ile dört yıl kadar evli kalan Ümmü Habîbe, daha çok ibadet konularına yönelik 57 hadis rivayet etmiştir. Bakıy b. Mahled'in Müsned'inden yapılan tespite göre 65 rivayeti söz konusudur. Ümmü Habîbe'nin rivayetleri, muhtelif konularda hüccet olarak değerlendirilmiş ve aslî hadis kaynaklarında yer almıştır.³⁴⁰ Böylece o da İslâmî ilmin miras olarak intikal edip gelişmesinde, kendisine düşeni yapmış ve bu mirastan payını almıştır.³⁴¹

Ümmü Habîbe'nin Hiz. Peygamber'den vasıtasız olarak naklettiği hadislerin şu konuları ihtiva ettiği görülmektedir. Misvak kullanmak, müezzine iştirak, öğle namazının sünnetlerinin sevabı, günde on iki rek'at nafîle namaz kılmak, tek elbise ile namaz, câmi yaptırmanın sevâbı, ihrama girerken koku sürünmek, hanımların Müzdelife'den erken ayrılması, oruçlu iken hanımını öpmek, hayz halinde iken karı-koca ilişkisi, dilini koruma, içki içmenin yasak oluşu, helâk edilenlerin niyetlerine göre diriltileceği, kötülükler çoğalınca helâkin kaçınılmaz olacağı, ümmetin birbirinin kanını dökmesi, kervanda zil bulundurmak, evlenmeye imkân bulamayanlar, Hiz. Peygamber'le Ümmü Habîbe'nin nikâhı, sütkardeşin kızıyla evlenmenin haram oluşu, cennetteki eş, ölen akraba için yas.³⁴²

Çalışmamız bir hadis çalışması olmadığından, onun rivayet ettiği hadislere örnek olarak, Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde geçen, Ümmü Habîbe'nin rivayet ettiği bazı hadislere yer verdik. Onun temizlikle ilgili rivayet ettiği bazı hadislere örnek olarak şunları zikredebiliriz:

Bir gün kardeşinin oğlu Ümmü Habîbe'yi ziyaretinde bir şeyler yiyip içti. Bunun üzerine Ümmü Habîbe, "Ey kardeşimin oğlu! (Ağzını) yıkadın mı?" diye sordu. Kardeşinin oğlu, "Ben bunu duymamıştım." dedi. Ümmü Habîbe ise, "Resulullah'ın, 'Pişmiş bir şey yediğiniz zaman ağzınızı yıkamanız gerekir.' dediğini rivayet etti."³⁴³ Başka bir rivayette "Ey oğlum! Ağzını yıkamadan namaz kılma. Çünkü Resulullah bize pişmiş bir yemek yediğimiz zaman ağzımızı yıkamamızı emrederdi." demiştir.³⁴⁴

³⁴⁰ Uraler, s. 119.

³⁴¹ Kutub, s. 15.

³⁴² Uraler, s. 107-108.

³⁴³ Ahmed b. Hanbel, XLV, 396, [27406].

³⁴⁴ Ahmed b. Hanbel, XLIV, 369, [26785].

Başka bir yerde Ümmü Habîbe, “Resulullah, ‘Pişmiş bir yemek yediğinizde ağzınızı yıkayın.’ buyurdu.” demiştir.³⁴⁵

Ümmü Habîbe, Resulullah’tan şöyle işittiğini nakletti, “Eğer ümmetime zor gelmeyeceğini bilseydim, tıpkı namaz için abdest aldıkları gibi her namaz için misvak kullanmalarını emrederdim.”³⁴⁶

Ümmü Habîbe’nin namazla ilgili rivayet ettiği bazı hadisler şunlardır:

Ümmü Habîbe, Resulullah’ın şöyle dediğini nakletti, “Kim günde on iki rek’at nafilâ namaz kılsa, Allah onun için bir köşk yaptırır.”³⁴⁷ Anbese b. Ebî Süfyân’ın Ümmü Habîbe’den naklettiği başka bir rivayette ise, Ümmü Habîbe Resulullah’ın, “Müslüman bir kul Allah rızası için farz namazların dışında her gün abdest alıp on iki rek’at namaz kılsa, onun için cennette bir ev yaptırılır.” buyurduğunu nakletti. Hadisin devamında Ümmü Habîbe, “Bunu duyduğumdan beri bu namazları kılmayı bırakmadım.” demiştir.³⁴⁸

Ümmü Habîbe, Resulullah’ın üzerinde başka bir elbise olmaksızın, tek elbise ile de namaz kıldığını nakletmiştir.³⁴⁹

Ümmü Habîbe, “Resulullah’tan şöyle dediğini işittim. ‘Kim öğle namazından önce ve sonra dörder rek’at namaz kılsa Allah onun bedenine cehennem ateşini haram kılar.’”³⁵⁰ Başka bir rivayette Ümmü Habîbe, Resulullah’tan bunu işittikten sonra bu namazları terk etmediğini nakleder.³⁵¹

Muâviye b. Ebî Süfyân kız kardeşi Ümmü Habîbe’ye, “Resulullah seninle ilişkide bulunduğu elbiseyle namaz kılar mıydı?” diye sordu. Ümmü Habîbe, “Evet. Üzerinde bir leke görmezse kılardı.” diye cevap verdi.³⁵²

Ümmü Habîbe’nin oruçla ilgili rivayet ettiği bir hadis şu şekildedir:

Ümmü Habîbe’nin naklettiğine göre, “Resulullah oruçlu iken hanımlarını öperdi.”³⁵³

³⁴⁵ Ahmed b. Hanbel, XLV, 392, [27399].

³⁴⁶ Ahmed b. Hanbel, XLIV, 346, [26763].

³⁴⁷ Ahmed b. Hanbel, XLIV, 351–353, [26768–26769].

³⁴⁸ Ahmed b. Hanbel, XLIV, 361–362, [26775].

³⁴⁹ Ahmed b. Hanbel, XLIV, 344, [26764]; XLV, 393, [27402].

³⁵⁰ Ahmed b. Hanbel, XLV, 393–394, [27403].

³⁵¹ Ahmed b. Hanbel, XLIV, 346–347, [26764].

³⁵² Ahmed b. Hanbel, XLIV, 343, [26760]; XLV, 395, [27404].

³⁵³ Ahmed b. Hanbel, XLIV, 345, [26862].

Ümmü Habîbe'nin hacla ilgili rivayet ettiği hadisler:

Ümmü Habîbe, Resulullah'ın kendisini (hac vazifesini ifâ ederken, kalabalıktan dolayı gece vakti) Müzdelife'den Mina'ya gönderdiğini anlatmıştır.³⁵⁴

“Ömer b. el-Hattab, Zü'l-Huleyfe denilen yerde (ihramlı iken) güzel bir koku duydu. ‘Bu koku kimden geliyor?’ dedi. Muâviye ‘Benden geliyor, ey mü'minlerin emîri’ dedi. Bunun üzerine Ömer, ‘Yemin ederim ki sendendir.’ dedi. Muâviye, ‘Bana kokuyu Ümmü Habibe sürdü ve o, ihrama girerken Resulullah'a da sürdüğünü söyledi.’ dedi. Hz. Ömer, ‘Kız kardeşine git ve Hz. Peygamber'e sürdüğü kokuyu yıkamadığına dair yemin ettir.’ dedi. Muâviye kız kardeşinin yanına gitti ve Ümmü Habîbe koku sürülen yeri yıkadı.”³⁵⁵

Ümmü Habîbe'nin içki içmenin yasak oluşu ile ilgili rivayet ettiği hadis:

Ümmü Habîbe'nin rivayet ettiğine göre, “Yemen'den bir grup Resulullah'a geldi. Resulullah onlara namazı, sünnetleri ve diğer farzları öğretti. Sonra onlar, ‘Ya Resulullah! Bizim buğday ve arpadan yaptığımız bir içkimiz var. (Bu içkiyi içmemizde bir sakınca var mı?) diye sordular. Resulullah, ‘İçki mi?’ diye sordu. Onlar da ‘Evet.’ dediler. Bunun üzerine Resulullah, ‘Onu içmeyiniz.’ dedi. Bu konuşmadan iki gün sonra onlar Resulullah'a yine aynı soruyu sordular. Resulullah, ‘İçki mi?’ diye sorunca onlar, ‘Evet.’ cevabını verdi. Resulullah, ‘Onu içmeyiniz.’ dedi. Yemenliler ayrılacakları gün yine gelip aynı soruyu sordular. Resulullah ise yine, ‘İçki mi?’ diyerek sorusunu tekrarladı. Onlar ‘Evet.’ deyince de ‘Onu içmeyiniz.’ buyurdu. Bunun üzerine onlar kavimlerinin bu içkiyi bırakamayacaklarını söyleyince Resulullah, ‘Kim bu içkiyi bırakmazsa boynunu vurun.’ dedi.³⁵⁶

Ümmü Habîbe'nin nikâhla ilgili rivayet ettiği hadis şu şekildedir:

Ümmü Habîbe Resulullah'a şöyle dediğini anlattı, “Ya Resulullah! Kız kardeşim Ebû Süfyân'ın kızını nikâhına al.” Resulullah buna şaşırды ve “Bu senin hoşuna gider mi?” diye sordu. “Evet, Ya Resulullah. Ben zaten sizin tek eşiniz değilim. Bu nedenle kız kardeşimin de hayırda bana ortak olması hoşuma gider.” Bunun üzerine Resulullah, “Bu bana helal olmaz.” buyurdu. Ümmü Habîbe de, “Fakat ya Resulullah! Allah'a yemin olsun ki, herkes sizin Dürre bt. Ebî Seleme ile

³⁵⁴ Ahmed b. Hanbel, XLV, 395–396, [27405]; XLV, 390, [27396].

³⁵⁵ Ahmed b. Hanbel, XLIV, 342–343, [26759]; XLV, 391, [27397].

³⁵⁶ Ahmed b. Hanbel, Müsned, XLV, 397, [27407].

nikâhlanmak istediğini konuşuyor.” dedi. Resulullah, “Ümmü Seleme’nin kızıyla mı?” diye sordu. Ümmü Habîbe, “Evet.” deyince Resulullah, “Allah’a yemin olsun ki, Dürre benim evimde büyüyen üvey kızım olmasaydı bile bana helal olmazdı. Çünkü o benim sütkardeşimin kızıdır. Beni ve Ebû Seleme’yi Süveybe emzirmiştir. Bu nedenle bana kızlarınızı ve kız kardeşlerinizi teklif etmeyiniz.”³⁵⁷

Onun, Resulullah’ın ezanı işittiğinde ne yaptığıyla alakalı olarak rivayet ettiği hadis:

“Bir gün (veya gece) Resulullah’ın yanındayken müezzin ezan okuduğunda Resulullah da onun söylediklerini tekrarlardı.”³⁵⁸ Başka bir yerde, “Resulullah müezzin ezan okuduğu vakit ta ki ezanı bitirinceye kadar onun söylediklerini tekrarlardı.”³⁵⁹

Ümmü Habîbe’nin kendi hayatıyla ilgili olarak rivayet ettiği bir hadis:

Urve b. Zübeyr’in Ümmü Habîbe’den rivayet ettiğine göre, “Ümmü Habîbe Ubeydullah b. Cahş ile evliydi. Ubeydullah sonra Necaşi’nin ülkesine hicret etti ve orada vefat etti. Bunun üzerine Resulullah Habeşistan’da bulunan Ümmü Habîbe ile (gıyaben) nikâhlandı. Necaşi Ümmü Habîbe’ye dört bin dirhem mehir verdi. Ayrıca onu kendi malından verdiği çeyizle donattı. Sonra onu çeyiziyle birlikte Şurahbil b. Hasene’nin refakatinde Resulullah’a gönderdi. Resulullah ona (çeyiz olarak) herhangi bir şey göndermemişti. Resulullah’ın diğer eşlerinin mehirleri ise 400 dirhemdi.”³⁶⁰

Onun ümmet içinde yaşanacak fitne ile ilgili Resulullah’tan işittiği hadis:

Ümmü Habîbe Resulullah’ın şöyle dediğini rivayet etti, “Ben ümmetimden bir grubun başına gelecek olanları gördüm. Onlardan bir grup diğer grubun kanını döker. Bu olacak olanlar, tıpkı kendilerinden önce yaşamış olan ümmetlerin başına geleceklerin hükme bağlandığı gibi, Allah tarafından hükme bağlanmıştır. Bu nedenle Allah’tan kıyamet günü onlar için şefaateçi olmayı diledim, Allah da bu dileğimi kabul etti.”³⁶¹

Çan çalınması ile ilgili rivayet ettiği hadis:

³⁵⁷ Ahmed b. Hanbel, XLV, 401–402, [27412].

³⁵⁸ Ahmed b. Hanbel, XLV, 389, [27394].

³⁵⁹ Ahmed b. Hanbel, XLIV, 350, [26767].

³⁶⁰ Ahmed b. Hanbel, XLV, 398, [27408].

³⁶¹ Ahmed b. Hanbel, XLV, 399–400, [27410].

Ümmü Habîbe Resulullah'tan şöyle rivayet etmiştir, “Çan çalınan kervana melekler yoldaşlık etmez.”³⁶²

Ölen için yas tutmakla alakalı rivayet ettiği hadis şu şekildedir:

Zeyneb bt. Ümmü Seleme'nin naklettiğine göre, “Ümmü Habîbe'nin bir akrabası vefat etmişti. Ümmü Habîbe (üç gün geçtikten sonra) sufra (bir koku) isteyip kollarına sürdü ve ‘Ben Resulullah’tan bir kadının kocasının dışında herhangi bir ölü için üç günden fazla yas tutması helal değildir, sadece kocası için dört ay on gün yas tutar buyurduğunu işittim.” dedi.³⁶³ Başka bir yerde, “Ümmü Habîbe'nin babası vefat etmişti. (Üç gün sonra) sufra denilen kokudan isteyerek kollarına sürdü ve ‘Ben bunu (kokuyu) herhangi bir şey için (süs için) değil, Resulullah’tan işittiklerimden dolayı sürüyorum. Çünkü Resulullah, ‘Allah’a inanan mü’min bir kadın başkası için üç günden fazla yas tutmaz, yalnız eşi için dört ay on gün yas tutar.’ buyurdu.”³⁶⁴

Ümmü Habîbe'nin, yaşarken iki kez evlenmiş kadının, ahirette kimin eşi olacağı konusunda, Hz. Peygamber'e sorduğu sorunun cevabı olarak naklettiği hadis ise şu şekildedir:

Ümmü Habîbe, “Ya Resulullah! Bu dünyada iki kez evlilik yapmış bir kadın öldükten sonra, o ve iki eşi de cennete girerse, bu kadın cennette onlardan hangisinin eşi olacak, ilkinin eşi mi yoksa ikincisinin mi?” diye sordu. Bu soruya Hz. Peygamber şu cevabı verdi, “Bu durumdaki kadın, dünyada kendisiyle beraberken ahlâkı daha güzel olanı seçer. Ahlâkı daha güzel olan kocası cennette de onun eşi olur. Ey Ümmü Habîbe, güzel ahlâk dünyanın ve ahiretin hayrını elde eder.”³⁶⁵

³⁶² Ahmed b. Hanbel, XLIV, 355–357, [26770–26771]; XLV, 393, [27400–27401].

³⁶³ Ahmed b. Hanbel, XLIV, 348, [26765]; XLV, 392, [27398].

³⁶⁴ Ahmed b. Hanbel, XLIV, 349, [26766].

³⁶⁵ Taberanî, Ebu'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed (360–971), *el-Mucemu'l-Kebir*, thk. Hamdi Abdulmecid es-Selefi, Mektebetü İbn Teymiyye, Kahire 1984, XXIII, 222.

SONUÇ

Hız. Peygamber, putperest bir toplumda yeni bir din neşretmeye çalışan bütün diğer peygamberler gibi pek çok zorluğa katlanmıştır. Hız. Peygamber ile birlikte ona tabi olanlar arasındaki zayıf kimseler baskı ve işkencelerin her türlüüne maruz kalmışlar, nüfuz sahibi ailelere mensup olan kimseler ise toplum tarafından dışlanmışlardır.

Ümmü Habîbe de İslâm'ın ilk yıllarında Müslüman olup, İslâm uğruna her türlü fedakârlığa katlanmak zorunda kalan ender kadınlardan biridir. İslâm mücadelesinde Ümmü Habîbe'yi ender kılan husus ise yaşadığı sıkıntıların çeşitli olmasıdır. O İslâm'a karşı topyekûn mücadele etmiş Mekke'nin önde gelen ailelerinden Ümeyyeoğulları'na mensuptur ve üstelik babası Mekke'nin müşrik liderlerinden, Ümeyyeoğulları'nın kabile başkanı Ebû Süfyân'dır.

Bu nedenle Ümmü Habîbe uzun süre küfürde ısrar eden bir ailede doğmakla birlikte, erken dönemde Müslüman olmuş ve ilk eşi Ubeydullah b. Cahş ile birlikte hamile bir şekilde Habeşistan'a hicret etmek zorunda kalmıştır. Fakat yaşadığı sıkıntılar bununla da bitmemiş, eşi Ubeydullah, Habeşistan'da irtidat ederek Hıristiyan olmuş, üstelik Ümmü Habîbe'yi de Hıristiyan olmaya zorlamıştır. Fakat Ümmü Habîbe İslâm uğruna her şeyi göze alarak kocasına karşı direnmiş ve Müslüman olarak kalmıştır. Nihayet kısa bir süre sonra eşi Ubeydullah'ın ölmesiyle Ümmü Habîbe yabancı olduğu bir ülkede kadın başına yalnız ve kimsesiz kalmıştır.

Bilindiği gibi Hız. Peygamber'in evliliklerinden bazıları İslâm uğruna sıkıntılar yaşamış ve dul kalmış bazı hanımları himaye etmek maksadıyla gerçekleştirilmiştir. Hız. Peygamber'in Ümmü Habîbe ile evlenmesi de bu amaca matuftur. Hız. Peygamber, hicret yurdu Habeşistan'da kimsesiz kalan Ümmü Habîbe ile evlenerek onu büyük bir sıkıntıdan kurtarmıştır. Ayrıca Hız. Peygamber bu evlilik yoluyla Müslümanların önde gelen düşmanı Ebû Süfyân'la da akrabalık bağları kurmuştur ki; daha sonra Ebû Süfyân'ın İslâm'a karşı yumuşamasında ve nihayet İslâm'ı kabul etmesinde bu evliliğin olumlu payının olduğu aşikârdır.

Böylece Ümmü Habîbe, uzun yıllar süren sıkıntıların ardından rahat bir nefes almıştır. Ümmü Habîbe, Hız. Peygamber'le evliliği boyunca ona hürmet göstermiş, onun rızasını her şeyin üstünde tutmuştur. Ümmü Habîbe'nin, Hız. Peygamber'in

diğer hanımlarıyla yaşadığı herhangi bir tatsızlığa kaynaklarda rastlanmaması, onun insanlarla iyi geçinen, kıskançlıktan uzak bir karaktere sahip olduğunu gösterir. Dolayısıyla Ümmü Habîbe'nin Hz. Peygamber'e bu şekilde rahatsızlık vermekten imtina ettiğini anlamamız mümkündür.

Ümmü Habîbe, uzun süreli sayılamayacak evlilikleri boyunca Hz. Peygamber'den işittiği hadisleri rivayet ederek, bu mirasın günümüze kadar ulaşmasını sağlamıştır. Onun rivayet ettiği azımsanmayacak sayıdaki hadislerin genellikle ibadet, temizlik, karı-koca ilişkisi ve ümmet içerisinde yaşanabilecek bazı huzursuzluklarla alakalı olduğu görülür ki; Ümmü Habîbe'nin bu gibi konuları içeren hadisler rivayet etmesi, onun hassasiyet duyduğu noktaları işaret etmesi bakımından önemlidir.

Ümmü Habîbe, Hz. Peygamber'in vefatından sonra "Müminler'in Annesi" olarak konumuna yakışan bir vakar içerisinde yaşamaya devam etmiştir. O şehit edilen halife Hz. Osman'ın halasının kızı ve Emevîler Devleti'nin kurucusu Muâviye'nin ablası olduğu halde, ümmet içerisinde yaşanan hiçbir ihtilafa katılmamış, bu konularda sükûnetini muhafaza etmiştir. Bilakis o, ümmet içerisinde yaşanacak fitnelerle alakalı hadisler rivayet ederek, yaşanan hadiselerin fitneden ibaret olduğunun bilincine vakıf bir tavır sergilemiştir.

Ayrıca Ümmü Habîbe'nin yaşam hikâyesi, bir insanın çevresinden etkilenmeden seçimlerinin arkasında nasıl durabileceğinin en güzel örneğidir. O, yetiştiği çevrenin kendine sağladığı refahı göz ardı ederek Müslüman olmuş, önce ailesi tarafından yeniden putperestliğe dönmeğe, sonra da kocasının baskısıyla Hıristiyan olmaya zorlanmıştır. Buna rağmen o, inancı uğruna doğru kabul ettiği yoldan şaşmamıştır ki, bilindiği gibi bir kadının ailesinin ve kocasının fikirlerinden etkilenmeyerek, kendi inancı üzerinde ısrar etmesi ender rastlanan bir durumdur. Her ne kadar onun hayatıyla ilgili olarak ilk kaynaklarda ayrıntılı fazla malumat bulunmasa da, satır aralarından onun bir kadın olarak, pek çok kimsenin cesaret edemediği azim ve kararlılık içerisinde İslâm'ı yaşadığını görmek mümkündür.

Dolayısıyla Ümmü Habîbe İslâm'dan önce aristokrat bir ailede müreffeh bir hayat sürerken, gerek İslâm'a girdikten sonra Habeşistan'da, gerekse evlendikten sonra Hz. Peygamber'in evinde zahidâne bir hayatı seçmiştir. Dikkat ettiğimizde, Mekke müşriklerin küfürde ısrar etmelerinin sebepleri arasında bulunan vazgeçemedikleri şeylerin, aslında Ümmü Habîbe'nin İslâm uğruna vazgeçtikleri olduğunu görürüz.

Sonuç olarak Ümmü Habîbe, zengin ve güçlü bir aileye mensup olduğu halde, kabilesinin büyüklerinin cesaret edemediğini yapmış ve Hz. Peygamber'in davasına inanarak bu uğurda her şeyi göze almıştır. Onun bu kararlı tavrı kendisine bir mükâfat olarak dönmüş, nihayet onca sıkıntının ardından Hz. Peygamber'e eş olarak Ümmühatü'l-Mü'minin sıfatıyla şereflenmiş, Hz. Peygamber'in vefatından sonra da geri kalan hayatını ondan öğrendiği çizgi üzere yaşamaya devam etmiştir. Onun hayatı sanki İnşirah sûresindeki “*Her zorlukla beraber bir kolaylık vardır.*” ayetine güzel bir örnektir.

BİBLİYOGRAFYA

- Abdulgani Abdurrahman Muhammed, *Zevcatü'n-Nebi Muhammed ve Hikmet-i Taaddüdihinne*, Mektebet-ü Medbûlî Kahire, 1988.
- Abdurrezzak, Ebû Bekr Abdurrezzâk b. Hemmam es-San'ânî (h. 211), *el-Musannef*, thk. Habîburrahman el-A'zamî, Menşûrâtı'l-Meclis'il-İlmiyye, (y.y.), (t.y.).
- Afzalurrahman, *Mükemmel Bir Eş Olarak Hz. Muhammed*, çev. Sami Şener, Ergin Öztürk, İnkılâp Yay., İstanbul 2007.
- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdullah Ahmed b. Muhammed eş-Şeybânî (241–855), *el-Müsned*, thk. Şuayb el-Arnaut-Adil Mürşid, I-L, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1995.
- Aişe Abdurrahman bt. Şatı, *Nisaiü'n-Nebi*, Dâru'l Hilâl, (y.y.) 1971.
- Alarçın, Yakup, *Sahabi Hanımların Feraseti*, Semerkand Yay., İstanbul 2011.
- Algül, Hüseyin, *İslâm Tarihi*, Gonca Yay., İstanbul 1986.
- Armstrong, Karen, *Hz. Muhammed*, çev. Selim Yeniçeri, Koridor Yay., İstanbul 2005.
- Aycan, İrfan-Sarıçam, İbrahim, *Emeviler*, TDV Yay., Ankara 2005.
- “Ebû Süfyân”, *DİA*, X, İstanbul 1994, 231.
- Belâzurî, Ebu'l-Abbas Ahmed b. Yahya (279–892) *Ensâbu'l Eşrâf*, thk. Süheyl Zekkar-Riyad Zirikli, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1996.
- *Fütuhu'l-Buldân*, thk. Abdullah Üneys el-Tabbâğ, Müessesetü'r-Maarif, Beyrut 1987.
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Ali (458/1066), *Sünenü'l-Kübrâ*, I-X, Matbaatü'l-Meclis Dâiretü'l-Maârif, Haydarabad h. 1344.
- Binici, Mutlu, “*Ebû Süfyân b. Harb*”, Marmara Üniv. Sosyal Bil. Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2001.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil (256–870), *el-Câmî'u'l-Müsnedü's-Sahîhu'l-Muhtasar min Umûri Resûlillah ve Sünenihi ve Eyyâmih*, thk. Muhammed Züheyr b. Nâsır en-Nâsır, Dâru'l Necât, (y.y.), (t.y.).
- Bozkurt, Nebi, “Koku”, *DİA*, Ankara 2002, XXVI, 150–151.

- Çağatay, Neşet, *Başlangıçtan Abbasîlere Kadar İslâm Tarihi*, TTK Basımevi, Ankara 1993.
- Çelik, Ali, *Hz. Muhammed'in Çok Evlilik Sebepleri*, Yeni Ufuklar Neş., İstanbul 2001.
- Demir Akgün, Sevim, *Hz. Peygamber Döneminde Yemek Kültürü*, Sakarya Üniv. Sosyal Bil. Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya 2007.
- Dermenghem, Emile, *Hz. Muhammed'in Hayatı*, çev. Reşat Nuri Güntekin, Alkım Yay., İstanbul 2006.
- ed-Dineverî, Ebû Hanîfe Ahmed b. Dâvud, *el-Ahbâru't-Tivâl*, çev. Nusrettin Bolelli-İbrahim Tüfekçi, Hivda İletişim Yay., İstanbul 2007.
- Doğru, Mehmet-Benekçi, Şerif, *Peygamber Efendimizin Hayatı*, Damla Yay., İstanbul 2004.
- Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, İlmî Müşavir ve Red. Hakkı Dursun Yıldız, Çağ Yay., İstanbul 1992.
- Esad, Mahmud, *Tarih-i Din-i İslâm*, Marifet Yay., İstanbul 1983.
- Gazali, Muhammed, *Fıkhu's-Sire*, çev. Resul Tosun, Risale Yay., İstanbul 2000.
- Gezer, Arif, *Sünnete Göre İslâm Ailesinin Kuruluşunda Mehir, Tarihteki ve Günümüzdeki Uygulamalar*, Ankara Üniv. Sosyal Bil. Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1993.
- Gölcük, Şerafettin, *Kur'an ve Mekke*, İz Yay., İstanbul 2007.
- Gümüş, Sadreddin, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Aile Hayatı*, Ravza Yay.,
- Halife b. Hayyât Ebû Amr eş-Şeybânî, *Kitâbu't-Tabakât*, thk. Süheyl Zekkâr, Vezâratü's-Sakafe, Dimeşk 1966.
- Hamidullah, Muhammed, *Allah'ın Elçisi Hz. Muhammed*, çev. Ülkü Zeynep Babacan, Beyan Yay. İstanbul 2005.
- *Hz. Peygamber'in Savaşları*, çev. Nazire Erinç Yurter, Beyan Yay., İstanbul 2002.
- *İslâm Peygamberi*, çev. Mehmet Yazgan, Beyan Yay., İstanbul 2009.
- *el-Vesâiku's-Siyasiyye*, Dâru'l-Nefâis, Beyrut 1985.
- “Hayber”, *DİA*, İstanbul 1998, XVII, 20–22.

- Hasan, İbrahim Hasan, *Siyasî-Dinî- Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi*, çev. İsmail Yiğit-Sadrettin Gümüş, Kayıhan Yay., I-VI, İstanbul 1985.
- Heykel, Muhammed, *Hz. Muhammed Mustafa*, çev. Ömer Rıza Doğrul, Hürriyet Yay., İstanbul 1972.
- Hitti, Philip K., *Siyasî ve Kültürel İslâm Tarihi*, çev. Salih Tuğ, İFAV, İstanbul 2011.
- İbn Abdilberr, Ebû Ömer Yusuf b. Abdillâh b. Muhammed (463/1071) *el-İsti'âb fî Ma'rifeti'l-Ashâb*, tsh. Adil Mürşid, Dâru'l-A'lâm, Umman 2002.
- İbn Asâkir, Ali b. Hasan b. Hibetullah b. Abdillâh eş-Şafî, *Tarihu't-Dimeşk*, Dâru'l-Fikr, Beyrut 2000.
- İbnu'l-Esîr, İzzeddin Ebu'l-Hasan Ali b. Ebu'l-Kerem Muhammed (630/1232), *Üsdü'l-Ğâbe fî Marifeti's-Sahâbe* thk. Ali Muhammed Me'vad-Adil Ahmed Abdu'l-Mevcu'd, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut (t.y.).
- İbn Hacer el-Askalânî, Ahmed b. Ali b. Muhammed (852–1449) *Takribu't-Tehzîb*, thk. Ebu'l-Eşbal Sağır Ahmed Şağif el-Pakistanî, Dâru'l-Asîme, (y.y.), (t.y.).
- İbn Hazm el-Endelusî, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Sa'id (456-1064) *Cevamiu's-Sire*, Çıra Yay., çev. M. Salih Arı, İstanbul 2004.
- İbn Hişâm, Ebû Muhammed Abdulmelik (218–883) *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, thk. Mustafa es-Sakkâ –İbrahim el-Ebyarî-Abdul-Hafız Çelebi, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut (t.y.).
- İbn İshâk, Muhammed b. İshak b. Yesâr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, thk. Ahmed Ferid ez-Zeydî, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2004.
- İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ İsmâil (774–1372) *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin el-Türkî, Dâru'l-Şeruk, Beyrut 2002.
- İbn Kuteybe, *el-Maarif (Nebiler ve Sahabelerin Sireti)*, ter. Hasan Ege, Şelale Yay., İstanbul (t.y.).
- İbn Sa'd, Muhammed, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, thk. Ali Muhammed Ömer, Kahire 2000.
- İbn Seyyidinnâs, Ebu'l-Feth Muhammed b. Abdillâh b. Yahya (734–1333) *Uyûnu'l-Eser fî Fünûni'l-Megazi ve's-Şemâil ve's-Sîyer*, thk. Muhammed el-İyd el-Hatravî-Muhyiddin İstû, Mektebetü Dâru't-Turâs, Beyrut (t.y.).

- İbn Ubeyde, Ma'mer b. Müsenna el- Basrî, *Ezvacu'n-Nebi ve Evladih*, thk. Kamil Yusuf el-Hût, Dâru'l-Cenân, Beyrut 1990.
- et-Taberî, Muhibbuddin Ahmed b. Abdullah, *es-Simtû's-Semîn fî Menâkıb-ı Ümmehâti'l Mü'minin*, thk. Muhammed Ali Kutub, Dâru'l-Hadis, Kahire 1989.
- Kandemir, Yaşar, "Hind bt. Utbe", *DİA*, İstanbul 1998, XVIII, 64.
- "Hâlid b. Saîd", *DİA*, İstanbul 1997, XV, 287–288.
- Karaman, Hayrettin, *Ana Hatlarıyla İslâm Hukuku*, Ensar Neş., İstanbul 2008.
- "Mukayeseli İslâm Hukuku", İz Yay., İstanbul 2009.
- Kazıcı, Ziya, *Hz. Muhammed'in Aile Hayatı ve Eşleri*, Çamlıca Yay., 5. Baskı, İstanbul 2009.
- Konrapa, Zekai, *Peygamberimizin Hayatı*, Kitabevi Yay., İstanbul 2009.
- Köksal, M. Asım, *Hz. Muhammed ve İslâmiyet*, Şamil Yay., İstanbul 1981.
- Kutub, Muhammed Ali, *Hz. Ümmü Habîbe*, çev. Nedim Yılmaz, Hisar Yay., İstanbul 1986.
- Kuzgun, Şaban, "Hanif", *DİA*, İstanbul 1997, XVI, 33–39.
- Lings, Martin, *Hz. Muhammed'in Hayatı*, çev. Nazife Şişman, İnsan Yay., İstanbul 2011.
- Mutlu, İsmail, *Hanım Sahabiler*, Mutlu Yay., 3. Baskı, İstanbul 1995.
- Öztürk, Levent, *Hz. Peygamber Döneminde Sağlık Hizmetlerinde Kadının Yeri*, Ayışığı Yay., İstanbul 2001.
- Öztürk, Yaşar Nuri, *Asr-ı Saadetin Büyük Kadınları*, Yeni Boyut Yay., İstanbul 1990.
- Rodley, R.V.C., *Allah'ın Resulü Hz. Muhammed*, çev. Hacı Mahmut Hatun, Arya Yay., İstanbul 2006.
- Sahillioğlu, Halil, "Dinar", *DİA*, İstanbul 1994, IX, 352.
- "Dirhem", *DİA*, İstanbul 1988, I, 368–370.
- Savvaf, M. Mahmud, *Hz. Peygamber'in Pak Zevceleri*, ter. Ramazan Nazlı, Emin Yay., İstanbul 1987.

- Şennavî, Abdulaziz, *Sahabe Hayatından Tablolar (Hanım Sahabiler)* ter. Taceddin Uzun, Uysal Kitabevi, Konya (t.y.).
- Taberanî, Ebu'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed (360–971), *el-Mucemu'l-Kebir*, thk. Hamdi Abdulmecid es-Selefi, Mektebetü İbn Teymiyye, Kahire 1984.
- Taberî, Ebu'l-Ca'fer Muhammed b. Cerir (310–922) *Târîhu't-Taberî (Târîhu'r-Rusûl ve'l Mulûk)*, thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim, 2. Basım Dâr'ul-Ma'arif, Kahire (t.y.).
- Tekin, Ahmet, *Peygamberimizin Yol Arkadaşları*, Kelam Yay., İstanbul 2006.
- Tülücü, Süleyman, “Nabiga ez-Zübyanî”, *DİA*, İstanbul 2006, XXXII, 262–263.
- Uraler, Aynur, *Peygamberimizin Hanımı Ümmü Habîbe ve Rivayet Ettiği Hadisler*, Çamlıca Yay., İstanbul 2010.
- Ülkü, Hayatî, *Başlangıçtan Günümüze Kadar İslâm Tarihi*, Çile Yay., İstanbul 1982.
- Yıldız, Hakkı Dursun, “Abdülmelik b. Mervân”, *DİA*, İstanbul 1988, I, 266–270.
- Yiğit, İsmail, “Emevîler”, *DİA*, İstanbul 1995, XI, 87–88.
- Yörükân, Yusuf Ziya, *İslâm Dini Tarihi*, haz. Türkân Turgut, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2006.
- Zehebî, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osman (748/1348), *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, thk. Şuayb el-Arnaut, I-XXV, 3. Basım, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1985.
- Zübeyrî, Ebû Abdullah b. Mus'ab b. Abdillâh (256/870), *Kitabu Nesebu Kureys*, thk. Elefi Berûfensâl, Dâru'l-Ma'ârif, Kahire 1951.

ÖZET

HZ. PEYGAMBER'İN HANIMLARINDAN ÜMMÜ HABİBE'NİN HAYATI, KİŞİLİĞİ ve İSLÂM TARİHİ'NDEKİ YERİ

Hiz. Peygamber'in eşi Ümmü Habibe, Kureyş'in önde gelen kabilelerinden Beni Ümeyye'ye mensuptur. Onun nübüvvetten on yedi yıl önce doğduğu söylenir. Annesi Safiyye bt. Ebû'l-Âs b. Ümeyye olup Osman b. Affan'ın halasıdır. Babası Ebû Süfyân b. Harb b. Ümeyye, Hiz. Peygamber'e muhalif Mekkeli liderlerden biridir ve Mekke'nin fethine kadar Müslüman olmamıştır. Hatta o Mekkelilerin askerî lideri olarak Bedir ve Uhud Savaşı'nı komuta etmiştir.

Ümmü Habîbe Hiz. Peygamber ile evlenmeden önce Ubeydullah b. Cahş ile evlendi. Her ikisi de İslâm'ı ilk kabul edenler arasında yer aldılar ve birlikte Habeşistan'a hicret ettiler. Kızları Habîbe bt. Ubeydullah orada doğdu.

Ümmü Habîbe'nin kocası Ubeydullah Habeşistan'da Hıristiyanlığa döndü ve Ümmü Habîbe'yi de aynı şeyi yapması için zorladı. Fakat Ümmü Habîbe kocasının baskılarına direndi ve İslâm dini üzere kaldı. Nihayet Ümmü Habîbe baskıları yüzünden kocasından boşandı. Bu nedenle Ümmü Habîbe Habeşistan'da dul kaldı ve kızı Habîbe ile birlikte yaşamını sürdürmeye devam etti. Kısa bir süre sonra ise Ubeydullah Hıristiyan olarak öldü.

Hiz. Peygamber Ümmü Habîbe'nin başına gelenlerden haberdar oldu ve ona evlenme teklif etmeye karar verdi. Bu amaçla Halid b. Sa'id ile birlikte Habeşistan meliki Necaşi'ye bir mektup gönderdi. Ümmü Habîbe bu teklifi memnuniyetle kabul etti ve düğün merasimi Necaşi'nin sarayında düzenlendi. Daha sonra Necaşi, Ümmü Habîbe'yi Şurahbil b. Hasene ile birlikte Medine'ye gönderdi.

Ümmü Habîbe Medine'ye hicret ettikten sonra Hiz. Peygamber'in evine yerleşti ve ölene kadar orada yaşadı. Ümmü Habîbe, Emevîler'in kurucusu Muâviye'nin kızkardeşi olmasına rağmen siyasî tartışmalarda bulunmadı. Onun vasıtasıyla nakledilen 65 hadis vardır. Ümmü Habîbe m. 664/h. 44 yılında vefat etti ve Medine'de defnedildi.

SUMMARY

THE LIFE, PERSONALITY AND POSITION IN ISLAMIC HISTORY OF THE PROPHET'S WIFE UMM HABIBAH

Umm Habîbah, the wife of the Prophet Muhammed (peace be upon him), was from the Quraish (Banu Umayya), which was one of the leading tribes of Mecca of the time. Umm Habîbah is said to have been born seventeen years before the Prophet's mission. Her mother was Safiyyah bt. Abi al-Âs b. Umayya, father's sister of 'Uthman b. Affan. Her father Abu Sufyan b. Harb b. Umayya was one of the leaders of the Meccan opposition to the Prophet and he didn't convert to Islam until the conquest of Mecca. Abu Sufyan was the commander in the the battles of Badr and of Uhud between Muslims and polytheists.

Umm Habîbah married Ubaydallah b. Jahsh before his marriage with the Prophet. They both were among the first people to embrace Islam and emigrated to Abyssinia together where their daughter, Habîbah bt. Ubaydallah was born.

Since her husband Ubaydallah was Christian before Islam, he turned back to Christianity in Abyssinia. Although he forced her wife to convert to Christianity, she resisted his demands. Because of his pressures, Umm Habîbah left her husband. So Umm Habîbah became widow in Abyssinia and continued to live with her daughter Habîbah. Shortly afterwards Ubaydallah died as Christian.

When the Prophet received the information of what had happened to Umm Habîbah, he decided to propose marriage to her. For this reason, he sent a letter with Khalid b. Sa'id to the King of Abyssinia. Umm Habîbah happily accepted the Prophet's offer and the marriage ceremony was organized in the palace of Negus. Afterwards Negus sent Umm Habîbah to Medina with Shurahbil b. Hasana.

After her hijrah to Madina, Umm Habîbah moved to the Prophet's house where she lived until her death. Umm Habîbah didn't get involved in the political issues in the turmoil period of Muawiyah who was her brother. There are sixty five hadith which are narrated by her. Umm Habîbah died in 665 A.D. (44 A.H.) and was buried in Madina.